

ELŐSZÓ

A Kormány a polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozatban elrendelte a polgári perjog, ezen belül a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény átfogó korszerűsítésére irányuló munkálatok megkezdését. A felülvizsgálat közvetlen célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő polgári perjogi törvénykönyv megalkotása volt, amely biztosítja az anyagi jogok hatékony érvényesítését. A Korm. határozat célként tettelezte továbbá, hogy az új polgári perrendtartás a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodva áttekinthetően, koherensen, a technika vívmányaira is figyelemmel szabályozza a perjogi viszonyokat, megkönnyítve ezzel a jogkereső állampolgárok és a szakmai közönség helyzetét. Az új polgári perjogi törvény szerepe kiemelkedő, hiszen a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény újraszabályozta a polgári anyagi jogviszonyokat és az anyagi jogi normák érvényesülésének biztosítása a perrendtartásra hárul.

E célkitűzéseket megvalósítva az Országgyűlés 2016. november 22. napján fogadta el a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényt 2018. január 1-ei hatályba lépési dátummal. A 2017-es év az új Pp. alkalmazására történő felkészülésre fordítandó: ebben az évben minden olyan szakmai rendezvény, konferencia, publikáció, mely az új törvény szabályainak közvetítését, értelmezését célozza, a jogász szakma előnyére szolgál.

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Európai és Nemzetközi Jogi Intézete 2017. március 22. napján szervezte meg „Az új polgári perjogi kódex – Hagyományok és újítások a polgári eljárásjogban” című konferenciát, melynek keretében olyan kiváló szakemberek mutatták be az új Pp. szabályait, akik maguk is közreműködtek a kodifikációban. A konferencia sikerének mutatója, hogy a résztvevők száma meghaladta a 100 főt. A konferencián elhangzott előadások írásbeli reprodukcióját jelen különszám tartalmazza, a szerzői gárdát a konferencia előadói és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának polgári eljárásjogot oktató kollégái és PhD hallgatója alkotja. A konferencia megrendezéséért és jelen kiadványért is köszönetet fejezzük ki az Igazságügyi Minisztériumnak, aki támogatásával hozzájárult a szakmai program megvalósításához.

Miskolc, 2017. május 31.

A Szerkesztő

AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁS KARAKTERÉT ADÓ EGYES MEGOLDÁSOK EURÓPAI ÖSSZEHOSONLÍTÁSBAN

1. Bevezetés

Európa-szerte új polgári perrendtartások léptek hatályba az utóbbi évtizedekben,² melyek háttérben többnyire egy korábbi modell hatékonyságának csökkenése állt.³ Magyarország új polgári perrendtartásának kodifikációja is hosszú évtizedek óta napirenden van, ezért régi adósságának törlesztését kezdte meg az igazságügyi kormányzat 2013-ban, amikor megkezdte az új polgári perrendtartásról szóló törvény előkészítését. A jogalkotási folyamat 2016. év végén sikerrel végződött, mert az Országgyűlés elfogadta a polgári perrendtartástól szóló 2016. évi CXXX. törvényt (a továbbiakban: új Pp.), ami 2018. január 1-jétől váltja fel a több mint 60 éve hatályba lépett 1952. évi III. törvényt (a továbbiakban: régi Pp.). Az új Pp. rendelkezéseit csak a hatálybalépése után indult ügyekben kell alkalmazni.

Az új polgári perrendtartás előkészítésének hírére a perjogi szakma élénk diskurzusba kezdett, konferenciák, bizottsági ülések sora vette kezdetét, ahol szakemberek százai adták tudásuk legjavát egy új polgári perjogi kódex megszületése érdekében, mely munkában a jogalkotásért felelős Igazságügyi Minisztérium központi szerepet játszott. Hangsúlyozni kell, hogy az új polgári perrendtartás kodifikációját mindvégig teljes körű szakmai nyitottság és fogadókészség övezte, melynek eredményeként az Országgyűlés által elfogadott normaszövegbe beépítésre kerültek mind a tudomány, mind a jogalkalmazók javaslatai.

A tanulmány szerzője miniszteri biztosként végigkísérhette ezt a kivételes folyamatot a koncepció kialakításától kezdve a törvényjavaslat Országgyűlés elé történő benyújtásáig és azt követően is, így a tanulmány tárgyát képező, az új Pp. karakterét meghatározó egyes jellemzőkről első kézből tud beszámolni.

Az új Pp. egyes megoldásai szakmai viták tárgyát képezhetik, melyektől nem volt mentes a törvény előkészítésének folyamata sem, de nem volt ez másként a külföldi perrendtartási kódexek esetében sem egy-egy novellaris módosítás, vagy új perjogi törvény elfogadását követően. Több európai országban még évekkel az új perrend elfogadása után is élénk

szakmai diskurzus folyik a bevezetett rendelkezések hatékonyságáról⁴, és nem ritkák a reformok eredményességével kapcsolatban megfogalmazott kételyek sem.⁵

Jelen tanulmányban - a területi korlátokra tekintettel - bemutatom az új Pp. karakterét meghatározó egyes megoldásokat, amelyek egyben koncepcionális változást is jelentenek a hatályos Pp. rendelkezéseihez képest.

2. Az anyagi pervezetés mint az aktív bírói közrehatás módja

Magyar Géza 1911-ben a magyar perjogi reformmozgalomról szóló előadásában kiemelte, hogy „Minden perjogi codificatio legnehezebb része a bíró és a felek közötti viszonyt szabályozni.”⁶ Ez a problémakör az új Pp. kodifikációja kapcsán is alapkérdésként merült fel, mert ez meghatározóan kihat a peranyag szolgáltatására, a peranyag tárgyalására, a bizonyításra, és a másodfokú eljárásban gyakorolható felülbírálati jogkör terjedelmére is.

Az új Pp. egyik fő célkitűzése a perkoncentráció, ami a felek oldaláról fokozott eljárási felelősséget feltételez, melynek előmozdításához szükséges eszközöket ugyanakkor a bíróság számára is biztosítani kell az anyagi pervezetés formájában.

Az anyagi pervezetés jogintézményével az új Pp. aktív közreműködési kötelezettséget telepít a bíróságra, amely elősegíti a felek jogérvényesítését és hozzájárul a peranyag mihamarabbi és koncentrált rendelkezésre állásához.

Az új Pp. – mindezekre tekintettel – alapelvi szinten rögzíti 4. § (1) bekezdése alatt a *felek eljárástámogatási kötelezettségét*, 6. §-a alatt pedig a *bíróság közrehatási tevékenységét*.

1 Intézetigazgató, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, miniszteri biztos, Igazságügyi Minisztérium

2 Új polgári perrendtartási törvénye lett pl. Romániának, Bulgáriának, Szlovéniának, Lettországnak, Litvániának, Oroszországnak, Észtországnak a rendszerváltást követően, de számos nyugat-európai ország is alapjaiban reformálta meg polgári perjogi kódexét, köztük pl. Svájc, Spanyolország és Portugália.

3 Ld. erre vonatkozóan részletesen pl: Alan Uzelac (szerk.): *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, Springer, Heidelberg, 2014.

4 Lásd erről bővebben a német perjogi reformokkal kapcsolatban: *Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 140-147. o. vagy az újabb külföldi szakirodalomban pl: Alan Uzelac (ed.): *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, Springer, 2014.

5 Lásd pl.: A francia, a holland és a német perjogi reformokkal kapcsolatban Thomas de Weers: *Reforming the Law of Civil Procedure: Does it Work?*

http://www.lut.fi/documents/27578/419707/Thomas+de+Weers_Reforming+the+Law+on+Civil+Procedure.pdf/5962366e-30e5-4d94-a87a-15069b8d5bb4 vagy Elisabetta Silvestri: *Goals of Civil Justice when nothing works: The Case of Italy* továbbá: Ales Galic: *(In)compatibility of Procedural Preclusions with the Goals of Civil Justice: An Ongoing Debate in Slovenia*, in: Alan Uzelac (szerk.): *Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems*, Springer, Heidelberg, 2014. 79-105. o és 221-245. o.

6 Magyar Géza: *Magyar perjogi reformmozgalmak. Magyar Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből*, I. kötet, MTA kiadása, Budapest, 1942. 16. o.

2.1. Az aktív bírói pervezetéssel kapcsolatos nemzetközi elvárások

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1984. február 28-án elfogadott (84) 5. ajánlása⁷ az igazságszolgáltatás működését elősegítő polgári eljárásjogi irányelvekről 1. számú elvként rögzíti, hogy „Rendes körülmények között a pert legfeljebb két tárgyaláson be kell fejezni: az első lehet egy előzetes tárgyalás előkészítő jelleggel, míg a második folyamán történik a bizonyítás felvétele, a felek előadásai és ha lehetséges, az ítélet meghozatala. A bírónak biztosítani kell, hogy minden, a második tárgyalásra szükséges cselekményt a felek kellő időben megtegyenek, és általában halasztásra nincs lehetőség, kivéve, ha új tények vagy más kivételes és fontos körülmény merül fel.”

A bíró közrehatás mértékét az ajánlás 3. elve az új Pp.-ben foglaltaktól tágabban értelmezi, mely szerint „A bírónak legalább az előkészítő tárgyaláson, de ha ez lehetséges, az eljárás egésze során aktív szerepet kell játszani az eljárás gyors lefolytatásának biztosítás érdekében, a felek jogainak és egyenlőségük tiszteletben tartása mellett. Különösen rendelkezni kell azzal a joggal, hogy a bíró a feleket jognyilatkozataik tisztázására hívja fel, a feleket személyes megjelenésre kötelezhesse, jogkérdéseket vethessen fel, hivatalból bizonyítást folytathasson, legalább azokban az esetekben, ahol az ügy érdemi része nem a felek rendelkezése alatt áll, a bizonyítás menetét meghatározza, és kizárja azokat a tanúkat, akiknek a tanúvallomása az ügyre vonatkozóan nem releváns, továbbá korlátozza az ugyanarra a tényre nyilatkozó tanúk számát, ha az a per eldöntése szempontjából szükségtelen. E jogkörét úgy kell gyakorolnia, hogy azzal ne terjeszkedjen túl a per tárgyán.”

A bíróság aktivitása fokozásának kívánalma az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonysága biztosításáért felállított bizottságának⁸ 2006. évi ajánlásában⁹ is külön nevesítetten szerepel. Az összefoglaló szerint a bírónak kifejezetten aktív, ügyet menedzselő szerepet kell biztosítani. A bíró a harmadik, pártatlan szereplője a jogvita eldöntését szolgáló eljárásnak. Miután ő az, aki a felek érdekeitől függetlenül befolyásolni tudja a per menetét, proaktív, kezdeményező szerepet kell, hogy játsszon annak érdekében, hogy biztosítva legyen a per ésszerű időn belüli befejezése. A bírói „inaktivitás” az EJEB gyakorlatában is szigorú megítélés alá esik.

2.2. A bírói közrehatás megnyilvánulási formái egyes külföldi kódexekben

Valamennyi újrakodifikált európai perrendben megfigyelhető a bírói aktivitás fokozódása, csak annak intenzitásában, kiterjedtségében vannak eltérések, így pl. a svájci, a szlovén,

7 Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (84) 5 számú Ajánlás az igazságszolgáltatás működését elősegítő polgári eljárásjogi irányelvekről; Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1984. február 28-án a miniszteri megbízottak 367. sz. ülésén. [http://www.europatanacs.hu/pdf/CMRec\(84\)5.pdf](http://www.europatanacs.hu/pdf/CMRec(84)5.pdf)

8 Ez a bizottság a European Commission for the Efficiency of Justice, rövidítve: CEPEJ. Hivatalos honlapja: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp

9 Compendium of „best practices” on time management of judicial proceedings. Strasbourg, 8 December 2006 CEPEJ (2006) 13.

a horvát polgári perrendtartás alapelvi szinten rögzíti a bírói közrehatási kötelezettségét.

A német polgári perrendtartás (a továbbiakban: dZPO) 2001. évi novellája állapított meg konkrét kötelezettségeket a bíró számára az anyagi pervezetés körében, amelynek célja a bíróság feladatainak kihangsúlyozása a joganyag ténybeli és jogi megvitatásával kapcsolatban. A 2001. évi német reform kulcsszava volt a bíróság „útmutatási és közrehatási” kötelezettsége. A dZPO 139. § (1) bekezdése szerint „a bíróság – amennyiben szükséges – a tény- és jogviszonyt ténybeli és jogi szempontból megtárgyalja a felekkel és kérdéseket tesz fel. A bíróság közrehat annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljes körűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.” Ezt megelőzően már a német Pp. 1976. évi novellája is előírt újabb kötelezettségeket a bíró számára. Az előkészítő intézkedéseket a bíróságnak kellő időben kell megtennie, és az eljárás során mindvégig oda kell hatnia, hogy a felek is kellő időben és a szükséges terjedelemben tegyék meg nyilatkozataikat. [dZPO 273. § (1) bek.]¹⁰

Az osztrák Pp. (öZPO) 182. §-a szerint „az elnöknek a tárgyaláson a kérdéseivel vagy más módon oda kell hatnia, hogy a felek a döntés szempontjából lényeges ténybeli közléseiket megtegyék, vagy hiányzó adatokat pótoljanak, vagy a bizonyítási eszközeiket megjelöljék, a felajánlott bizonyítékaikat kiegészítsék, és általában minden olyan felvilágosítást adjanak, amelyek a valós tényállás megállapításához szükségesek.”

A svájci polgári perrendtartás 56. §-a, a „Bíróság feltárási (tisztázási) kötelezettsége” c. alatt előírja, hogy „ha a fél kérelme homályos, ellentmondásos, vagy nyilvánvalóan hiányos, a bíróság megfelelő kérdések félhez történő intézésével lehetővé teszi a félnek a kérelem tisztázására, vagy kiegészítésére”.

2.3. A bírói aktivitás korlátai a régi Pp.-ben az 1995. évi módosításokat követően

A régi Pp. 1995. évi LX. törvénnyel történt módosítását megelőzően bár elismerte a feleknek a per tárgyát illető rendelkezési jogát, de a bíróság mindenben „segítségére” volt az igazságát kereső félnek. A törvény a bíróság feladatává tette az anyagi igazság kiderítését.¹¹

A régi Pp. 1995. évi LX. törvénnyel történő módosítását megelőző ún. általános kitanítási kötelezettség és az inkvizitórius eljárást lehetővé tevő hivatalbóli bizonyításra

10 Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 141. o.

11 Az 1995. évi LX. törvény és a 1999. évi CX. törvény hatálybalépését megelőzően a régi Pp. 3. §-a „Az igazság érvényesülésének biztosítása” cím alatt a következőket tartalmazta: 3. § (1) A bíróságnak az a feladata, hogy a jelen törvény céljának (1. §) megfelelően az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság evégett hivatalból gondoskodik arról, hogy a felek a perben jogait helyesen gyakorolják, és perbeli kötelezéseknek eleget tegyenek. A bíróság köteles a felet, ha nincs jogi képviselője, a szükséges tájékoztatással ellátni és őt jogaira, illetőleg kötelezéseire figyelmeztetni. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. (2) A bíróság hivatalból gondoskodik a pereknek az alapos tárgyalásáról és ésszerű időn belül történő befejezéséről.

való generális felhatalmazás „egységbe forrasztotta” a bíróságok számára előírt feladatot, mely szerint az igazság kiderítésére kell törekedni.¹² Az idézett perrendtartási novella, majd az ezt követő 1997. évi LXXII. törvény és az 1999. évi CX. törvény radikális változást hozott ebben a konstellációban, a felek rendelkezési jogát messzemenően előtérbe helyezve, megvonva ugyanakkor a bíróságtól azokat az eszközöket, mellyel a félegyenlőség elvét nem sértve, de a bíróság hatékonyan segíteni tudta a fél jogérvényesítését.

A probléma lényege röviden úgy foglalható össze, hogy míg alapelvi szinten a régi Pp. a felperes rendelkezése alá helyezte a kereset tárgyának meghatározását, a felek feladatává tette a peranyag szolgáltatását, ugyanakkor a keresettel érvényesített jog meghatározása tekintetében nem változtatott az 1953. január 1-jén hatályba lépett szabályokon. A felperesnek az érvényesíteni kívánt jogot továbbra is a tények útján kellett meghatározni, vagyis nem volt jogállítási kötelezettsége.¹³ A felsőbíróságok gyakorlata egyértelműen abba az irányba mozdult el, mely szerint a bíróság a kereseti kérelemhez van kötve, és nem a fél által megjelölt jogcímhez¹⁴, ugyanakkor a bíróság nem tájékoztathatta a feleket arról, ha a fél által előadott tények alapján más jogalapon megítélhetőnek tartja a

felperes keresetét. Ezek a szabályozási anomáliák vezettek a jogcímhez kötöttség és a meglepetés-ítéletek problémájához, amelyet tovább fokozott a régi Pp. 3. § (3) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban kialakult másodfokú bírói gyakorlat.

A régi Pp. 1999 utáni módosításai sem tudták megnyugtató módon rendezni a bírónak a felek által szolgáltatott peranyag anyagi jogi szempontú értékelésével kapcsolatos feladatait, mely a fent röviden jelzett diszfunkciókhoz és nemkívánatos másodfokú bírói gyakorlathoz vezetett, amelyről Zsitva Ágnes részletesen szól az új Pp. 170. §-ához fűzött magyarázatban.¹⁵ Ezért az új Pp.-re várt a feladat, hogy a koncepcióban megfogalmazott szabályozási célokat szolgáló, és a nemzetközi elvárásoknak is eleget tevő bírói aktivitás formáit és kereteit meghatározza a kódexben.

2.4. A bíróság közrehatását meghatározó szempontok az új Pp.-ben

Az új Pp. kodifikációja során az anyagi pervezetés témakörének szakértője, Ébner Vilmos részletesen leírta, hogy a német eljárásjogban a bíróság anyagi pervezetésének három alapvető funkciója emelhető ki. Az első az ún. *tisztázó funkció*, amely által a fél nyilatkozatának pontos jelentése, tartalma meghatározható. Ez vonatkozik mind a tényállításokra, mind a kereseti és egyéb eljárási kérelmekre, azok pontosítását, világosabbá, érthetőbbé tételét, a szóbeli és írásbeli nyilatkozatok közötti eltérés tisztázását jelentik. Amennyiben az indítvány nem kellően világos, vagy jogilag nem kifogástalanul megfogalmazott, a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az indítványozó ténylegesen mit kívánt az indítvánnyal elérni. A tisztázó funkció körébe tartozik a fél által használt jogi fogalmak valódi tartalmának megfejtése. A fél gyakran használ ugyanis olyan jogi kifejezéseket minősítéseket, amelyek ténybeli alapjait nem adja elő (pl. foglaló, kárigény, holott késedelmi kamatot igényel). A tisztázási funkcióhoz szorosan kapcsolódik, annak mintegy következménye a *transzformációs funkció*, amely azzal írható le, hogy a bíróság a fél nyilatkozatait az anyagi pervezetés eszközeivel vezeti át a laikus szférából az eljárás szakszerű világába, például a szakszerű kérelem előterjesztésére való ösztönzéssel. A bíróság aziránt gondoskodik, hogy a fél által nem jogászián megfogalmazott akarata szakszerű-perszerű kifejezést kapjon. Ehhez társul továbbá az *értelmezési-megértési funkciója* is, ami abban is áll, hogy a bíróságnak kötelessége a felekkel a jogvitát tényállásbeli és jogi szempontból megvitatni és kérdéseket intézni, amennyiben ez egyébként a tisztázási kötelezettségből nem is következett volna. Ezáltal a per korai szakaszában tisztázható a bíróság és a felek közt, hogy a perben mi az, ami jelentőséggel bír. Ezáltal a meglepetés ítéletek kiküszöbölhetőek, hiszen a felekben nem maradhat olyan érzet, hogy teljesen más nézőpontból szemlélendő a perbeli vita, mint amilyen nézőpontból vizsgálja azt a bíróság.¹⁶

12 Wallacher Lajos: *Bírói aktivitás és félegyenlőség a polgári perben, avagy: korlátozható-e a bírói túlbuzgóság*, in: Magyar Jog, 1996/12.

13 Mind a bírói gyakorlatban, mind a szakirodalomban régóta vitatott kérdés, hogy a kereseti kérelemhez kötöttség jelent-e jogcímhez kötöttséget is. A viták egyik forrása, hogy a Pp. 121. § (1) bekezdése nem követeli meg a felperes által érvényesíteni kívánt jog minősítését, vagyis annak a konkrét jogszabályhelynek a megjelölését, amely azt a magatartást írja le, amire a felperes az alperest kéri kötelezni. A Pp. 121. § (1) bek. c) pontja értelmében a felperesnek a keresetlevélben meg kell jelölnie az általa érvényesíteni kívánt jogot, míg az idézett szakasz e) pontja a keresetlevél kötelező tartalmi elemeként írja elő, hogy a felperesnek a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet, kereseti kérelmet kell előterjesztenie. Az idézett bekezdés két pontja alatt előírtakat értelmezve a kérdés akként vetődik fel, hogy a perben a bíróság a fél által érvényesíteni kívánt joghoz, [Pp. 121. § (1) bek. c) pont] vagy csak a kereseti kérelemhez (követeléshez) van kötve [Pp. 121. § (1) bek. e) pont], pontosan mire vonatkozik a Pp. 3. § (2) bekezdése alatt megfogalmazott kérelemhez kötöttség.

14 Mind a mai napig töretlen a bírói gyakorlat a tekintetben, hogy csak az összeg (mennyiség) tekintetében tekinti feltétlennek az ítéleti döntés korlátozását, vagyis a bíróság összegben, értékben nem ítélt meg többet, mint amennyire a kereseti kérelem irányul, a jogalap (jogcím) vonatkozásában azonban nem tekinti korlátnak a követelésnek a keresetben megjelölt jogcímét. Ezért, ha a követelést támasztó fél által előadott tények valóban bizonyulnak, és ezek a kereseti követelést megalapozzák, akkor a jogcím helytelen megnevezése miatt a kereseti követelés nem utasítható el. A kereseti kérelemhez kötöttség tehát nem jelenti egyúttal a jogcímhez kötöttséget is: a bíróság feladata a kereseti kérelem alapjául szolgáló jogviszony elbírálása és a döntést nem akadályozhatja meg az, hogy a felperes a követelés jogcímét nem, vagy tévesen jelölte meg. (BH2004. 504., EBH2006. 1422.) Ezt erősítette tovább a Kúria 2/2010. (VI. 28.) PK véleménye az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdések körében a kérelemhez kötöttség – jogcímhez kötöttség témájában, mely különbséget tesz a szerint, hogy a felperes milyen okra alapozza keresetét. A kérelemhez kötöttség kérdése körében nagy jelentősége van annak, hogy a felek az érvénytelenségi keresetben a szerződés semmisségének a megállapítását kérik, vagy – gyakran több jogcímre hivatkozva – megtámadási jogukat gyakorolják. A PK vélemény 5. a) pontja szerint a bíróság a kereseti tényállásban előadottakhoz, valamint a kereset tárgyához általában kötve van. A kereseti kérelemhez kötöttség azonban nem jelenti azt, hogy a bíróság a fél által megjelölt jogcímhez is kötve van. A bíróság a fél kérelmének helyt adhat akkor is, ha a fél által előadott tények a kérelmet más jogcímen megalapozzák.

15 Zsitva Ágnes: A Pp. 170. §-ához fűzött magyarázat, in: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (szerk: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 254-255. o.

16 Ébner Vilmos: *Az anyagi pervezetés és az eljárási alapelvek kapcsolata*, 2015. Székesfehérvár, Kézirat, 9-10. o.

Fontos kiemelni, hogy a bíróság anyagi pervezetése nem ellentétes a felek rendelkezési jogával. A bíróság közrehatási tevékenységének a feleket megillető rendelkezési jog érvényesülését kell hatékonyan elősegítenie. A bírói közrehatás eszközei a kérdés, a nyilatkozattételre felhívás, a tájékoztatás, mind a perkonzentrációt biztosítja. A bíró mintegy katalizátorként aktívan előmozdítja, hogy a felek a perceselexményeket a szándékaiknak megfelelően teljesíthessék, ugyanakkor nem vehet át a felektől olyan feladatokat, amelyek elvégzésére képesek, és nem avatkozhat olyan kérdésekbe, amelyek a felek magánautonómiájá alá tartoznak. Az anyagi pervezetés a bíró részére hatékony eszközt ad arra, hogy időt, költséget, energiát takarítson meg és a per elhúzódsát megakadályozza. Alkalmazása által az eljárás hatékonyabb, következetesebb és átláthatóbb, a jogilag releváns körülményekre koncentrációdik, ezáltal a jogbiztonságot kellő időben helyreállítja, így a pergazdaságosságot szolgálja.

Az új Pp. a bírói közrehatásnak olyan formáját kívánja meghonosítani, amely a felek rendelkezési jogának messzemenő tiszteletben tartása mellett képes a hatékony jogérvényesítést előmozdítani.¹⁷ Az új Pp. a bírói közrehatás perbeli kereteinek kialakítása során figyelemmel volt a mintaadónak tekintendő európai perjogi kódexek megoldásaira. A dZPO-ban – ahogy ezt korábban már jeleztük – 1976-2001-ig formálódtak a felek eljárástámogatási kötelezettségének és a bíróság „útmutatói és közrehatási” kötelezettségének keretei és egymáshoz való viszonya. Kengyel Miklós monográfiájában egyértelműen a bírói pozíció erősödésére mutatott rá a dZPO novelláinak hatására, hozzátéve, hogy a szabályok önmagukban, a bírói attitűd változása nélkül¹⁸ nem eredményezik a jogalkotó által célzott perkonzentrációt.

Az új Pp. az alapelvek között a bíróság közrehatási tevékenységeként nevesíti azt, amit az Európa Tanács 2006. évi, korábban idézett dokumentuma proaktív bírósági magatartásként nevesít. Az I. fejezetben rögzített alapelven felül az új Pp. 237. §-a anyagi pervezetés cím alatt meghatározza azokat az eszközöket, bírói cselekményeket, amellyel a bíróság közvetlen vagy közvetett hatást gyakorolhat a peranyagra.¹⁹

¹⁷ Már a 70-es évek jogirodalmában is volt olyan előremutató álláspont, mely a bíróság kitanítási kötelezettségét a valóságos jogvédelem nyújtásához, a jogérvényesítés bírósági előmozdításának követelményéhez fűzi. Névai László a kitanítási kötelezést a felek perbeli egyenjogúsága elvének keretein belül olyan elemként helyezte el, amely éppen az egyik legfontosabb biztosítéka az elv megvalósulásának. Névai László: *A polgári perbeli kitanítási köteleztség elméleti alapjai és bírósági gyakorlata*, Jogtudományi Közlöny, 1975./3-4. szám. 190-191. o.

¹⁸ A bírói attitűd változásának fontosságára Magyar Gyéza is több helyen felhívja a figyelmet a tanulmányban idézett műveiben drámai jelzőktől sem visszariadva. Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi c. tanulmányában így fogalmaz: „ma a per egész súlyával ránehezedik a bíró egyéniségére, s az igazságszolgáltatás jóságá még soha nem múltott anynyira a bíró személyén, mint ma.” 35. o.

¹⁹ Ld. bővebben: Zsitva Ágnes: A Pp. 237. §-ához fűzött magyarázat, in: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (szerk: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 346. o.

3. A felek eljárási felelősségének fokozása: az eljárástámogatási kötelezettség előírása

Az új Pp. 4. §-a alatt rögzíti a felek eljárástámogatási kötelezettségét, amely egyik alappillére az új perrendnek. Ez fejezi ki a fél fokozott felelősségét a bíróság elé vitt jogvita előre vitelével kapcsolatban. Az eljárástámogatási kötelezettség tehát tevőlegességet, aktivitást kíván meg a felektől.

A mintaadónak tekintendő tradicionális külföldi perjogi kódexben is megjelenik a feleket terhelő eljárástámogatási kötelezettség, másképpen a per előbbre vitele kötelezettségének nevesítése. A német Pp. (dZPO) 282. §-a az elsőfokú eljárás szabályai között a felek számára általános jelleggel írja elő a per előbbre vitelének kötelezettségét (Prozessförderungspflicht). E kötelezettség rögzítése Kengyel Miklós szerint alapvető változást hozott a bíróság és a felek viszonyában. A Prozessförderungspflicht bevezetése miatt a fél köteles állításait és tagadásait, kifogásait és ellentmondásait, bizonyítási eszközeit és bizonyítási kifogásait olyan időben előterjeszteni, amely a per állása szerinti gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelel. (dZPO 282. §) Az elkésettben benyújtott előterjesztést a bíróság csak akkor fogadja el, ha az a jogvita elintézését nem hátráltatja, vagy a felet a mulasztásban önhiba nem terheli (dZPO 296. §).²⁰ E rendelkezést hasonló szófordulatot használva fogalmazta meg a magyar jogalkotó a régi Pp. 141. § (2) bekezdésének 1995. évi LX. törvénnyel történő módosításakor. Az osztrák Pp. (öZPO) 178. § (2) bekezdése szintén nevesíti a feleket terhelő eljárástámogatási kötelezettséget.

Az új Pp. által az elsőfokú eljárás körében bevezetett osztott perszerkezet célja, hogy a per előkészítését szolgáló ún. perfelvételi szakban tegyék meg a felek a jogállításaikat, az azokat megalapozó teljes körű és releváns tényállításaikat, indítványait, terjesszék elő védekezéseiket, amelyek megfelelő alapot szolgáltatnak a perfelvételi tárgyalás eredményességéhez. Bírói közrehatással tisztázhatók az ellentmondó állítások, pótolhatók a hiányosságok, mely után lezárható az eljárás első szakasza és megkezdődhet az érdemi tárgyalási szak, ahol a rögzült állítások és indítványok alapján a szükséges és célirányos bizonyításra kerül sor. A felek eljárástámogatási kötelezettségén alapul az az elvárás, hogy a felek a törvény által szabott határidőben, eljárási szakban tegyék meg a szükséges perceselexményeket, melyek elmulasztásához a törvény az érdemi tárgyalási szakban elsősorban preklúziót fűz, és ugyancsak az eljárástámogatási kötelezettsége az alapja, egyben záloga is annak, hogy az új Pp.-nek az osztott perszerkezet bevezetése eredményességéhez fűzött várakozásai teljesülhessenek.

Az új Pp. az eljárástámogatási kötelezettség megsértésének jogkövetkezményeit, azok sokrétűsége miatt az alapelvek fejezetben értelemszerűen nem nevesíti, mert ezeket a jogkövetkezményeket az egyes eljárási szakokra, szakaszokra vonatkozó rendelkezések pontosan meghatározzák mind az első, mind a másodfokú eljárás szabályai között. Az osztott perszerkezet magával hozza, hogy a per előkészítését szolgáló

²⁰ Kengyel i.m. 140. o.

perfelvételi szak befejeztével az ún. állítási szak lezárul, rögzülnek az állítások, indítványok, ezzel a további állítások megtételére nézve preklúzió áll be, amely alól csak kivételes okból enged eltérést a törvény. Így, ha a fél az eljárástámogatási kötelezettségét megsértve elmulaszt megtenni, vagy késedelmesen teljesít egy eljárási cselekményt, az adott cselekményre irányadó rendelkezés szerint ahhoz pl. fűződik speciális jogkövetkezmény, így az alperesi ellenkérelem határidőben történő előterjesztésének elmulasztása miatt bírósági meghagyás kibocsátására kerül sor. Másról a törvény a hatálytalanság jogkövetkezményét fűzi a késedelmes teljesítéshez, így pl. a beavatkozás bíróság részére történő bejelentésének a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig van helye; az e határidőt követően tett nyilatkozat hatálytalan. De a törvény ott, ahol önhiba terheli a felet a mulasztásban, ha lehetővé is teszi a nyilatkozat, perbeli cselekmény későbbi megtételét, ahhoz a pénzbírság szankcióját fűzi, így pl. azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírsággal sújtja. [Pp. 183. § (5) bek.]

4. Jogállítások a perben

Szorosan összefügg a fél eljárástámogatási kötelezettségével, hogy a felperesnek milyen módon kell meghatározni a kereset tárgyát, az általa érvényesíteni kívánt jogot.²¹ A felperes jogállításaitól nem elválasztható kérdés az alperesi jogállítások tárgyköre. A keresetlevél ellenpárjában, az alperesi ellenkérelemben, amelyet az új Pp. szerint írásban kell előterjeszteni, az alperesnek – ha azzal védekezni kíván – elő kell adnia a keresettel érvényesített jog érvényesíthetőségét kizáró, megszüntető vagy gátló anyagi jogi kifogásait, amelyek az alperes jogállításának tekinthetők. Az új Pp. nem tekinti az ellenkérelem részének a viszontkeresetet és a beszámítást, hanem azokat önálló eljárásjogi jogintézményként szabályozza (204-213. §).

A régi Pp. 121. § (1) bekezdés c) pontja szerint „az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok bizonyítékainak előadásával” kell meghatározni, vagyis a bíróságnak a fél által előadott tényekből kell következtetnie az érvényesíteni kívánt jogra.

21 Ez a tárgykör a polgári perrendtartás kodifikációja során is a viták keresztüzeiben állt. A szerzők jelentős része azon az állásponton volt, mely szerint „nem tartható fenn az a gyakorlat, amely a kereseti kérelemhez kötöttség tárgyköréből – kivételeket megengedve – általánosságban kirekeszti a kereset „jogcímét” (legutóbb például EBH2004. 1143; BDT2013. 2866; BDT2008. 1823.), mert ez sok esetben az Európa-szerre kritizált „meglepetés ítéletekhez” vezet. A Polgári Törvénykönyv (...) a „jogcímhez kötöttség” álláspontját foglalta el. Ezzel együtt viszont arról sem lehet megfeledezni, hogy a kereset, illetve az azzal szemben előterjesztett védekezés tényállításaiból nem feltétlenül (...) az az anyagi jogi igény következhet, amelyet a fél a keresetlevélben érvényesíteni kívánt jogként megjelölt, ez pedig a kereset következtetlenségét észlelő bíróban és alperesben egyaránt bizonytalanságot kelt az érdemi döntés kereteit illetően. A megalkotandó polgári perrendtartásnak egyértelmű rendelkezésekkel kell megelőznie az ilyen problémák kialakulását. In: Éless Tamás, Döme Attila: *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez*, in: *Egy új polgári perrendtartás alapjai* (szerk: Németh János, Varga István) HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014. 65. o.

Az Igazságügyi Minisztérium kodifikációs munkacsoportja már 2015 tavaszán, megfontolva a mintaadónak tekinthető külföldi megoldásokat, a magyar joggyakorlatban felhozott szempontokat és a jogirodalom által megfogalmazott érveket, állást foglalt a tekintetben, hogy a jogi képviselővel eljáró felperesnek:

- konkrétan meg kell jelölnie az általa érvényesíteni kívánt jog *anyagi jogi jogalapját*, azt a pontos jogszabályhelyet, amely azt a magatartást írja le, amelyre az alperest kéri kötelezni,
- *konkrét tényelőadási kötelezettsége* van: az érvényesített igény szempontjából releváns tényállási elemeket fel kell tárnia, és
- *konkrét kereseti kérelmet* kell előterjesztenie annak a magatartásnak az egyértelmű leírásával, melyre a felperes kéri kötelezni az alperest.

Ezzel a megoldással az új Pp. egy több évtizedes szakmai vitában foglal állást, amikor konkrét jogállításra kötelezi a felperest, érdemi védekezés esetén pedig az alperest is. Ezzel a törvény letette a voksát a háromtagú pertárgyfogalom mellett.

Az új Pp.-ben bevezetett megoldás elemzése előtt emlékeztetni kell arra, hogy az új Pp. általános hatáskörű elsőfokú bíróságként a törvényszéket határozza meg [20. § (1) bekezdés], ahol mindkét fél számára kötelezően előírja a jogi képviselőt [72. § (1) bekezdés], azaz professzionális perrendi szabályokat vezet be, és a járásbírói hatáskörbe tartozó perekben akkor ad igényérvényesítési könnyítéseket és határoz meg eltérő szabályokat, ha a félnek nincs jogi képviselője (XV. fejezet).

Az új Pp. 170. § (2) bekezdés b) pontja alapján a felperesnek az érvényesíteni kívánt jogot a jogalap megjelölése útján kell megtennie. A keresetlevél érdemi részének új elemeként a törvény előírja a jogi érvelést, ami a kereseti jogállítást, tényállítást és a kereseti kérelem közötti összefüggés jogi levezetését jelenti. Itt kell a felperesnek előadnia, hogy az általa állított tények hogyan valósítják meg a hivatkozott anyagi jogi jogalap tényállási elemeit. Nem elegendő tehát egy tényhalmazt előadni és egy jogot megjelölni, hanem a tényeket jogilag minősíteni kell, jogilag le kell vezetnie a felperesnek a tényekből eredeztetett jogát.²²

Ez a megoldás tehát azt jelenti, hogy a bíróság által elbírálandó érvényesíteni kívánt jogot nem az előadott tények tartalma alapján kell a bíróságnak megállapítani. A jogalap kötelező megjelölése egyértelműen meghúzza annak a határát, hogy a fél a rendelkezési jogát hogyan kívánja gyakorolni. Ez világos útmutatást ad a bíró számára.²³ Ezzel szemben, ha

22 Zsitva Ágnes: A Pp. 170. §-ához fűzött magyarázat, in: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata* (szerk: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 254-255. o.

23 A felek rendelkezési joga és az anyagi pervezetés kapcsán Wallacher Lajos kiemelte, hogy „Jogalapi kötöttség hiányában az anyagi pervezetés nem csak kaotikus lenne, de a rendelkezési jog tiszteletben tartását is nehezítené. A rendelkezési jognak felelősségi aspektusa is van: a fél szabadon dönti el, hogy milyen igényt akar a maga számára megítéltetni (vagy elutasíttatni). Ha a rendelkezési jog gyakorlása (az érvényesített jog kijelölése) csak tények előadásával lehetséges lenne, az nem szolgálna jobban a rendelkezési jog tiszteletben tartását, nem védené fokozottabban a jogismeret hiányának negatív következményeitől, de a jogvita definiálását nehezítené, ami mindig magában hordja az – egyes vélekedések szerint – a rendelkezési jog határainak feszegetéseként ér-

megelégednénk azzal, hogy csak a bírósági kötelezés típusát és a követelés összecszerúségét jelölje meg felperes, és az érvényesíteni kívánt jogot csak az indokolásában, tetszése szerint a tényekkel vegyítve hívja fel, akkor elmosódna annak határvonala, hogy a felperes a rendelkezési jogával milyen körben kíván élni. A jogállítás és tényállítás közötti ellentmondás elkerülhető lenne azzal is, ha felperes csak tényállításra lenne köteles, ez azonban azért nem célszerű, mert a tényállítás önmagában is lehet hiányos, ellentmondásos, azaz több, egymással konkuráló érvényesíteni kívánt jogra is következtetni engedő. A jogállítás olyan paraméterrel egészíti ki a tényállítást, mely többlettértékkel bír a jogvita definiálása tekintetében, egyúttal kijelöli azt a perspektívát, melyből a bíró értékelheti az előadott tények relevanciáját.²⁴

A felperes jogállításához a bíróság kötve van, ami nem jelenti azt, hogy a felperes ne változtathatná meg a perfelvételi szakban a keresetét, vagy az alperes az ellenkérelmét, de a bíróság mindig a fél által megjelölt jog keretei között értékeli a jogvitát. A felek az érdemi tárgyalási szakban is élhetnek a kereset vagy ellenkérelem-változtatás jogával, de annak feltételeit a törvény pontosan meghatározza, és a bíróság engedélyéhez köti.

A bíróság anyagi pervezetése, a felek eljárástámogatási kötelezettsége és az ezzel összefüggő jogállítási kötelezettség oly módon kapcsolódik össze, hogy amikor pl. a bíróság észleli, hogy a felperes által állított tények nem az általa megjelölt jogalapon alapozzák meg az érvényesíteni kívánt jogot, az új Pp. szabályai egyértelművé teszik, hogy a bíróságnak van anyagi pervezetési kötelezettsége, de annak korlátait is pontosan kijelölik. A bíróságnak fel kell hívni a fél figyelmét az észlelt ellentmondásra, de azt nem kell közölnie az anyagi pervezetés keretében, hogy milyen jogállítást kellene tennie a félnek, mert a bíróság a 237. § (5) bekezdése alapján a felek jogállításainak korlátai között gyakorolja anyagi pervezetését, ezért alapvető jelentőségű a konkrét jogállítási kötelezettség előírása.

Utalnunk kell ugyanakkor arra, hogy azokban a jogrendszerekben, ahol a feleket nem terheli a jogalap megjelölésének kötelezettsége, ott a bírói anyagi pervezetés is kötetlenebbül gyakorolható és értelemszerűen más irányú is.²⁵ A német perjogban az érvényesíteni kívánt igényt mint eljárásjogi igényt a tényállás útján kell tartalmazni a keresetlevélnek, az igény jogi minősítése, illetve jogszabályhely szerinti megjelölése nem követelmény, csupán lehetőség. Egy ilyen lehetőség is azonban akkor áll fenn különösen, ha azt a törvény kifejezetten megengedi, vagy, ha ahhoz a felperesnek érdeke fűződik. A német perjog logikája szerint ugyanis a felperes megnevezhet konkrét jogot, illetve jogszabályt, ahhoz azonban nincs joga, hogy a jogszabályok megjelölése által a keresetet kizárólag egy meghatározott jogra korlátozza, és így korlátozza a bírót a döntése meghozatalában.²⁶

Álláspontunk szerint a perkoncentrációt szolgáló tagolt perszerkezet, a hangsúlyos perelőkészítő szak nem kapcsolható össze olyan mértékű bírói feladat-meghatározással, anyagi pervezetéssel, mint amit pl. a német jog megenged, ezért az új Pp. a bírói anyagi pervezetés és a felek rendelkezési jogának optimális arányait szem előtt tartva határozta meg a per résztvevőinek feladatait az érvényesíteni kívánt jog megjelölésével összefüggésben is.

5. Összegzés

Az új Pp. legfőbb szabályozási célja a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása, melyet a jogalkotó igyekezett rendszerszerű megoldásokkal garantálni. Ennek szellemében kerültek kialakításra az új Pp. jellegadóknak tekinthető megoldásai, az osztott perszerkezet ún. főtárgyalási modellje, és ami ettől elválaszthatatlan, a felek és a bíróság ezzel kapcsolatos feladatainak meghatározása.

Gáspárdy László „A polgári per idődimenziója” c. monográfiájában²⁷ a perelhúzódással kapcsolatban szemléletesen a következőket írta: „A perek felpanaszolt hosszú futamideje ördögi ebként szívósan követi történelmi útján az igazságszolgáltatás Faustját. Örökös felbukkanása arra ösztönöz, hogy újra meg újra a hivatlan kísérő szemébe nézzünk, sőt arról gondolkodjunk, és gondoskodjunk, miként lehetne megszabadulni tőle.” Reményeink szerint az új Pp.-vel sikeresebben szabadulhatunk ettől a problémától!

telmezhető bírói intervenció szükségességét.” Wallacher Lajos: *A viták keresettüzeiben: szükség van-e a bíróság anyagi pervezetésére?* Ügyvédtárs, 2015. szeptember, IX. évfolyam, 9. szám. 18-22. old.

24 Wallacher Lajos: *Keresetlevél tartalma – jogállítás – tényállítás – anyagi pervezetés*, Budapest, 2015. (kézirat)

25 Lásd korábban a német Pp. (dZPO) ezzel kapcsolatos, a tanulmányban korábban idézett rendelkezéseit.

26 Pákozdi Zita: *A jogerő tárgyi terjedeleme a polgári perben*, PhD érte-

kezés, Szeged, 2015. 111. o. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2743/1/Pakozdi_Zita_ertekezes.pdf

27 Gáspárdy László: *A polgári per idődimenziója*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

ÚJJÁSZÜLETETT ELSŐFOKÚ ELJÁRÁS A PERKONCENTRÁCIÓ JEGYÉBEN

Az új polgári perjogi kódex megalkotásával a jogalkotó elsődleges célja „a magyar perjogi hagyományokra és az európai jogfejlődés vívmányaira építő, a felek felelős pervitelén és a bíróság aktív pervezetésén alapuló, a koncentrált per feltételeit biztosító szabályozás megteremtése ...” (új Pp. preambuluma).

Az új Pp.-nek az elsőfokú eljárásról szóló Harmadik Részében lényegesen új szerkezetben és tartalommal találjuk az elsőfokú eljárás lefolytatására vonatkozó rendelkezéseket. Az új szabályozás vezérlő fonala – mind az elsőfokú eljárás menetét, mind egyes jogintézményeit tekintve – a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítása és a perkonzentráció elvének hangsúlyos érvényesítése. E szempontot nevesítette az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonyságával foglalkozó bizottságának 2006. évi ajánlása is, mely szerint az eljárások hatékonysága érdekében az eljárásoknak a lehető legkonzentráltabbnak kell lenniük. Egy tipikus eljárást nem több mint két tárgyaláson be kellene fejezni, melyből az első egy előkészítő tárgyalás kifejezetten előkészítő jelleggel, míg a második a bizonyítás lefolytatását szolgálja, és ha lehetséges az érdemi döntés meghozatalát. Az új Pp. hatékonyan az olyan eljárást tekinti, amely a lehető legkevesebb lépésben, és lépésenként a lehető legnagyobb mértékben előre haladva képes elérni a célt, azaz a jogvita érdemi elbírálását, mégpedig a felek és a bíróság idejének, költségeinek és munkájának (energiájának) pazarlása nélkül.

1. A régi Pp. eljárást hátráltató főbb problémái – az új Pp. megoldási módszerei

A régi Pp. szerint zajló perekben az elsőfokú eljárást hátráltató körülmények vizsgálata alapján négy főbb problémakör azonosítható, melyek kezelésében az új Pp. egyes megszokott jogintézményekhez nem ragaszkodik mereven, ezeket nem kezeli tabuként. Az új szabályozás mind a bíróságtól, mind a felektől a megszokottól részben eltérő hozzáállást, új szemléletet és kellő nyitottságot kíván.

1.1. Egységes perszerkezet helyett osztott tárgyalási rendszer

A régi Pp. az elsőfokú eljárásra alapvetően egységes perszerkezetet alkalmaz, azaz a szabályszerűen előterjesztett keresetlevél tárgyalását nem bontja részekre. Az egységes tárgyalási rendszer lehetővé teszi, hogy a felek a peranyagot – tény- és jogállításaikat, érveiket, kérelmeiket, bizonyítékaikat és indítványait – az eljárás teljes folyamán a tárgyalás berekeszté-

séig szóban vagy írásban részletekben, szétszórtan szolgáltatásuk, mindezeket módosítsák, kiegészítsék, vagyis a peranyag „csöpögtetését”. Ez történhet a felek részéről szándékosan, hanyagságból vagy akár tudatlanságból, de mindenképp több szempontból hátrányos. A bíróság ugyanis szükségképpen később jut a releváns információk birtokába, ami hátráltatja az eljárás bíróság általi irányíthatóságát és mederben tartását, mivel a bíró csak jelentősebb idő- és munkaráfordítással képes megérteni és átlátni az ügyet. Minden egyes újabb ténybeli, jogi elemet, jogi érvet, kérelmet, bizonyítékot és indítványt, ami menetközben felmerül, a bírónak el kell helyezni az addig rendelkezésre álló peranyagban. Ez újabb kérdéseket vethet fel, lezártak vélt kérdéseket nyithat meg vagy okafogyottá tehet korábban megtárgyalt kérdéseket, bizonyítási cselekmények megismétlését vagy kiegészítését teheti szükségessé vagy éppen egy már lefolytatott bizonyítás válik szükségtelenné. Emellett a felek számára szintén megnehezíti az igény, illetve a védekezés körében támadási és védekezési eszközeik, érveik előterjesztését.

Az új Pp. bevezeti az osztott perszerkezetet az elsőfokú eljárásra, mely a szabályszerűen előterjesztett – az új terminológia szerint perfelvételre alkalmas – keresetlevél tárgyalását időben és funkcióját tekintve is két szakaszra bontja. A két eljárási szak más-más funkciót tölt be, és az egyes eljárási szakokban más jellegű eljárási cselekményeket kell teljesíteni. Az első szak a perfelvételi (állítási) szak, a második az érdemi tárgyalási (bizonyítási) szak, melyek között a választóvonalat (percezúra) a bíróság perfelvételt lezáró végzése húzza meg. A perfelvétel az alperes írásban benyújtott ellenkérelmével indul, és célja, hogy az eljárás e részében meghatározásra és véglegesítésre kerüljön a felek közötti jogvita tartalma és keretei. A perfelvételi szakban kell a feleknek megtenni valamennyi nyilatkozatot, amire a kereset és a védekezés körében a perben hivatkozni kívánnak, lényegében a teljes támadási és védekezési arzenált előterjeszteni. A felek e perbeli cselekményeire egy lényeges új fogalmat, a perfelvételi nyilatkozat fogalmát (új Pp. 183. §) vezeti be, amely gyűjtőfogalom és lényegében a felperes, illetve az alperes három csoportba osztható perbeli cselekményeit fedi le: 1.) A felperes részéről a kereset, illetve az alperes részéről a védekezés körében jogállítási, tényállítási, kérelem, jogi érvelés előadása, rendelkezésre álló bizonyítási eszköz megjelölése, bizonyítási indítvány előterjesztése, valamint a felajánlott bizonyítékok értékelése. 2.) Ellenfélnek az előző pontban felsorolt előterjesztéseire elismerő vagy vitató nyilatkozat megtétele. 3.) A rendelkezésre álló bizonyítási eszköz csatolása. Az új Pp. ezzel a teljes elsőfokú eljárás helyett a perfelvételi szakra koncentrálja a felek támadási és védekezési eszközeinek előterjesztését. A perfelvételi szakban bizonyítás lefolytatásának csak kivételesen, törvényben meg-

¹ Beosztott bíró, Igazságügyi Minisztérium

határozott esetekben van helye. Az érdemi tárgyalási szak a bíróság perfelvételt lezáró végzésével indul, és itt történik a perfelvételi szakban azonosított és a perfelvétel lezárásával – főszabály szerint – rögzült perfelvételi nyilatkozatok tartalma alapján a szükséges és célirányos bizonyítás lefolytatása, és az ítélet meghozatala. Az érdemi tárgyalási szakban perfelvételi nyilatkozat előterjesztésének csak kivételesen, a törvény által meghatározott esetekben és feltételekkel van helye. Az új Pp. tehát szétválasztja és nem engedi egybecsúszni, összemósódni, összegabalyodni a nyilatkozatok előterjesztését és a bizonyítást, hanem a bizonyítás a tisztázott és véglegesnek tekintendő nyilatkozatok alapján történik.

1.2. Differenciált perrend helyett egységes eljárásrend

A régi Pp. elindult a differenciált perrend irányába, amikor az ügyek közt bizonyos szempontok (pl. pertárgyérték, felek személye, kötelező jogi képviselet) szerint különböztetve egyes perbeli cselekményekre és az eljárás menetére különböző szabályokat határoz meg. Ez többnyire az egyedi ügy sajátosságaira tekintet nélküli merev törvényi kereteket szab az eljárásnak és sok esetben indokolatlanul bonyolítja a szabályozást. Jó példa erre a keresetváltoztatás jogintézményének a pertárgyértéktől és a kötelező jogi képviselettelől függő differenciált szabályozása. Ugyanaz a vállalkozói díjat érvényesítő felperes, ha a követelése 1 millió Ft alatti, akkor – a kisértékű perben, rendszerint jogi képviselő nélkül eljárva – az első tárgyaláson változtathatja meg keresetét, ám ha a díj 1 és 30 millió Ft közé esik, akkor – a járásbíróságon, jogi képviselővel vagy anélkül eljárva – a tárgyalás berekesztéséig élhet keresetváltoztatással. Ugyanakkor, ha a követelt díj összege 30 és 200 millió Ft közé esik, – a törvényszéken (kötelező) jogi képviselővel eljárva – az alperes érdemi ellenkérelmének előadásától számított 30 napon belül, míg ha díja meghaladja a 200 millió Ft-ot, akkor ugyanezen fél – azonos módon a járásbíróságon adott esetben jogi képviselő nélkül eljáró féllel – egészen a tárgyalás berekesztéséig élhet keresetváltoztatással.

Az új Pp. egységes perrendet alkalmaz, azaz az eljárás menetére, az egyes eljárásjogi jogintézményekre, cselekményekre minden perben egységesen ugyanazok a szabályok vonatkoznak. Abból indul ki, hogy törvényszéken és járásbíróságon egyaránt vannak ténybelileg és jogilag egyszerű vagy bonyolult ügyek, jogi személy gazdálkodó szervezetek, jogi képviselővel eljáró felek, és az ügy egyszerűsége vagy bonyolultsága sem áll feltétlenül arányban a pertárgyértékkel. Az egységes perrendből következően az új Pp. megszünteti a kiemelt jelentőségű pereket és a kisértékű pereket, nem tartalmaz speciális szabályokat a keresetváltoztatás, viszontkereset, beszámítás előterjesztésére, a tárgyalási időközre, a tárgyalás kitűzésének, elhalasztásának időtartamára, hanem ezekre egységesen minden perben ugyanazok az előírások vonatkoznak. Az ügyek sajátosságait az új Pp. nem azok merev törvényi kategorizálásával kezeli, hanem a bíróság számára biztosít nagyobb és rugalmasabb mozgásteret. Csak a Hetedik Részben szabályozott Különleges eljárások vonatkozásában határoz meg az általános eljárásrendhez képest részben eltérő perrendet ott, ahol az érvényesített igény alapjául szolgáló életviszony sajátosságai, közérdek, vagy különös méltánylást

érdemlő magánérdek indokoltá teszi az általános permenettől való eltérést. Az általános eljárásrend szerint zajló perek esetében egyetlen tényező alapján, a fél jogi képviselő nélküli eljárása esetén határoz meg eltéréseket a XV. Fejezetben. Az új Pp. ugyanis – a törvényszékre, mint új általános hatáskörű bíróságra tekintettel – a kötelező jogi képviselet professzionális pervitelét veszi alapul. A jogi képviselővel nem rendelkező fél esetében is azonban az új Pp. ugyanazon eljárásrendet alkalmazza, csak a fél pervitelével szemben – az anyagi és eljárásjogi szakismeret hiányára tekintettel – a jogérvényesítést elősegítő vagy könnyítő szabályokat határoz meg (pl. formanyomtatvány használata, szélesebb körű hiánypótlási lehetőség).

1.3. Hiányos peranyag helyett konkrétabb és fokozottabb elvárások

A harmadik eljárást hátráltató tényező a hiányos, ellentmondásos, homályos szóbeli nyilatkozatok, beadványok kezelésének, a hiánypótlásoknak a problémaköre. A régi Pp. szabályozásának e téren mutatkozó hiányosságai jelentős többletmunkát, költséget és az eljárás időbeli elhúzódását eredményezik. Emellett az 1995. és 1999. évi reformok alapvető változásokat vezettek be, amelyeket azonban egyrészt nem sikerült koherens módon a régi Pp. teljes szabályozásán végig vinni, másrészt bizonytalanságot idézett elő a bírói szerepkört illetően (pl. jogcímhez kötöttség és meglepetés-ítéletek problematikája).

Az új Pp. mind a felek, mind a bíróság irányába konkrétabb és fokozott elvárásokat fogalmaz meg, ami részben a hiányos, ellentmondásos, homályos nyilatkozatok kezelését is szolgálja. Az osztott per ugyanis önmagában nem elegendő és nem képes a perhatékonyság érvényesítésére. Ahhoz, hogy az eljárás hatékonyan eljusson a perfelvétel lezárhatóságáig, mind a bíróságtól, mind a felektől aktívabb és koncentráltabb magatartás szükséges. Az új szabályozás a felektől a peranyag szolgáltatására – mind az írásbeli beadványaik tartalmát illetően, mind a tárgyaláson szóbeli percselekményeik vonatkozásában – pontosabban meghatározza azon követelményeket, amelyeket az eljárás előbbre vitele érdekében a féltől elvár, melyhez hozzájárul a bírósággal szemben támasztott proaktív szerep egyértelmű megfogalmazása, az anyagi pervezetés. Az új Pp. az eljárás menetére feszes permenetrendet irányoz elő, világosan meghatározza az egyes eljárási cselekményekkel szemben támasztott követelményeket, tárgyalások koncentrálttsága és a tárgyalási idő kihasználtsága érdekében az írásbeli előkészítés szerepét növeli. Mindezek eredményeként az eljárás kiszámíthatóbbá és tervezhetőbbé válik. Fontos kiemelni, hogy a feszes perrend nem jelent merevséget. A törvény ugyanis a bíró által az ügy körülményeihez képest rugalmasan irányítható útvonal alternatívákat ad meg és az ügy sajátosságaihoz igazítható a gondos pervitel mellett eljáró felek esetében a perfelvétel lezárása (ezáltal például keresetváltoztatási korlát beállása), továbbá lehetőséget ad – igaz szigorúbb feltételek mellett – a perfelvétel lezárását követően is perfelvételi nyilatkozat előterjesztésére (például keresetváltoztatásra, további bizonyítás felajánlására).

1.4. A perhatékonyság érvényesítésének szűkös eszközei helyett kibővített eszköztár

Negyedik problémakörként említendő, hogy a régi Pp. viszonylag szűk körű és csekély hatékonyságú törvényes eszközt kínál a perhatékonyság kikényszerítésére, a perelhúzó(ód)ás megakadályozására. Azon alapvető elv, mely szerint a bíróság feladata, hogy a feleknek a per észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse, egy olyan törvényi előírás [rég Pp. 2. § (1) bekezdés], amely lényegében kimerül a követelmény megfogalmazásában. Nyilvánvaló, hogy a törvény célkitűzése önmagában az elvárások, az új Pp. esetében még újabb elvárások megfogalmazásával nem érhető el, ha azokat a per szereplői nem tartják be és nem állnak rendelkezésre a szabályozásban olyan megoldások, amelyek a per szereplőit az a követelmények betartására készítik, illetve mulasztás esetén az eljárás folytatását vagy lezárását lehetővé teszik. E cél eléréséhez egyrészt indokolt a felekkel szemben is hangsúlyosabban megfogalmazni a per észszerű befejezéséhez szükséges követelményeket, másrészt hatékony kényszerítő eszközök bevezetése szükséges. Az új Pp. e téren jóval szélesebb palettával dolgozik. Egyrészt maga a törvényi szabályozás határoz meg hatékony jogkövetkezményeket: eljárásjogi törvényi vélelem felállítása, bizonyos percelemekre eljárásjogi korlátok vagy kizárások felállítása, hatálytalanság jogkövetkezményének alkalmazása. Másrészt a bíró kezébe ad hatékony eszközöket a perhatékonyság biztosítása érdekében: a bírót felruhazza a per valódi irányításának lehetőségével (és kötelezettségével), egyes percelemek visszautasítására való jogosultsággal, és a bíró rendelkezik a hagyományos pénzbírság eszközével, de hangsúlyosabb és rugalmasabb szabályozás mellett.

2. Az elsőfokú eljárás néhány főbb újítása

Jelen írás második részében bemutatásra kerül – terjedelmi korlátokból fakadóan csupán néhány – az új Pp.-nek az elsőfokú eljárást érintő fontosabb újítása.

2.1. Perindítás – keresetlevél

A perkoncentráció követelménye már az eljárás első lépésben megjelenik, mivel az új Pp. az eljárást megindító keresetlevél kötelező kellékeire fokozott követelményeket támaszt a hiánytalan peranyag mihamarabbi rendelkezésre állása érdekében (új Pp. 170-171. §). Ennek célja, hogy egyrészt a bíróságnak valamennyi anyagi és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához azonnal rendelkezésre álljon. Másrészt ez az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a teljes körű ellenkérelem előterjesztését. Egyben a felperes számára is mintegy sorvezetőül szolgál a beadvány elkészítéséhez. A keresetlevél kötelező kellékeit a törvény tartalmi szempontból négy csoportba tagoltan szabályozza: a bevezető rész a per szereplőit, az érdemi rész a keresetet, a záró rész alapvetően a bíróság által hivatalból vizsgálendő egyéb eljárásjogi körülményeket (pl. pertárgyérték, hatáskör, illetékesség), végül a kötelező mellékek mindezek igazolásához szükséges iratokat tartalmazza.

A keresetlevél érdemi részét illetően a törvény a fél rendelkezési jogára és eljárás-támogatási kötelezettségére hangsúlyosan épít és változtat a hatályos Pp. 121. § (1) bekezdés c) és e) pontja szerinti tartalmi elemeken és azok sorrendjén is. Ezek közül kiemelendő, hogy az érvényesíteni kívánt jog vonatkozásában az új Pp. elvárja annak egyértelmű nevesítését, azaz konkrét jogállítást megnevezését, amely jogi képviselővel eljáró fél esetében az igény anyagi jogi jogalapjának megjelölését jelenti. A hatályos Pp. elegendőnek tartja, ha a keresetlevélben előadott tényekből és bizonyítékokból megállapítható („kiolvasható”) a felperes által érvényesített jog, így a felperes által érvényesített jogot lényegében jogi következtetéssel kell a bíróságnak és az alperesnek meghatározni. Ez viszont azzal a veszéllyel jár, hogy más-más jogot tekint a kereset tárgyának a felperes, az alperes és a bíróság, így három különböző dimenzióban mozognak. A hatályos Pp. e szabályozási megközelítése jelentősen hozzájárul az utóbbi évtizedekben egyre több vitára és kifogásra okot adó „jogcímhez kötöttség” és „meglepetés-ítéletek” problematikához. A keresetlevélben egyértelműen és kifejezetten szereplő jogállítást azonos és megfelelő kiindulási alapot ad a bíróság és az alperes számára is. A jogalkalmazás egységessége érdekében az Értelmező rendelkezések tartalmazzák (új Pp. 7. §) a jogállítással kapcsolatban használt két alapfogalom definícióját: a keresetlevél érvényesített jogot és az igény anyagi jogi jogalapját. Utóbbi történhet a jog alapjául szolgáló konkrét jogszabályhely megjelölésével [pl. Ptk. 6:535. § (1) bekezdés] vagy annak a jogszabályi rendelkezési tartalomnak az egyértelműen azonosítható módon való visszaadásával, ami a jogot adja, azaz a pontos jogcím megjelölésével (pl. veszélyes üzemi felelősségből eredő kár megtérítése iránti jog). Lényeges újítás a jogi képviselővel eljáró féllel szemben a keresetlevél érdemi részében feltüntetendő jogi érvelés. Eszerint a jogállítást nem csak a jog megnevezéséből áll, hanem a keresetlevélben feltüntetett tényállítások, jogállítást és kérelem közötti összhang tekintetében, ezek összekapcsolása érdekében lényegében jogi indokolást, levezetést is elő kell adni. Ez annak kimutatása, hogy a megjelölt jog törvényi tényállási elemeit, feltételeit és az abból származtatott kérelmet az előadott mely konkrét tények és miként valósítják meg, azaz a felperes az állított joghoz és kérelemhez adaptálja az állított tényeket.

Újdonság, hogy az új Pp. szabályozza és részben korlátozza a keresethalmazatokat. A keresethalmazatok egyre szélesebb körben való elterjedése, az ezekkel összefüggésben – részben a szabályozatlanság miatt – felmerült jogalkalmazási problémák ugyanis azt mutatják, hogy a korlátlan keresethalmazás az egyes per hatékonyságát jelentősen rontja, a perek elhúzóadásának egyik jelentős oka, ezért észszerű eljárásjogi korlátok felállítása szükséges. A valódi tárgyi keresethalmazatot két szempontból korlátozza a törvény: egyrészt az elbírálandó jogviszony szempontjából csak a peres felek között fennálló ugyanazon jogviszonyból eredő több igény terjeszthető elő együtt, míg több jogviszonyból eredő igények csak akkor, ha az egyes jogviszonyok egymással ténybelileg és jogilag összefüggnek. Több, egymástól független jogviszonyból eredő különböző igények egy perben érvényesítése a pereket indokolatlanul bonyolítja, a perhatékonyságot nem szolgálja. Másrészt az eljáró bíróság szempontjából, mert nem engedi

az olyan keresetek összekapcsolását, ahol valamelyik kereset valamely bíróság kizárólagos illetékességébe vagy a közigazgatási ügyben eljáró bíróság hatáskörébe tartozna. A látszólagos (eshetőleges, vagylagos) tárgyi keresethalmazatot illetően az új Pp. eljárásjogi feltétele, hogy egyetlen kereset sem tartozhat más bíróság hatáskörébe vagy kizárólagos illetékességébe, valamennyi keresetnek ugyanabból a jogviszonyból kell erednie és – több alperes esetén – valamennyi keresetet valamennyi alperessel szemben indítják. Végül a törvény egyértelműen kizárja a személyi látszólagos keresethalmazatban való igényérvényesítést, azaz több felperes vagy több alperes együttes perlése csak valódi személyi keresethalmazatban, a pertársaság szabályai szerint lehetséges.

2.2. A perfelvételi szak első lépése – írásbeli ellenkérelem, viszontkereset, beszámítás

Az új Pp. lényegesen eltér a Pp. perrendjétől azzal, hogy a tárgyalást minden esetben írásbeli előkészítés előzi meg. A keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg ugyanis a bíróság nem tűzi ki a (perfelvételi) tárgyalást, hanem a kereset közlésével egyidejűleg történő bírósági felhívás alapján az alperesnek az ellenkérelmét és esetleges ellenkövetelését (viszontkereset, beszámítás) nem szóban az első tárgyaláson, hanem előzetesen írásban kell előterjeszteni. A törvény ezzel elsősorban azt kívánja elérni, hogy a tárgyalás ne a kereset, ellenkérelem, esetleges viszontkereset, beszámítás előadásával és jegyzőkönyvezésével teljen (el), az ellenfélnek és a bíróságnak ezeket ne ott kelljen megismerni, értékelni és arra azonnal reagálni. A hatályos szabályozás gyakorlati tapasztalatai ugyanis azt mutatják, hogy e rendszerben a megfelelő felkészülési idő, megfontolt nyilatkozatok biztosítása érdekében gyakran érdemi előrelépés nélkül elhalasztásra kerül az első tárgyalás. További előnye az előzetes írásbeli ellenkérelem beszerzésének, hogy még tárgyalás kitűzése és eredménytelen megtartása nélkül kiderülhetnek eljárásjogi akadályok, megtehető a szükséges intézkedések (cím felkutatása, hirdetményi kézbesítés, ügygondnok rendelés), vagy fény derülhet perakadályra, amelynek következményei (áttétel, megszüntetés) jóval hamarabb és tárgyalás tartása nélkül levonhatók.

Az új Pp. a perfelvétel koncentrált menetének biztosítása érdekében az ellenkérelmet, mint a keresetlevél ellenpárját kezeli és a keresetlevélhez hasonló, annak tartalmához és tagolásához igazodó fokozott tartalmi követelményeket ír elő (új Pp. 199-200. §). A hatályos Pp. 139. §-hoz képest két lényeges változás emelendő ki. Egyrészt a törvény nem az ellenkérelem részeként, hanem külön kezeli és szabályozza az ellenkövetelés érvényesítésének mindkét formáját (viszontkereset, beszámítás). Másrészt az ellenkérelem érdemi részében az alperes alaki és érdemi védekezése nem vagylagos, hanem konjunktív viszonyban áll, azaz, ha az alperesnek van a per megszüntetésére irányuló alaki védekezése mellett érdemi védekezése is, azt is elő kell terjesztenie. Az érdemi védekezés körében az egyik lényeges újítás, hogy a törvény elvárja az alperestől az anyagi jogi kifogásai előterjesztését már az ellenkérelemben, ha azzal a perben élni kíván és azt az Értelmező rendelkezések közt definiálja is. Az anyagi jogi kifogással az alperes a keresettel érvényesített jog fennállását

kizáró, érvényesíthetőségét megszüntető vagy gátló anyagi jogot érvényesít a felperessel szemben (érvénytelenségi kifogás, szavatossági kifogás, elévülési kifogás), amely tekintetében a keresethez hasonlóan követelmény a ténybeli alapjának és bizonyítékainak, és anyagi jogi jogalapjának (alperesi jogállítást) és jogi érvelésének előadása. Fontos kiemelni, hogy a törvény az anyagi jogi kifogások közül a beszámítási kifogást külön kezeli. Az érdemi védekezés körében további lényeges új követelmény, hogy a félnek egyértelmű nyilatkozatot kell tenni arról, hogy vitatja-e a kereseti tényállításokat, bizonyítékokat, és vitató nyilatkozat hiányában lényegében törvényi vélelem szól a keresetben állított tények nem vitatottságára vonatkozóan (új Pp. 266. §). Ha csak alaki védekezést terjeszt elő a fél, a törvényi vélelmet állít fel arra, hogy az ellenfél tényállításait, jogállítást, bizonyítékát nem vitatja, kérelme, indítványa teljesítését nem ellenzi, védekezése megalapozásához nem kíván vagy nem tud tényállítást, jogállítást, bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt tenni (új Pp. 181. §). Ha a perfelvétel lezárásig mégis előterjeszti, pénzbírság lesz a jogkövetkezmény (új Pp. 183. §). Az írásbeli ellenkérelem elmulasztásának jogkövetkezményeként a törvény fenntartja a bírósági meghagyás jogintézményét, de jelentős változás, hogy erre hivatalból és tárgyaláson tartása nélkül, így időben is korábban kerül sor, az esetleges ellentmondáshoz pedig az írásbeli ellenkérelmet vagy beszámítást is elő kell terjeszteni.

Az új Pp. a viszontkeresetet önálló, a felperes keresetéhez hasonló eljárásjogi jogintézményként kezeli, úgy tekinti, hogy az alperes lényegében viszont-pert indít (új Pp. 204-208. §). Ennek megfelelően bevezeti a viszontkereset-levél fogalmát, előterjesztésére a keresettel azonos alaki és tartalmi követelményeket támaszt, azonos módon szabályozza és teszi lehetővé a visszautasítását, megváltoztatását, valamint a viszontkeresettel szemben is kötelezővé teszi ellenkérelem benyújtását és a keresethez hasonlóan az ellenkérelem elmulasztása esetén tárgyaláson kívül is – hivatalból – bírósági meghagyás kibocsátását.

A beszámítás „kétarcú” jogintézmény: egyrészt anyagi jogi, másrészt eljárásjogi (új Pp. 209-212. §). A beszámítás a polgári anyagi jogban szabályozott jogintézmény, ami a kötelezettség megszüntetésével, a teljesítéssel azonos joghatással bír. Erre tekintettel minősül anyagi jogi szempontból anyagi jogi kifogásnak, azaz a keresettel érvényesített jogot megszüntető, a kereseti követelés megalapozatlanságát eredményező hivatkozásnak. Lényeges különbség azonban az érdemi védekezés-ként felhozható egyéb anyagi jogi kifogásokhoz (pl. érvénytelenségi kifogás) képest, hogy ezek érvényesítésekor az alperes csak a felperes által érvényesített jog érvényesíthetőségét akadályozó anyagi jogot érvényesít, anélkül hogy annak alapján saját maga számára igényt érvényesítene. A beszámítás esetében azonban az alperes egy, a vele szemben érvényesített kereseti követeléshez képest önálló, saját (esetleg mástól engedményezéssel szerzett) anyagi jogi igényt, ellenkövetelést érvényesít a perben. A beszámítás elbírálása lényegét tekintve semmiben nem különbözik a keresettel vagy viszontkeresettel érvényesített anyagi jogi igénytől, mivel az alaposságáról való döntéshez ugyanúgy szükség van ténybeli és jogi alapra, határozott kérelemre és bizonyítékokra. Mindezek miatt az új Pp. a beszámítást tudatosan külön, nem csupán érdemi védeke-

zéseként és annak részét képező anyagi jogi kifogásként kezeli, és a keresethez, viszontkeresethez hasonló önálló eljárásjogi jogintézményként szabályozza. A beszámítással kapcsolatos jogalkalmazási problémák miatt, illetve visszaélészerű alkalmazása, párhuzamos eljárások elkerülése érdekében a törvény a beszámítás előterjeszhetőségének feltételeit eljárásjogi szempontból korlátozza. Kizárja, ha keresetként történő érvényesítése esetén – vagyoni jogi pereket kivéve – más bíróság hatáskörbe vagy kizárólagos illetékességébe tartozna. Kizárja továbbá az olyan ellenkövetelés beszámítás útján való érvényesítését, amelyet egyrészt az alperes más perben a felperessel szemben már keresettel vagy viszontkeresettel érvényesít vagy azt jogerősen elutasították, másrészt amelyet az alperes más perben már beszámítással érvényesít vagy azt jogerősen elbírálták a követelés fennállta tekintetében. A beszámítást is főszabályként az ellenkérelemmel egyidejűleg írásban (a beszámítást tartalmazó irat elnevezésű perfelvételi iratban) kell előterjeszteni. Az eljárás során később csak akkor terjeszthető elő, ha az ellenfél azt elismeri, jogerős ítéleten alapul vagy később járt le. Lényeges, hogy a beszámítás tartalmát illetően a keresetlevéllel szembeni tartalmi követelményekkel azonos követelményt támaszt a törvény és jelentős újtása az is, hogy az ennek nem megfelelő beadványt, valamint az elkésett és kizárt beszámítást a bíróság által visszautasíthatóvá teszi.

2.3. A perfelvétel további menete - perfelvételi útvonalak

A törvény a perfelvétel további menetét illetően a perfelvétel egyes lépéseire, módjára vonatkozó menetre tekintetében rugalmas szabályokat határoz meg és az írásbeli ellenkérelem (esetleges viszontkereset, beszámítás) beérkezésétől három lehetséges útvonalat ad a perfelvétel lezárásának eléréséhez (új Pp. 187-189. §). Az ellenkérelem, esetleges ellenkövetések előzetes írásbeli beszerzése azért is szükséges, hogy a bíróság felmérhesse az ügy és a felek sajátosságait, így a perfelvétel célszerű menetét és módját meghatározhassa. Előfordul, hogy egy bonyolultnak tűnő per az ellenkérelem tükrében leegyszerűsödik, vagy egy egyszerűnek tűnő per bonyolulttá válik az ellenkérelemben foglaltak alapján vagy beszámítás, viszontkereset folytán, így az a megoldási út, ami a keresetlevél alapján eredetileg célszerűnek tűnt volna, később már nem tölti be funkcióját vagy éppen feleslegessé válik. A bíróság így az ügy konkrét sajátosságaihoz igazodóan határozhat az előkészítés megfelelő módjáról (szóbeli vagy írásbeli) és annak menetéről. A bíróság az írásbeli ellenkérelem beérkezése után három útvonal között választhat: 1.) további írásbeli előkészítést rendel el perfelvételi iratok útján és ezt követően tüzi ki a perfelvételi tárgyalást, 2.) kitűzi a perfelvételi tárgyalást a perfelvétel szóbeli folytatása érdekében, vagy 3.) perfelvételi tárgyalás mellőzésével tárgyaláson kívül lezárja a perfelvételt.

Az első útvonal a hatályos Pp.-hez képest további jelentős újtás, melynél az írásbeli ellenkérelem előterjesztését követően a két alapirat (kereset, ellenkérelem) alapján a bíróság az ügy sajátosságainak megfelelően újabb iratváltást rendelhet el. Ebben az esetben a perfelvételi tárgyalás előtt az írásbeli előkészítés 2 felperesi és 2 alperesi iratra (keresetlevél – ellenkérelem – válaszirat – viszontválasz) van korlátozva. E törvény által megteremtett új eljárásjogi lépés (válaszirat,

viszontválasz) egy bonyolultabb, a kereset és a védekezés tartalma alapján ténybelileg vagy jogilag szerteágazóbb jellegű ügy esetén, vagy viszontkereset, beszámítás esetén is lehetőséget biztosít arra, hogy a felek – a bíróság közrehatása mellett – megfelelően előkészítsék a perfelvételi tárgyalást és egy bonyolultabb ügy esetében is a perfelvétel lehetőleg egyetlen perfelvételi tárgyaláson lezárható legyen. Ha bíróság az ellenkérelem beérkezését követően további írásbeli előkészítést tart indokoltnak, a perfelvételi tárgyalás kitűzését még mellőzi. A bíróság kézbesíti a felperesnek az írásbeli ellenkérelmet és felhívja, hogy arra válasziratot terjesszen elő. A válaszirat beérkezését követően a bíróság köteles kitűzni a perfelvételi tárgyalást. Az idézéssel együtt kézbesítésre kerül az alperesnek a felperes válaszirata és ha azt a bíróság indokoltnak tartja felhívja az alperest viszontválasz benyújtására. Az a tárgyalási időközben megérkezik és kézbesítésre kerülhet a felperesnek. A válaszirat és az azt követő alperesi viszontválasz funkciójukat kifejező önálló elnevezést kapott. Fontos, hogy az eljárás e fázisában ne rekedjen meg a két alapiratból megismert álláspontok kölcsönös ismétlésénél, az ellenvetések és további ellenvetések ne az eljárás során széthúzódnak, rendszertelenül, összhang nélkül, egymás iratait kerülve jelenjenek meg. Ehelyett a szabályozás a feleket és a bíróságot arra szorítja, hogy keresetből és ellenkérelemből körvonalazódott jogvita alapján a releváns ellentétekre reagáljanak és az eljárás célirányosan és koncentráltan haladjon a lehető legnagyobb mértékben előre. Ennek érdekében a bíróságnak az anyagi pervezetés eszközeivel irányítani kell a felhíváskor a felet, hogy a válasziratban vagy viszontválaszban konkrétan mely tárgyban vár, milyen jellegű perfelvételi nyilatkozatot a féltől. A törvény itt is eljárásjogi vélelmet állít fel az elmulasztott perfelvételi nyilatkozatokra vonatkozóan (új Pp. 203. §). Emellett a fél számára is előírja, hogy amennyiben kereset- vagy ellenkérelem-változtatással kíván élni, azt itt köteles előadni.

A második útvonal esetében az írásbeli előkészítés 1 felperesi és 1 alperesi iratra (keresetlevél és írásbeli ellenkérelem) terjed és az ellenkérelem beérkezésekor annak a felperes számára való kézbesítése mellett kitűzésre kerül a perfelvételi tárgyalás. A harmadik eset, azaz a perfelvételi tárgyalás mellőzésének megengedése azért célszerű, mert előfordulhatnak olyan ügyek, ahol egyáltalán nincs szükség a perfelvételi tárgyalásra, vagy további írásbeli perfelvételre. Ez lehet azért, mert a jogvita kifejezetten egyszerű (pl. a kereset teljesen alátámasztott, a védekezés pedig alkalmatlan) vagy egyértelműen megfelelően előkészítésre került írásban (pl. a felek a perindítás előtt a jogkérdésben fennálló álláspontjukat részletesen megvitatták, ezekre nyilatkoztak), de ez az útvonal követhető akkor is, ha az alperes a keresetet elismerte vagy írásbeli ellenkérelmében csak alaki védekezést terjesztett elő, különösen, ha az nyilvánvalóan alaptalan. Ez esetben azonban kötelező a felek előzetes figyelmeztetése és a felek kérhetik tárgyalás tartását.

A törvény a perfelvételi szak során – a viszontkereset és beszámítást tartalmazó irat kivételével – perfelvételi irat, azaz perfelvételi nyilatkozat előadására szolgáló beadvány csatolását alapvetően csak a bíróság felhívására teszi lehetővé. Ez meggátolja, hogy a felek tetszőleges időpontban és mennyiségben, tárgyaláson, közvetlenül tárgyalás előtt benyújtott

irataikkal a perfelvételt menetét felborítsák, széttöredezzék, az aktuális lépést meghiúsítsák, és ezzel a bíróság perszervezését, az eljárás kiszámíthatóságát mind az ellenfél, mind a bíróság irányában akadályozzák. Egyben rászorításra kerülnek ezzel a felek arra is, hogy megfelelő időben és tartalommal, kellő gondossággal nyújtsák be perfelvételi nyilatkozataikat tartalmazó irataikat, a per hatékony és koncentrált előrehaladása érdekében valamennyi lehetséges perbeli nyilatkozatot az adott lépésnél tegyenek meg. Ez azzal is jár, hogy jelentősen csökkenhet – különösen a korábbi nyilatkozatokat csupán ismételtető, új elemet nem vagy alig tartalmazó, illetve visszaélészerű „iratbombázások” folytán előálló – periratok mennyisége, ami mind az ellenfél, mind a bíróság számára idő- és költséghatékonyt növelő körülmény.

2.4. Perfelvételi tárgyalás

A perfelvételi tárgyaláson való jelenlét lényegében kötelező (új Pp. 190. §). Az új Pp. nem tartja fenn a felperes javára a tárgyalás távollétében való megtartása kérelmezésének jogát és lényeges újítás az is, hogy a valamennyi fél által elmulasztott perfelvételi tárgyalást az eljárás hivatalból való megszüntetésével szankcionálja. Ha a perfelvételi tárgyaláson a felek valamelyike megjelenik, kérelmére a tárgyalás megtartásra kerül, kérelem hiányában azonban ebben az esetben is a megszüntetés és nem a szünetelés a jogkövetkezmény. A tárgyalást szabályszerűen idézés ellenére a mulasztó fél tekintetében törvényi vélelmet felállításával úgy tekinti, hogy mulasztásával saját felelősségére önmagát zárta el attól, hogy a tárgyaláson a többi fél perbeli cselekményeit, nyilatkozatait megismerje, arra reagálhasson és saját felelősségére esik el a bíróság által a tárgyaláson teljesíthető perbeli cselekményektől (pl. tárgyaláson kézbesíthető iratok, a mulasztó fél felé irányuló anyagi pervezetési tevékenység). A fél mulasztása – főszabály szerint – nem eredményezhet halasztást és nem akadályozhatja a perfelvétel lezárását.

A perfelvételi tárgyalás menete is lényegesen eltér a hatályos Pp. első tárgyalásától. Az írásbeli előkészítés alapján és a bíróság esetleges közrehatása eredményeként ideális esetben a tárgyalásra a jogvita előkészítésre kerül minden perbeli szereplő számára. A perfelvételi tárgyalás időben ugyan a hatályos szabályozáshoz képest később kerül megtartásra, de már nem azzal telik, hogy ott előadásra és a bíróság által jegyzőkönyvezésre kerüljenek mindkét oldal jog- és tényállítási, a tagadások, kérelmek, az okiratok, a bizonyítékok, vagyis nem a kereset és azzal szembeni védekezés előadása történik. A perfelvételi tárgyalás célja, hogy mindezek ismeretében a perbe vitt és előkészített jogvita tartalma és keretei véglegződjék, és ennek alapján a tárgyalás érdemi (bizonyítási) részének iránya és tartalma ugyancsak véglegesen kialakításra kerüljön. A perfelvételi tárgyalás tehát már azzal kezdődik, hogy a bíróság összegzi az írásbeli perfelvétel eredménye alapján a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatokat. Ez az anyagi pervezetés egyik lényeges megnyilvánulási formája, mivel a felek ebből megismerhetik, hogy a bíróság miként és miben látja jogvitájukat. Ha a bíróság a válaszirát, illetve a viszontválasz benyújtását korábban mellőzte, a felek a tárgyaláson teszik meg az e körbe tartozó nyilatkozataikat, illetve az írásbeli

perfelvétel eredményéhez képest a tárgyaláson további perfelvételi nyilatkozatok tehetők. Az előkészített ügyben minden peres fél egyidejű jelenléte a szóbeliség előnyeit kihasználva a leghatékonyabb módja a bíróság anyagi pervezetéssel kapcsolatos feladatai ellátásának, a még tisztázandó kérdések rendezésének, vagyis a jogvita végleges keretei tisztázásának, a szükséges bizonyítás megvitatásának.

Az új permenetrend alapján az ügyek jelentős részében egyetlen perfelvételi tárgyalás elegendő lehet a perfelvétel lezárásához. Az ügyek egyedi sajátosságai folytán adódhatnak azonban olyan helyzetek, amikor a perfelvételi tárgyaláson nem zárható le a perfelvételi szak, ezért a törvény nem ragaszkodik mereven a kitűzött ideális célhoz. Az indokolatlan halasztások meggátolása érdekében a perfelvétel folytatásának elrendelését a törvény feltételekhez köti, melyek esetei szűkre szabottak. A tárgyalást elmulasztó fél érdekében kizárólag a jogállítást megváltoztatása, a kereseti kérelem fajtájának megváltoztatása és a felemelés esetében lehet halasztani. A tárgyaláson jelenlévő felek érdekében való halasztásra olyan okokat határoz meg a törvény, amikor a perfelvételi tárgyaláson a felek önhibáján kívüli körülmények folytán a perbe vitt valamennyi igény ténybeli, jogi és bizonyítási kereteinek tisztázása és véglegesítése részben vagy egészben nem lehetséges, végül egyéb eljárásjogi akadályok indokolhatják.

2.5. A perfelvétel lezárása és joghatásai

A perfelvétel lezárására akkor kerül sor, ha a felek megtették végleges perfelvételi nyilatkozataikat, de legalábbis erre a lehetőségük megvolt, a tárgyalás elhalasztásának nincs törvényes oka. A lezárást megelőzően a bíróság a berekesztéshez hasonlóan figyelmezteti a feleket. A perfelvételt lezárása a bíróságnak a perfelvétel lezárásáról rendelkező alakszerű végzésével történik, amely nem fellebbezhető. A tárgyalás akár az első perfelvételi tárgyalás napján átfordulhat érdemi tárgyalásba, és az ítélet meghozatalának is helye van.

A perfelvétel lezárásához lényeges joghatások kapcsolódnak: egyes percselekmények ezt követően kizártak, egyes percselekmények pedig korlátozottak. A törvény kizárja például a keresetkiterjesztést (kivéve a kötelező perben állás esetét), a beavatkozást (kivéve az önálló beavatkozót), az ügyek egyesítését. A legfőbb joghatás, hogy a perfelvételi nyilatkozatok – főszabály szerint – rögzülnek és már csak kivételesen, szigorú feltételek mellett terjeszthetők elő az érdemi tárgyalási szakban. A perfelvételi szakban ugyanis a perfelvételi nyilatkozatok viszonylag szabadon, írásban vagy szóban, a bíróság engedélye és az ellenfél hozzájárulása nélkül előterjeszthetők, a peranyag alakulásának az eljárás e meghatározott szaka ad teret. A perfelvétel lezárásával azonban rögzül egyrészt a kereset és az ellenkérelem – ideértve a viszontkeresetet és beszámítást és az ezekkel szembeni ellenkérelmet is – minden eleme (tényállítási, jogállítási, kérelem, elismerő nyilatkozatok, jogi érvelések, nem vitatottak tekintendő nyilatkozatok), másrészt rögzül a bizonyítás köre is (további bizonyítási indítvány nem terjeszthető elő, bizonyítási eszköz nem csatolható).

A perfelvétel lezárását követően az érdemi tárgyalási szakban a keresetváltoztatás, ellenkérelem változtatás csak a tör-

vényben meghatározott, viszonylag szűkre szabott szigorú feltételek fennállása esetén, a fél írásban előterjesztett kérelmére, a bíróság engedélyével lehetséges. Ugyancsak szigorúan korlátozott a bizonyítás körének változtatása. Mindezeket a törvény alapvetően a fél önhibáján kívüli körülményekhez köti.

3. Zárszó

E rövid írás csak felvillanhatta az elsőfokú eljárás új rendszerének egyes elemeit, hiszen az elsőfokú eljárás esett át a legnagyobb átalakuláson és a legtöbb változáson. Az új szabá-

lyozás megismerése, rendszerében és összefüggéseiben való megértése, készségszintű elsajátítása komoly kihívás a szakma minden szereplője számára. Az új törvénynek érne kell, de minden esély megvan arra, hogy a kezdeti idegenkedést követően – a hatályos „jó öreg, nyugdíjas korú” Pp.-hez hasonlóan – megszokjuk és megszeretjük.

A BIZONYÍTÁS MEGVÁLTOZOTT SZABÁLYAI AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁSBAN

1. Alapvetés

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) számos változást hoz a pereskedők életébe 2018. január 1. napjától. Jelen tanulmány alapvető célkitűzése az, hogy – a terjedelmi korlátokat is figyelembe véve – azokat az újításokat mutassa be, melyek a bizonyítás szabályozásának reformját jelentik. Ez a prezentáció leginkább a gyakorló jogászoknak hasznos, segít eligazodni a régi és az új szabályok elhatárolásában, lényegük meglátásában, és az elemzés alapvetően mellőzi a tudományos és elméleti fejtegetéseket.

Annak feltérképezése kapcsán, hogy mi változik a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában, alapvetően célszerű kiindulni a Kormány 2015. január 14. napján tartott ülésén elfogadott, az új polgári perrendtartás koncepciójából (a továbbiakban: Koncepció). A Koncepció a bizonyítás témakörét illetően rögzítette, hogy a szabályozás alapjaiban nem igényel változtatást, mely mutatja a vonatkozó joganyag nagymértékű stabilitását.² Az egyetlen olyan terület, mely a perhatékonyság rendszerszintű megvalósításával összefüggésben is, illetve más megfontolásokból – például a szakértői törvény teljes körű megreformálása miatt – is stratégiai jellegű újítást igényelt, az a szakértői bizonyítás kérdésköre. Jelen tanulmány azonban mellőzi a szakértői bizonyítás újításainak ismertetését, ezzel a kiadvány önálló munkában foglalkozik.

A bizonyítással kapcsolatos szabályok változását egyrészt a perkoncentráció elvének³ bevezetése és ezzel összefüggésben az osztott perszerkezet megvalósítása idézte elő. Az osztott perszerkezet folytán az elsőfokú eljárás két szakaszra tagolódik: a perfelvételi szakban teszik meg a peres felek a perfelvételi nyilatkozataikat, melyek része a bizonyítási indítványok előterjesztése és a bizonyítékok rendelkezésre bocsátása. A perfelvételt lezáró végzésben e bizonyítási indítványok és bizonyítékok rögzülnek, az érdemi tárgyalási szakban már főszabály szerint csak a bizonyítás foganatosítására kerül sor. A rendszer azonban nem lehet merev, rugalmas szabályok biztosítják az átjárhatóságot a bizonyítással össze-

függésben is: az előzetes bizonyítás jogintézménye biztosítja azt, hogy a törvényben meghatározott okok fennállása esetén bizonyítás foganatosítására sor kerülhessen korábban, a perfelvételi szakban is (vagy akár még a perindítás előtt), illetve az utólagos bizonyítás teszi lehetővé azt, hogy a felek az érdemi tárgyalási szakban, vagy korlátokkal ugyan, de a másodfokú eljárásban is terjeszthessenek elő bizonyítási indítványt, vagy bocsássonak bizonyítékot rendelkezésre. Az osztott perszerkezet bevezetésével együtt az anyagi pervezetés jogintézménye is megjelenik az új perjogi kódexben, mely anyagi pervezetés részét képezi már a bizonyítás körében a bíróságot terhelő tájékoztatási kötelezettség.⁴ A keresetlevél és az ellenkérelem tartalmi elemeinek törvényi pontosításával az új törvény nyomatékosabban írja elő, hogy már a keresetlevél (ellenkérelem) előterjesztésével egyidejűleg rendelkezésre kell a feleknek bocsátania a bizonyítékokat, meg kell tenniük a bizonyítási indítványokat. Bár a perfelvételi szak során erre még a későbbiekben is szabadon sor kerülhet, az új Pp. 183. § (5) bekezdését alkalmazva ez azzal a következménnyel is járhat, hogy a bíróság a felet pénzbírsággal sújtja. E szigorú szabályok bevezetése a bizonyítékok pertaktikai célból történő csepegtetését hivatottak meggátolni.

A bizonyítás szabályozásának változását másrésztől a bírósági esetjogban kiérlelt „jó gyakorlat” eredményeinek normatív szintre emelése okozta. Ez tette szükségessé a bizonyítási szükséghelyzet, a jogsértő bizonyítási eszközök, vagy a más eljárásban felvett bizonyítás eredményeinek perbeli felhasználására vonatkozó szabályok kialakítását.

2. A bizonyítással kapcsolatos szabályok helye a perjogi kódexben

A Koncepcióban lefektetett célkitűzések szerint nem indokolt azon a szabályozási módon változtatni, hogy a bizonyítással kapcsolatos joganyag egy külön szerkezeti egységben kerül szabályozásra, ez az 1952-es Pp. X. Fejezetét jelentette. A bizonyításra vonatkozó joganyagot azonban tagolni szükséges: a bizonyítási jog általános és különös részére.⁵

¹ Egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

² Koncepció 19. o.

³ A perkoncentráció elve a perhatékonyság rendszerszintű megvalósításának eszköze, ami azt jelenti, hogy úgy kell kialakítani a perrendi szabályokat, hogy azok biztosítsák, hogy a per résztvevői időben tegyenek eleget perbeli kötelezettségeiknek, a jogvita tartalma minél korábban tisztázódjon, és kizárják a per elhúzását eredményező jogintézmények, eljárási szakok alkalmazását. Röviden azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon. (Koncepció 10. o.)

⁴ Az új Pp. 237. § (2) bekezdése tartalmazza a bizonyítás körében a bíróságot terhelő tájékoztatási kötelezettség szabályait. Az új Pp. szakít az 1952-es Pp. 3. § (3) bekezdésében, a tárgyalási elv részeként szabályozott, a bizonyítás körében kötelezően és általános jelleggel adandó bírósági tájékoztatási kötelezettséggel. Az anyagi pervezetés keretében a bíróság akkor tájékoztatja a feleket a bizonyítás körében felmerülő kérdésekről, ha ennek szükségét látja, például ha a felek között vita merül fel abban, hogy a perben jelentős tény bizonyítása melyik felet terheli. Az új Pp. ezen megoldása összhangban van a professzionális pervitel alapvető követelményével.

⁵ Koncepció 47. o.

E megfontolást követve az új Pp. önálló szerkezeti egységben, a Negyedik Részben rögzíti a bizonyítás szabályait, szerkezeti elhelyezésben tehát elkülönül az elsőfokú eljárás szabályaitól (új Pp. Harmadik Része). A bizonyítást tartalmazó Negyedik Rész az alábbi fejezetek szerint épül fel:

- a bizonyítás általános szabályai;
- a bizonyítási eljárás általános szabályai, ezen belül:
 - a bizonyítás indítványozása és elrendelése
 - a bizonyítás-felvétel
 - a bizonyítás eredményének mérlegelése;
- a bizonyítás-felvétel különös szabályai: bizonyítás-felvétel elektronikus hírközlő hálózat igénybevételével, kiküldött bíró útján és megkeresett bíróság útján;
 - külön fejezetekben az egyes bizonyítási módok: tanúk, szakértők, okiratok és a szemle;
 - az előzetes bizonyítás.

A bizonyítással kapcsolatos szabályok azonban más szerkezeti egységekben is fellelhetők, e normák elhelyezése a perjogi kódexen belül összetett, komplex módon valósult meg. Néhány példán keresztül érzékeltetve:

- Az új Pp. Első Része (Alapvetések) az Alapelvek címszó alatt szabályozza a felek eljárás-támogatási kötelezettségét [új Pp. 4. § (2) bek.], melynek tartalmi elemeként került rögzítésre az 1952-es Pp. 3. § (3) bekezdésének első mondatában szabályozott tárgyalási elv, nevezetesen az, hogy a peranyag szolgáltatása a felek feladata.

- A tényállításokkal és bizonyítási indítványokkal kapcsolatos szabályozást (pl. az előterjesztés határideje, elkészítés jogkövetkezményei: új Pp. 183. §) a Harmadik Rész (Elsőfokú eljárás) tartalmazza, figyelemmel arra, hogy ezek perfelvételi nyilatkozatnak minősülnek.

- A Perorvoslatok és azzal összefüggő eljárások címet viselő Hatodik Részben, a 373. §-ban található meg a másodfokú eljárásban az utólagos bizonyításra vonatkozó előírásokat.

- A Kilencedik Rész (Nemzetközi polgári eljárásjogi szabályok) szabályozza a külföldön kiállított okiratok bizonyító erejét a belföldi eljárásokban (új Pp. 593-594. §).

- A Tizedik Rész (Az elektronikus technológiák és eszközök alkalmazása) külön fejezetekben rögzíti Az elektronikus kapcsolattartásra és Az elektronikus hírközlő hálózat igénybevételére vonatkozó szabályokat. Az új Pp. elektronikus hírközlési hálózat igénybevételére vonatkozó rendelkezései az 1952-es Pp-t veszik alapul, kiegészítve az elektronikus hírközlő hálózatok igénybevételének alkalmazási körét azzal, hogy a felek és más perbeli személyek, a tanúk és szakértők meghallgatása mellett a szemle is lefolytatható elektronikus hírközlő hálózat útján. A Konceptió is rögzítette, hogy a leendő szabályozásnak az a feladata, hogy minden esetben megnyissa a közvetett bizonyítás lehetősége előtt az utat, és ne legyen a bizonyítás önmagában azért eredménytelen, mert a közvetlen bizonyítás nem vezet(het) eredményre.⁶ E célkitűzésnek az új Pp. teljes mértékben eleget tett: a XIX. Fejezet a bizonyításfelvétel különös szabályai között teszi lehetővé a közvetett bizonyítás három formáját: a bizonyításfelvételt

elektronikus hírközlő hálózat útján, kiküldött bíró útján megkeresett bíróság útján. Az elektronikus hírközlő hálózat elterjedésével meglátásom szerint a kiküldött bíró és megkeresett bíróság által történt bizonyításfelvétel háttérbe fog szorulni a jövőben.

3. Az előzetes és az utólagos bizonyítás

Az osztott perszerkezet struktúrája szerint a felek a perfelvételi szakban terjeszthetnek elő bizonyítási indítványokat, illetve bocsáthatnak rendelkezésre bizonyítékokat. A perfelvételt lezáró végzéssel e bizonyítási indítványok rögzülnek, és az érdemi tárgyalási szak sajátossága a bizonyítás foganatosítása. A per során a bíróság az anyagi pervezetés keretében segítheti a feleket: tájékoztathatja őket arról, hogy valamely lényeges tényre vonatkozóan nem terjesztettek elő bizonyítási indítványt, vagy iránymutatást ad a bizonyítási érdek alakulásáról, ha a felek között vita van abban, hogy például a szakértői bizonyítás tekintetében ki a bizonyító fél.⁷

Az osztott perszerkezet azonban nem lehet végletesen rugalmatlan: adódhatnak olyan helyzetek is, amikor már a perfelvételi szakban bizonyítást kell foganatosítani, mert például a gondnokság alá helyezési perben dönteni kell a gyámhatóság által alkalmazott ideiglenes gondnok szükségességéről, vagy a perfelvétel lezárását követően szükséges további bizonyítási indítványt előterjeszteni. A bizonyítás szempontjából a rendszer rugalmasságát két jogintézmény biztosítja: az előzetes és az utólagos bizonyítás.

3.1. Az előzetes bizonyítás

Az előzetes bizonyítást az 1952-es Pp. is ismerte és szabályozta, a jogintézmény lényegén az új Pp. sem változtat. Az előzetes bizonyítás szabályai szerint a kérelem folytán a bizonyítás foganatosítására sor kerülhet a perindítás előtt, vagy a perindítást követően a keresetlevél perfelvételre alkalmasságától kezdődően is. A törvény továbbra is egységesen állapítja meg az előzetes bizonyítás elrendelésének feltételeit, függetlenül attól, hogy annak kérelmezésére a per megindítása előtt vagy alatt, a perfelvételi szakban kerül-e sor.

Az előzetes bizonyítás elrendelésének feltételei az 1952-es Pp. 207. §-ában rögzített szabályokat követik egyetlen eltéréssel: az új Pp. nem nevesíti külön az 1952-es Pp. 207. § c) pontjában foglalt azon esetkört, mely szerint akkor is helye van az előzetes bizonyítás elrendelésének, ha valamely dolog hiányaiért a felet szavatosság terheli, azaz ha a hiány fennállásával a szavatossági kötelezettség megvalósul, vagy a hiány fenn nem állása miatt a szavatossági kötelezettség nem áll fenn. E feltétel mellőzésének indoka az, hogy a szavatossági felelősség ilyen módon történő kiemelése és nevesítése szükségtelen, mert a szavatosság körében a jogérvényesítés jellege, szigorú határidőhöz kötöttsége miatt az a) pontban nevesített esetkörbe sorolható.⁸

⁷ Wopera Zsuzsa: *Célegyenesben az új polgári perrendtartási kódex előkészítése*; <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/celegyenesben-az-uj-polgari-perrendtartasi-kodex-elokeszítése> (utolsó lekérdezés: 2017. 05. 10.)

⁸ Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 334. §-ához

⁶ Konceptió 47. o.

Az előzetes bizonyítás elrendelésére illetékes bíróságon az új Pp. nem változtat, csupán átfogalmazza az 1952-es Pp. 208. § (1) bekezdésében írt szabályt. A perindítást megelőzően a kérelmet – a kérelmező választása szerint – a kérelmező lakhelye szerint illetékes járásbíróságnál, vagy annál a járásbíróságnál lehet előterjeszteni, amelynek területén a bizonyítás a legcélszerűbben folytatható le. A perindítással egyidejűleg vagy azt követően a kérelmet a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnál (perbíróságnál) kell előterjeszteni. A törvény egyértelművé teszi, hogy ez a szabály kizárólagos illetékességet keletkeztet.⁹ Az új Pp. hatálybalépésével az sem fog változni, hogy a perindítás előtt előzetes bizonyítás elrendelésére a közjegyző is jogosult nemperes eljárásban a 2008. évi XLV. törvény rendelkezései szerint.

A bíróság által foganatosított előzetes bizonyítás semmiben sem különbözik a per érdemi tárgyalási szakában foganatosított bizonyítástól. Ebből következik az a szabály, hogy az előzetes bizonyítás felvételére a bizonyítás-felvétel általános és különös szabályai is alkalmazandók. E szabály alól kivételt jelent a szakértői bizonyítás kapcsán az a törvényi előírás, mely szerint az előzetes bizonyítás során kizárólag kirendelt szakértő alkalmazható, magánszakértői vélemény, illetve más eljárásban keletkezett szakértői vélemény beszerzésére nincs lehetőség.

Az előzetes bizonyítás eredményét a perben bármelyik fél felhasználhatja. Nem kizárt tehát az az eset sem, hogy a kérelmező fél ellenfele hivatkozza meg a számára kedvező bizonyítás eredményét.¹⁰

3.2. Az utólagos bizonyítás

Az utólagos bizonyítás jogintézményét – értelemszerűen – nem ismerte az 1952-es Pp., lényegét tekintve az osztott perszerkezethez szorosan kapcsolódó jogintézményről van szó.

A perfelvétel lezárását követően a bizonyítás keretei rögzülnek, a bizonyítási indítványok nem változtathatók. E változtatási tilalom alól az új Pp. 220. §-ában rögzített utólagos bizonyítás ad kivételes esetekben felmentést, és teszi lehetővé az érdemi tárgyalási szakban bizonyítási indítvány előterjesztését, módosítását, új bizonyíték rendelkezésre bocsátását, melyet a fél önhibáján kívüli ok indokolhat. Az új Pp. 220. §-ában rögzített szabályok alapján négy esetben kerülhet sor az utólagos bizonyításra:

- a perfelvétel során hivatkozott tény további bizonyítására, ha a bizonyíték vagy a bizonyítási lehetőség utóbb keletkezett, vagy az a perfelvétel lezárása előtt is fennállt ugyan, de arról a bizonyító fél önhibáján kívüli okból csak utóbb szerzett tudomást;
- utólagos bizonyítás bizonyíték cáfolatára, azaz a bizonyító fél ellenfelének az ellenbizonyítása, de csak abban az esetben, ha az érdemi tárgyalási szakban lefolytatott valamely bizonyítási cselekményből vált számára felismerhetővé, hogy milyen módon vagy milyen eszközzel lehet megcáfolni;
- keresetváltoztatás alapjául szolgáló tény bizonyítására, mely esetben a kereset- vagy ellenkérelem-változtatá-

sára okot adó tény bizonyításáról vagy ellenbizonyításáról van szó;

- a bíróság anyagi pervezetése folytán, például az érdemi tárgyalási szakban a bíróság felhívja a bizonyító fél figyelmét a magánszakértői vélemény aggályosságára.

Az utólagos bizonyítás végső határideje főszabály szerint az elsőfokú tárgyalás berekesztése, bár szigorú keretek között alkalmazható a másodfokú eljárásban is. Ezt leszámítva a törvény főszabály szerint 15 napos szűk határidőt biztosít az utólagos bizonyítási indítvány megfelelő tartalmú előterjesztésére, mely határidő indokolt kérelemre a bíróság által meghosszabbítható.

Amennyiben a fél által előterjesztett utólagos bizonyítás nem felel meg az új Pp. 220. §-ában rögzített feltételeknek, a bíróság a bizonyítási eszközt vagy indítványt figyelmen kívül hagyja. E tárgyban külön alakszerű végzést hozni nem kell, a tényállás megállapítása során a bíróság e bizonyítékot, illetve indítványt nem értékelheti, illetve a bizonyítás foganatosítása mellőzendő.¹¹

4. Az állítási és a bizonyítási szükséghelyzet

4.1. A bizonyítási szükséghelyzet

Az 1952-es Pp. 164. § (1) bekezdése szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el. A bizonyítási feladatok ilyen módon való telepítése a gyakorlatban jól kezelhető és alkalmazható volt. A szöveg kivételt megengedő megfogalmazása („általában”) lehetőséget adott az ún. bizonyítási teher megfordítására, amikor a bíróság kivételes körülményekre tekintettel valamely tény bizonyítatlanságának következményeivel nem a bizonyító felet (akinek érdekében állt a bizonyítás sikeressége), hanem az ellenfelet terhelte meg az érdemi döntése kialakításakor.

Az új Pp. 265. § (1) bekezdése a korábbi szabályozáson lényegében nem változtat, azonban annak szövegezését pontosítja. Ugyanakkor a Pp. 164. § (1) bekezdésében írt szabályt a bizonyítási kötelezettség helyett „bizonyítási érdek” elnevezéssel illeti, igazodva Kobler Ferenc véleményéhez, mely szerint „kötelezettségről” beszélni „nyilvánvalóan helytelen”, hiszen ha a felperes köteles volna állítani és bizonyítani, akkor e kötelezettségnek megfelelő joggal is rendelkeznie kellene, márpedig az alperesnek nincs joga a felperest állításra és bizonyításra kényszeríteni, sőt, az alperesnek éppen az az érdeke, hogy a felperes ne állítson és ne bizonyítson.¹²

A bizonyítási érdek Pp.-ben rögzített főszabályától törvény eltérhet: a konkrét jogvitára alkalmazandó anyagi jogszabályok speciális rendelkezéseket írhatnak elő, illetve maga a Pp. is eltérhet ettől, pl. a hivatalbóli bizonyítás eseteiben, a bizonyítás nélkül megállapítható tényeknél (az új Pp. 266. §-a utal

⁹ Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 335. §-ához

¹⁰ Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 338. §-ához

¹¹ Zsitva Ágnes: *Érdemi tárgyalási szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*; Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 330-332. o.

¹² Kobler Ferenc: *Az állítási érdek szabályai. Tekintettel a Magyar Polgári Perrendtartás törvényjavaslatára*. Magyar Jogászegyleti Értekezések (XXI. kötet, 5. füzet) Franklin, Budapest 1901. 153-156. o.

a törvényes vélelmekre és az ideiglenes igazságokra), vagy a bizonyítási szükséghelyzet eseteiben [új Pp. 265. § (2)-(3) bek.]. A bizonyítási szükséghelyzet tehát alapvetően a bizonyítási teher megfordításának normatív alapját teremti meg.

A bizonyítási szükséghelyzet szabályait a bírói joggyakorlat is alakította: az orvosi műhibaperek körében tipikus (pl.: EBH2009. 1956.): ha a károsult egészségkárosodásának pontos oka nem állapítható meg, a lehetséges okok közül mindazokat vizsgálni kell, melyek a kórház tevékenységéhez kapcsolhatók. Ha valamely lehetséges okhoz kapcsolódóan a kórház az elvárható gondos eljárását nem tudja bizonyítani, a kártérítési felelőssége megállapítható. Ugyanis ha az orvosi tevékenységgel összefüggő kiváltó ok lehetséges és nem zárható ki, akkor az alperes kimentése kerül előtérbe, vagyis bizonyítania kell, hogy a lehetséges okok tekintetében gondosan járt el, illetőleg a károsodás a gondos eljárása mellett is bekövetkezhetett volna. A BDT2008.1801. számú eseti döntés indokolása szerint orvosi kezelés során bekövetkezett haláleset miatt érvényesített kártérítési igény esetében a hozzátartozóknak az okozati összefüggés keretében elegendő azt bizonyítaniuk, hogy a haláleset az egészségügyi intézmény által végzett kezelés során, illetve közvetlenül azt követően következett be. Az egészségügyi intézmény akkor mentesül a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy az egészségügyi ellátásban résztvevőktől elvárható gondossággal járt el, és a beteg elhalálása ennek ellenére következett be. Amennyiben az egészségügyi intézmény az elvárt vizsgálat elmulasztásával megfosztja magát annak bizonyítási lehetőségétől, hogy helyes diagnózis felállítása esetén sem tudta volna kellő terápiával a kialakult káros eredményt megakadályozni, akkor a kártérítési felelősség alól nem mentesül. Hasonlóképpen foglaltak állást a BDT2010.2355., BDT2010.2319., BDT2007.1689. számú eseti döntéseket kialakító bíróságok is annak az álláspontnak a következetes érvényesítésével, hogy az alperes egészségügyi szolgáltatónak kell a felróhatósága kimentése érdekében bizonyítania, hogy a szakmai előírásoknak és az elvárható gondosság elvének megfelelő gyógykezelése ellenére következett be a káros eredmény a felperesnél. Vagyis az újabb bírói gyakorlat a kirívóan információ-aszimmetrikus helyzetekben már eddig is felmentést adott a „gyengébb” fél számára azoknak a konkrét tényeknek az állítása és bizonyítása alól, amelyek szükségesek lettek volna egyébként a perbeli igénye sikeres érvényesítéséhez, és az ezt kizáró tényállítások és bizonyítások terhét az ellenfélre telepítették.¹³

Vannak azonban a bírói esetjogon és az anyagi jogszabályokon kívül is olyan élethelyzetek, amikor a bizonyító fél ellenfele rendelkezik a releváns bizonyítékok felett, és ezáltal képes a bizonyítás eredményességét megnehezíteni, esetleg ellehetetleníteni. (Pl. orvosi beavatkozás esetén a betegnek kiadott dokumentációban nem szereplő adatok, termékhiba vagy szabadalombitorlás esetén a gyártás körülményei stb.) Ilyen esetekben az anyagi jogszabályok alapján bizonyítással terhelt fél nem képes a sikeres bizonyításra, mert az ellenérdekű fél

képes azt megghiúsítani a szükséges információk, bizonyítékok visszatartásával.¹⁴

Az új Pp. a bizonyítási szükséghelyzet öt esetkörét nevesíti. Fennáll a bizonyítási szükséghelyzet: egyrészt, ha a bizonyítási indítvány előterjesztéséhez szükséges adatok az ellenérdekű fél birtokában vannak; másrészt, ha a tényállítás bizonyítása a bizonyító fél számára nem lehetséges, de az ellenérdekű féltől a tény ellenkezőjének bizonyítása elvárható lenne; harmadrészt, ha a bizonyítás sikerességét az ellenérdekű fél megghiúsította. A negyedik és az ötödik esetkört nem jelen § szabályozza, erre a törvény a jogsértő bizonyítási eszközök szabályozása körében utal vissza [Pp. 269. § (5) bek.], illetve a szemlével összefüggésben, ha a szemle az ellenérdekű fél magatartására visszavezethető okból hiúsul meg [Pp. 331. § (4) bek.].

A bizonyítási szükséghelyzet jogkövetkezménye a tény fennállásának megállapítása, ha a bíróban kétely e tekintetben nem merül fel. A bizonyítási szükséghelyzet törvényes feltételeire a perfelvétel során hivatkozni kell a bizonyító félnek, a felperes vonatkozásában a keresetlevél eshetőleges elemei körében erre utal a törvény is, és valószínűsíteni kell a hivatkozott feltétel fennállását. A bizonyítási szükséghelyzetre az ellenérdekű félnek nyilatkozni kell: vagy valószínűsíti a törvényi feltételek fennállásának hiányát, vagy érdemben reagál a bizonyító fél állításaira. A bíróságnak alakszerű végzést nem kell hoznia arról, hogy fennáll-e a bizonyítási szükséghelyzet vagy sem: az anyagi pervezetés keretében tájékoztatja a feleket a bizonyítási érdek és teher alakulásáról.

4.2. Az állítási szükséghelyzet

A bizonyítási szükséghelyzethez szorosan kapcsolódik az új Pp. 184. §-ában szabályozott állítási szükséghelyzet jogintézménye. A Pp. 4. §-ában megfogalmazott eljárás-támogatási és igazmondási kötelezettség tartalmából következik, hogy a perben a jogérvényesítő felet terheli a jogát megalapozó konkrét tények állításának, és az azt alátámasztó bizonyítékok szolgáltatásának, egyszóval a peranyag szolgáltatásának kötelezettsége. A bizonyítási szükséghelyzethez hasonlóan a tények állításának vonatkozásában is előfordulhatnak olyan helyzetek, hogy a leggondosabb perelőkészítés mellett sem tud releváns tényeket szolgáltatni a jogérvényesítő, mert az ellenfél rendelkezik a perben alkalmazandó törvényi tényállási elem alapjául szolgáló információkkal, részletes tényekkel. Az állítási szükséghelyzet szabályainak alkalmazásával az ellenérdekű félre hárítható a tény állításának kötelezettsége. Állítási szükséghelyzet csak akkor állhat fenn, ha maga a jogviszony jellege olyan, hogy az egyik fél a másikhoz képest információ-aszimmetrikus helyzetben van.¹⁵ (Például hogy pontosan mi is történt az altatásban műtött felperes műtete során, vagy milyen ok vezetett a termék meghibásodásához, pontosan milyen történések vezettek a felperesnek is hátrányt

¹³ Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*; HVG-ORAC Kiadó – Magyar Közlöny Kiadó, Budapest 2016. 373-374. o.

¹⁴ Légrádi István: *Bizonyítási teher egyes bizonyítási szükséghelyzetekben*; In: Varga István (szerk.): *Codificatio Processualis Civilis – Studia in honorem Németh János II.*; ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2013. 211-226. o.

¹⁵ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; in: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*; Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 284. o.

okozó környezetkárosodáshoz, csak az alperes rendelkezik információval)¹⁶

A jogalkotó az állítási szükséghelyzet normáit az elsőfokú eljárás szabályait tartalmazó Harmadik Részben, a perfelvétel általános rendelkezései között helyezte el. Ennek az oka az, hogy a tényállításoknak a perfelvételi szakban kell megtörténniük: a felperesnek alapvető kötelezettsége és érdeke, hogy a keresetét megalapozó tényeket állítsa, az érvényesíteni kívánt jog alapjául szolgáló tényekre vonatkozó állításait és az ezeket megerősítő bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat már a keresetlevélben elő kell adnia; az alperes pedig az ellenkezőrelemben adja elő a védekezése alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait.¹⁷

Az állítási szükséghelyzet fennállásának megállapíthatóságához négy törvényi feltétel együttes fennállása szükséges, melyből kettő a szükséghelyzetre hivatkozó félre, kettő pedig az ellenérdekű félre vonatkozik. Az állítási szükséghelyzetre hivatkozó félnek valószínűsítania kell, hogy a határozott tények állításához szükséges információval kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik, és igazolnia kell, hogy az információ megszerzése és megtartása érdekében szükséges intézkedéseket megtette. Az ellenérdekű fél oldaláról pedig az szükséges, hogy bírói felhívás ellenére sem szolgáltatja a szükséges adatokat, és az állítási szükséghelyzetre hivatkozó fél által valószínűsített, igazolt feltételeket nem cáfolja.

Az állítási szükséghelyzet fennállásának következménye, hogy a fél mentesül a szükséghelyzettel érintett konkrét történeti tény előadásának kötelezettsége alól. A következmény a bizonyítás körében is megmutatkozik, mivel a szükséghelyzet mentesíti a felet a tény bizonyítása alól is, mert a törvény szövege alapján a szükséghelyzettel érintett tényállítást a bíróság valóban fogadhatja el, ha annak tekintetében kételye nem merül fel.¹⁸

5. A jogsértő bizonyítási eszközök

A bizonyítás szabályozása körében jelentős újítás, hogy a Pp. 269. §-a rendelkezik a jogsértő bizonyítási eszközökről és azok felhasználhatóságáról, figyelemmel arra, hogy a gyakorlatban egyre többször merül fel az a kérdés, hogy felhasználhatók-e a jogellenes vagy jogellenesen megszerzett bizonyítékok. A leggyakrabban ezek titkos kép- és hangfelvételek formájában jelentkeznek, illetve egyre gyakrabban merül fel az elektronikus kapcsolattartás során a bizalmasan kezelt információk jogellenes felhasználásának, nyilvánosságra hozatalának, így a magiszféra sérelmének a problémája.¹⁹

A bizonyítási eszköz jogellenessége egyrésztől adódhat a bizonyítási eljárás szabályainak a megsértéséből (pl. a bi-

zonyítás-felvételi tilalmak megszegéséből), vagy a polgári per körén kívül eső egyéb magatartásból (ide sorolhatjuk a bűncselekmény elkövetését, a személyiségi jogsértést stb.). Az első esetben a jogellenesség következménye egyértelmű: a döntés meghozatalánál a bizonyíték nem használható fel; míg az utóbbi esettel a jogirodalom és a bírósági joggyakorlat is sokat foglalkozott, de a polgári perrendtartásban megjelenő tételes jogi szabályozás eddig nem létezett.²⁰

A tételes jogi szabályozás hiányában a jogsértő bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatóságáról alapvetően három elmélet alakult ki a jogirodalomban:

- *Farkas József* álláspontja szerint a bíróság az igazság kiderítése érdekében a szabad bizonyítás rendszerének megfelelően szabadon felhasználhat minden bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas, kivéve ha törvény valamely bizonyíték felhasználhatóságát kifejezetten megtiltja. Mivel az 1952-es Pp. csak a titoktartási kötelezettség, illetve a vallomás-megtagadási jog ellenére kihallgatott tanúk vallomásának felhasználását tilalmazta, a többi jogellenesen szerzett bizonyíték a perben felhasználható, akár a személyiségi jog megsértésével, akár más-ként jogellenesen, sőt bűncselekmény folytán álltak elő.

- Ezzel a felfogással ellentétes *Székely László* álláspontja, amely a nyolcvanas évek végén a személyiségi jogok felértékelődése nyomán kategorikusan elutasította a jogellenesen szerzett bizonyítékok perbeli felhasználhatóságát. Álláspontja szerint a legalitás elvének a polgári perben is érvényesülnie kell, mely megköveteli, hogy a bíróság számára is kötelező legyen a jogrendszer egészének, tehát a jogrend teljességét alkotó jogszabályoknak a betartása. Ekként a Pp.-ben rögzített szabad bizonyítás elve nem értelmezhető úgy, hogy más jogszabályok betartását mellőzi lehetne.

- *Kengyel Miklós* véleménye szerint a jogellenes bizonyítási eszközök perbeli felhasználhatósága körében a viszonylagossági (vagy viszonyossági) elvet kell követni. Ez azt jelenti, hogy a konkrét jogvitában a bíróságnak mérlegeléssel kell eldöntenie azt, hogy a bizonyíték megszerzésében megnyilvánuló jogellenesség összemérhető-e az ellenérdekű fél esetleges jogsértő magatartásával. Meglátása szerint ezt a mérlegelést pontos, egzakt szabályokkal körülírni nem lehet, de a mérlegelés köréből ki kell zárni a bűncselekmények elkövetését, valamint a személyiségi jogok megsértését, az ily módon szerzett bizonyítékok semmilyen körülmények között nem használhatók fel.²¹

A joggyakorlat és a szakirodalom a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználhatóságát illetően a viszonyossági elv mellett tette le voksát, tehát a teljes törvényi tilalom és a teljes engedethezesség között kell kialakítani a törvényben azt a szabályozást, mely a bíróság mérlegelését lehetővé teszi. A 269. §-ban kialakított megoldás ezt a jogirodalomban is régóta vitás kérdést rendezti, alapvetően a viszonyossági elvet követve. Elsődlegesen tiltó szabályokat rögzít, másodlagosan pedig szűk körben beengedi a jogsértő bizonyítási eszközök felhasz-

¹⁶ Légrádi István: *Gondolatok a bizonyítás általános kérdéseiről*; In: Németh János – Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*; HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2014. 469-470. o.

¹⁷ Simon Károly László: *Az állítási kötelezettség és az állítási teher a polgári eljárásjogban*; <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/352> (Lekérdezés dátuma: 2017. május 8.)

¹⁸ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*; Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 285. o.

¹⁹ Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 269. §-ához

²⁰ Farkas József – Kengyel Miklós: *Bizonyítás a polgári perben*; KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest, 2005. 141. o.

²¹ Farkas József – Kengyel Miklós: *Bizonyítás a polgári perben*; KJK-KERSZÖV Kiadó, Budapest 2005. 143-144. o.

nálását bírói mérlegelés alapján. A mérlegelési szempontok az eddigi bírósági joggyakorlatban kiérlelt feltételekhez igazodnak, alapvetően csak a bírói mérlegelés kereteinek megvonalására alkalmasak, ennél konkrétabb, egzaktabb mérlegelési szempontok törvényi rögzítése nem indokolt. Nyilvánvaló, hogy a kapcsolódó bírósági esetjog fontos iránytű lesz e szakasz értelmezéséhez.

Az új Pp. 269. § (1) bekezdése elsődlegesen rögzíti a jogsértő bizonyítási eszköz fogalmát. Jogsértőnek minősül az a bizonyítási eszköz:

- amelyet az élethez és testi épséghez fűződő jog megsértésével vagy erre irányuló fenyegetéssel szereztek meg, illetve állítottak elő (pl. valakit megvernek és elveszik tőle az okiratot);
- amely egyéb jogsértő módon keletkezett (pl. titokban készített videofelvétel);
- amelyet jogsértő módon szereztek meg (pl. valaki ellopja az okirati vagy egyéb tárgyi bizonyítékot);
- amelynek a bíróság elé terjesztése személyiségi jogot sértene (pl. a munkavállaló tudja, hogy munkahelye be van kamerázva, de nem járul hozzá, hogy a perben a munkáltató felhasználja a róla készült felvételt).

A törvény általános jelleggel rögzíti azt a főszabályt, hogy jogsértő bizonyítási eszköz a perben nem használható fel. A generális szabály rögzítésének elsődleges indoka az, hogy egy jogállamban nem alkothatók olyan szabályok, melyek a peres feleket arra ösztönzik, hogy jogsértő módon szerezzenek be a per eldöntése szempontjából releváns bizonyítékokat.²²

A 269. § (1) bekezdésének a) pontja azt az abszolút kizáró okot nevesíti, mely fennállása esetén a bíróság köteles figyelmen kívül hagyni a fél által hivatkozott bizonyítási eszközt: a polgári perben minden körülmény között kizárt az olyan bizonyítási eszköz felhasználása, amelyet az élethez és testi épséghez fűződő jog megsértésével vagy erre irányuló fenyegetéssel szerezte meg, illetve állítottak elő. Ha ez az abszolút kizáró ok nem áll fenn, a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználhatósága tárgyában a bíróság dönt mérlegelési jogkörében a törvényben meghatározott szempontokat mérlegelve:

- a jogsérelem sajátossága és mértéke,
- a jogsérelemmel érintett jogi érdek,
- a jogsértő bizonyíték tényállás felderítésére gyakorolt hatása,
- a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok súlya,
- és az eset összes körülménye.

A törvényben rögzített szempontrendszer értelmezéséhez szorosan kapcsolódnak az e témakörben eddig napvilágot látott bírósági döntések, melyek közül a Kúria BH2015. 38. sz. határozatában foglalt szempontrendszer kiemelése fontos. E döntésében a legfőbb bírói szerv rámutatott arra, hogy a szabad bizonyítás elvéből adódóan nincs akadálya annak, hogy a fél a gyermekelhelyezési perben jogsértően keletkezett hangfelvételt használjon fel a másik fél gyermeknevelésre való alkalmatlanságának bizonyítására, feltéve, hogy a perben enélkül megnyugtató döntés nem hozható, mivel a valós tényállás csak ezzel a bizonyítási eszközzel deríthető fel. A hangfelvétel bizonyító erejének megítélésénél figyelemmel

kell lenni az elkészítés körülményeire és annak esetleges manipulálhatóságára is.

Fontos hangsúlyozni, hogy a jogsértő bizonyítási eszköz befogadása a felet nem mentesíti a jogsértő magatartással összefüggésben felmerült felelőssége alól, tehát a bizonyító félnek erre tekintettel is kell döntenie abban a kérdésben, hogy kéri-e a jogsértő bizonyítási eszköz perbeli befogadását.²³

6. A más eljárásban felvett bizonyítás eredményeinek befogadása

Sok esetben előfordul, hogy ugyanazon tény(ek meghatározott köre) több eljárásban (más polgári, közigazgatási, büntető perben, szabálysértési eljárásban, közigazgatási eljárásban, választottbírói eljárásban, stb.) is jelentőséggel bír, és bizonyítás felvételére kerül sor rá(juk) vonatkozóan. A pergazdaságosság és a perek ésszerű időn belüli befejezésének alapvető követelményeivel ellentétes ugyanazon bizonyítás felvételének többszörözése eljárásonként.

Az 1952-es Pp. sem zárta ki a más eljárásban beszerzett bizonyíték felhasználhatóságát [az 1952-es Pp. 124. § (4) bekezdésének a) pontja kifejezetten lehetővé tette a bíróság számára a tárgyalás előkészítése körében iratok beszerzését más hatóságtól vagy szervezettől], a gyakorlat élt is ezzel a lehetőséggel, de kifejezett törvényi rendelkezés hiányában nem volt egyértelmű az így nyert bizonyító adatok bizonyítási természete. Minderre tekintettel az új Pp. 270. §-a egyértelművé teszi, hogy a bíróság felhasználhatja a más eljárásban szerzett bizonyítékot.

Az egyes eljárások részletszabályainak különbözőségeire tekintettel viszont nem lehet eltekinteni azon garanciális elemek megkövetelésétől, amelyeket a polgári perrendtartás a bizonyítás felvételének módjához fűz. Így pl. attól, hogy a tanú meghallgatásánál a perben álló felek mindegyike jelen lehetett és kérdéseket intézhetett a tanúhoz, a tanú élhetett a mentességi jogával, a szakértői vélemény az igazságügyi szakértők névjegyzékében szerepelt szakértőtől származik stb. Olyan eljárási érdek viszont már nem fogalmazható meg, hogy a bizonyítás-felvétel minden perjogi szabálya teljesüljön, pl. az is, hogy bíróság fogantosságot vizsgálja a bizonyítást. A szabályozás célja azoknak a perjogi követelményeknek az érvényesülése és számon kérhetősége a más eljárásban beszerzett bizonyítékokkal szemben, amelyek egyfelől a bizonyítás céljában (a bíróság meggyőződésének kialakításában), másfelől a felek bizonyítási érdekében (a bíróság meggyőzésében) ragadhatók meg. Ezeknek a követelményeknek a figyelembevételével a bírói gyakorlatnak esetről esetre kell állást foglalnia abban a kérdésben, hogy melyek e törvénynek azok a rendelkezései, amelyek érvényesülésének hiánya kizárja a más eljárásban beszerzett bizonyíték változatlan (ismétlést, kiegészítést szüktelenné tevő) felhasználhatóságát.

Amennyiben a más eljárásban beszerzett bizonyíték kiegészítése szükséges (és lehetséges), erre magától értetődően,

²² Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 269. §-ához

²³ A témáról lásd részletesebben Nagy Adrienn: *A bizonyítás általános szabályai*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*; Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 379-383. o.

az adott bizonyítási módra vonatkozó szabályok szerint van mód.

Ha a más eljárásban beszerzett bizonyíték felhasználhatóságának fenti akadálya a bizonyítékot tartalmazó iratból nyilvánvalóan kitűnik, a bíróságnak azt észlelnie kell, és hivatalból kell kirekeszteni az ilyen bizonyítékot a mérlegelése köréből. Az viszont nem fér össze a polgári perben érvényesülő rendelkezési elvvel, hogy a bíróság hivatalból vizsgálatot folytasson le annak kizárhatósága végett, hogy a bizonyíték felvétele körében nem fordult elő olyan szabálytalanság, ami a bizonyítékot aggályossá teszi, felhasználásának akadályát képezi. Ugyanakkor a feleknek, akik ismer(het)ik a bizonyíték felhasználhatóságát akadályozó körülményeket, lehetőséget biztosít a törvény a felhasználni kívánt bizonyíték bizonyító értékének érvénytelenítésére.²⁴

A 270. § (3) bekezdése előírja, hogy a más eljárásban felvett bizonyítás eredményét a tárgyaláson ismertetni kell. E szabály indoka az, hogy a feleknek igénye van arra, hogy tisztában legyenek az ítélet alapjául szolgáló bizonyítékokkal, másrészt ezzel válik a beszerzett eredmény peranyaggá, és csak így biztosítható a felek számára az észrevételezés joga. Az ismertetésnek azonban csak a „szükséges terjedelemben” kell megtörténnie. Adott esetben egy terjedelmesebb, több ezer oldalas nyomozati iratanyag részletes ismertetése felesleges lehet, ha azt a felek egyébként kellően ismerik. Ilyenkor elegendő a tárgyaláson utalni arra, hogy az iratokat a bíróság beszerezte, és nyilatkoztatni kell a feleket arról, hogy kérik-e annak részletesebb ismertetését, ha igen, milyen terjedelemben. Máskor, ha azt a bíróság indokoltnak tartja, a beszerzett iratokat a tartalom rövid összefoglalásával ismertetetheti.

Fontos hangsúlyozni, hogy a 270. §-al összhangban a Pp. 306. §-a lehetőséget biztosít a más eljárásban készült szakvélemény perbeli felhasználására. A szakértői bizonyítás új rendje szerint ha a közjegyző a per megindítása előtt előzetes bizonyítás keretében rendelte ki az igazságügyi szakértőt, akkor e nemperes eljárásban keletkezett szakvélemény a Pp. 270. §-ában foglaltak szerint tehető a peranyag részévé.

7. Záró gondolatok

A bizonyítás szabályainak jelen tanulmányban kiemelt újításaival összefüggésben megállapítható, hogy nem előzmény nélküli normák bevezetéséről van szó. Több esetben már van kialakult bírósági joggyakorlat, melyet az új szabályok értelmezése során is irányadónak tekinthetünk, például a jogsértő bizonyítási eszközök vagy a más eljárásban keletkezett bizonyítékok befogadhatósága körében. A bizonyítási és az állítási szükséghelyzetnek német perjogi hagyományai vannak, illetve itt is iránytűként szolgál a kapcsolódó magyar joggyakorlat. Ennek ellenére is érdekes lesz az új Pp. hatályba lépését követően alakuló bírósági esetjog.

²⁴ Indokolás a 2016. évi CXXX. törvény 270. §-ához

A SZAKÉRTŐKRE VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁS MEGÚJÍTÁSA AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁSBAN

1. A szabályozás megújításának indokai

Már az új polgári perrendtartás Kormány által elfogadott koncepciója (a továbbiakban: Koncepció) meghatározta, hogy szükséges a szakértői bizonyítás megújítása. A Koncepció szerint alapvetően két okból is indokolt az új szabályok kialakítása: „Indokolt ez egyrészt annak okán, hogy a szakértői bizonyítás szabályait teljes egészében összhangba kell hozni a perrendtartás alapelveivel – különös tekintettel a rendelkezési elvre – és a bizonyítás egyéb rendelkezéseivel. A szakértői bizonyítás felülvizsgálatának másik fontos indoka, hogy egy, a hatékonyságra épülő új szakértői bizonyítási rendszer nagymértékben elősegítheti az eljárások ésszerű időn belüli befejezését.”²

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: 1952-es Pp.) nem vezeti következetesen végig a szakértői bizonyítás egészén a rendelkezési elv érvényesülését. Az 1952-es Pp. 182. § (3) bekezdése alapján, ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez nyomatékos kétség fér, a bíróság hivatalból orvosolja a hiányokat azzal, hogy felhívja a szakértőt a szükséges felvilágosítás adására. A rendelkezési elv alapján azonban a bíróság az egyes perbeli cselekményeket a felek rendelkezése alapján köteles elvégezni.

Az 1952-es Pp. esetében további problémát jelent a magánszakértői véleményre vonatkozó szabályok hiánya. „A polgári eljárásban a szabad bizonyítás elvéből következően elméletileg a tényállás megállapítására alkalmas bármilyen eszköz – köztük a magánszakértői vélemény is – felhasználható bizonyítékként, azonban a bíróság esetről-esetre szabadon mérlegelheti azok bizonyító erejét.”³ A bírósági gyakorlatban egyre több problémát okozott a magánszakértői vélemény megítélése. Emellett az is a hatékony eljárás ellen hatott, hogy a felek a magánszakértői véleményt a szakértői bizonyítás végén terjesztették elő, amikor már egy vagy akár több kirendelt szakértői vélemény is rendelkezésre állt a perben. Ebben a helyzetben a magánszakértői vélemény becsatolásával a felek alapvetően a kirendelt szakértő szakvéleményének megkérdőjelezését, aggályossá nyilvánítását kívánták „elérni”, ami

akár további szakértők kirendelését, újabb és újabb szakértői vélemények beszerzését eredményezte.

2. Az új szabályozás

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) az 1952-es Pp.-vel egyezően határozza meg a szakértő eljárási szerepét. A szakértő változatlanul bizonyítási eszköznek, a szakvélemény pedig bizonyítéknak minősül. Ugyancsak az 1952-es Pp.-hez hasonlóan azt is rögzíti a Pp., hogy akkor kell szakértőt alkalmazni, ha a perben jelentős tények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges. Ezen alapvetések mellett azonban számos újítás bevezetése valósul meg.

2.1. A szakértő alkalmazása körében megjelenő újítások

Az 1952-es Pp.-től eltérően a Pp. nem követeli meg a szakértő alkalmazásának feltételeként azt, hogy a perben jelentős tények megállapításához vagy megítéléséhez szükséges különleges szakértelem olyan legyen, amellyel a bíróság nem rendelkezik. A Pp. tehát teljes mértékben objektív feltételt szab a szakértő alkalmazása szükségességének megítélésére; a szakértő alkalmazását nem teszi attól függővé, hogy a bíróság esetlegesen rendelkezik-e az adott szakkérdés megítéléséhez szakértelemmel vagy sem.

A Pp. a gyakorlatban e téren jelentkező igényekre tekintettel a szakértő alkalmazását nemcsak a perben jelentős tények megállapításához, megítéléséhez teszi lehetővé, hanem már a jogvita kereteinek meghatározásához is, azaz a perfelvételi szakban is sor kerülhet szakértő alkalmazására. Ez azért indokolt, mert „számos esetben előfordul, hogy szakismeret nélkül az sem állapítható meg, hogy az érvényesített jog alapjául feltüntetett tényeket a fél milyen alapon vitatja”⁴.

A Pp. jelentős újításaként a szakértő alkalmazására nemcsak a bíróság kirendelése alapján kerülhet sor, ugyanis a fél döntése alapján a szakértő alkalmazása történhet a fél megbízása alapján is, vagy dönthet úgy a fél, hogy valamely más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményével bizonyít. Ha a bíróság a fél magánszakértői vélemény benyújtására irányuló indítványának helyt ad, úgy a fél a megbízása alapján elkészített szakvéleményt köteles benyújtani a bíróságnak. Ha a bíróság a félnek a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményének felhasználása iránti indítványának helyt ad, úgy a félnek ezt a szakvéleményt kell benyújtania, vagy ha az célszerű, a bíróság intézkedik e szakvélemény beszerzése iránt. A félnek a szakértő alkalmazási módjai közül választania kell,

¹ Osztályvezető, beosztott bíró, Igazságügyi Minisztérium

² Az új polgári perrendtartás koncepciója (a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció) <http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf> (20. o.) (utolsó lekérdezés: 2017. május 15.)

³ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Összefoglaló vélemény) http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (355. o.) (utolsó lekérdezés: 2017. május 15.)

⁴ Miniszteri indokolás a Pp. 300. §-ához

mivel egyidejűleg csak az egyik alkalmazási módra kerülhet sor. A Pp. előírja, hogy amennyiben a fél már szakértő kirendelését vagy más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását indítványozta, úgy ugyanazon szakkérdés vonatkozásában magánszakértő alkalmazására nem kerülhet sor, továbbá rögzíti, hogy kirendelt szakértő vagy magánszakértő alkalmazásának indítványozása esetén ugyanazon szakkérdésben nincs helye más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának. Ez nem jelenti ugyanakkor azt, hogy amennyiben esetlegesen a magánszakértői vélemény (illetve abban az esetben, ha a bizonyító fél mellett a bizonyító fél ellenfele is magánszakértőt vesz igénybe, úgy mindkét magánszakértői vélemény) aggályos – és az aggályosság nem küszöbölhető ki –, úgy ne lehetne kirendelt szakértőt alkalmazni. Ugyancsak ki lehet rendelni szakértőt, akkor is, ha a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleménye aggályosságának kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítás megadása vagy a szakvéleménnyel kapcsolatban felteendő kérdések megválaszolása érdekében szükséges. (Ez esetben a más eljárásban kirendelt szakértőt kell kirendelni, kivéve, ha ez a szakértő személyében rejlő okból – pl. kizárási ok fennállása – nem lehetséges.)

A Pp. arról is rendelkezik, hogy ki alkalmazható szakértőként. Az alkalmazás mindhárom módja esetében szakértőként kizárólag az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szaktv.) szerinti szakértőt, vagy a Szaktv.-ben meghatározott feltételek fennállása esetén, az ott meghatározott eseti szakértőt lehet alkalmazni.

Hangsúlyozni szükséges azt is, hogy a Szaktv. és a végrehajtási rendeletei számos szabályt tartalmaznak a szakértő alkalmazására (kirendelés, magánszakértő alkalmazása) vonatkozóan, amely szabályokat a Pp. nem ismételi meg. Természetesen a szakértő alkalmazása során a Szaktv. vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell.

2.2. A rendelkezési elv teljes érvényesülése

A Pp. következetesen végigviszi a szakértői bizonyítás tekintetében is a rendelkezési elvet, természetesen kivéve azt az esetet, ha az adott perben törvény rendelkezése alapján a bíróság a bizonyítást hivatalból is elrendelheti. A bíróság a fél indítványára engedélyezi a magánszakértői vélemény benyújtását, vagy a más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye felhasználását, illetve a fél indítványára rendeli ki a szakértőt. A Pp. mind a magánszakértői vélemény benyújtása, mind a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményének felhasználása, mind a szakértő kirendelése esetén a felek indítványa alapján jár el. A Pp. – kirendelés esetén – a rendelkezési elv érvényesülése érdekében változatlanul a kirendelendő szakértő kiválasztását elsősorban a felekre bízta, továbbá a felek határozzák meg a szakértőnek felteendő kérdéseket, mivel a bíróság csak a felek által feltüntetett kérdésekkel érintett tényállítások tekintetében tehet fel a szakértőnek kérdést. A rendelkezési elv teljes érvényesülése érdekében azt is egyértelművé teszi a Pp. például, hogy a bíróság csak a felek indítványára hívhatja fel a szakértőt a szakvélemény aggályossága kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítás megadására is [Pp. 313. § (2) és (3)

bekezdés].

A rendelkezési elv következetes végig vitele mellett a Pp. megalkotása során a jogalkotó hangsúlyt fektetett arra is, hogy a felek a jogukat megfelelően érvényesíteni tudják. Ennek érdekében a Pp. a szakértői bizonyításra vonatkozó rendelkezések között speciális szabályokat tartalmaz a pervezetés tekintetében. A bíróságnak fel kell hívnia a fél figyelmét arra, hogy

- szakértő alkalmazása szükséges,
- jogszabály értelmében szakértő csak kirendelés útján alkalmazható,
- a szakvélemény elkészítéséhez a perben nem szolgáltatott adatok szükségesek, vagy
- a magánszakértői vélemény vagy a kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos [Pp. 317. § (1) bekezdés].

2.3. A szakvélemény értékelése tekintetében megjelenő újítások

A Pp. rögzíti, hogy a szakértői vélemény a perben mely esetekben nem vehető figyelembe. Nem vehető figyelembe

- a kizárt vagy a kirendelés alól felmentett szakértő szakvéleménye,
- az aggályos szakvélemény,
- a Pp. szakértőkre vonatkozó fejezetében foglalt megsértésével benyújtott magánszakértői vélemény vagy más eljárásban kirendelt szakértőtől származó szakvélemény [Pp. 316. § (3) bekezdés].

Mivel a Pp. szerint az aggályos szakvélemény nem vehető figyelembe, az egyértelmű jogalkalmazás elősegítése érdekében a Pp. meghatározza, hogy mikor minősül a szakvélemény aggályosnak. Mind a kirendelt szakértő szakvéleménye, mind a magánszakértő magánszakvéleménye aggályos, ha

- hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit,
- homályos,
- önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, vagy
- egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér [Pp. 316. § (1) bekezdés].

A fentiek felül a magánszakértői vélemény akkor is aggályos, ha

- a magánszakértő e törvény szerinti perbeli kötelezettségeit nem teljesítette,
- annak kiegészítése az ellenfél kérdései vonatkozásában nem történt meg,
- annak kiegészítése az ellenfél magánszakértői véleményével szemben a szakkérdés vonatkozásában fennálló ellentét indokai tekintetében, szóban nem történt meg, vagy
- közte és az ellenfél magánszakértői véleménye között szakkérdésben ellentét áll fenn, és egyik magánszakértői vélemény sem minősül egyéb, a fentiekben megjelölt okok miatt aggályosnak [Pp. 316. § (2) bekezdés].

Természetesen, amennyiben a szakvélemény olyan okból aggályos, amely a szakvélemény kiegészítésével orvosolható, úgy erre a Pp. lehetőséget biztosít, hiszen a bíróságnak fel kell hívnia a fél figyelmét arra, ha a szakvélemény aggályos, a fél pedig a szakvélemény kiegészítését indítványozhatja.

Azzal, hogy a Pp. előírja, hogy nem vehető figyelembe a szakértőkre vonatkozó fejezetben foglalt megsértésével benyújtott magánszakvélemény [Pp. 316. § (3) bekezdés], egyértelművé teszi, hogy amennyiben a fél a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának vagy a szakértő kirendelésének indítványozását követően nyújt be – ugyanazon szakkérdés vonatkozásában – olyan szakvéleményt a bírósághoz, amelyet a megbízása alapján készített a szakértő, az már bizonyítékként nem vehető figyelembe; az abban foglaltak legfeljebb a fél állításaként értékelhetők.

2.4. A magánszakértői vélemény alkalmazása

Azt, hogy a magánszakértői vélemény alkalmazásának szabályozására sor kerülhetett, még pedig olyan módon, hogy a magánszakértői vélemény és a kirendelt szakértő véleménye között ne tegyen különbséget a bizonyító erő szempontjából a Pp., a Szaktv. elfogadásának is köszönhető. A Szaktv. új minőségbiztosítási rendszert vezetett be, aminek része az igazságügyi szakértők munkájának értékelése, amelynek során vizsgálatra kerül meghatározott időközönként, hogy az igazságügyi szakértő hogyan tartja be a jogszabályokat, a szakmai szabályokat, a határidőket. Amennyiben az igazságügyi szakértő az értékelés eredményeként alkalmatlan minősítést kap, úgy a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara elnökségének határozata alapján kizárásra kerülhet a Kamarából, azaz a továbbiakban igazságügyi szakértőként nem működhet. A Szaktv. alapján a szakértői működés a jövőben fokozottabb ellenőrzés alá kerül; az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóság ellenőrzi, hogy a szakértő a kirendelésnek eleget tesz-e, fegyelmi vétség alapos gyanúja esetén fegyelmi eljárás megindítását kezdeményezheti. A Szaktv. megújította az etikai eljárásra vonatkozó szabályozást, és az etikai eljárástól elkülönült fegyelmi eljárást alakított ki. Emellett a magánszakértői vélemény tekintetében külön szabályozást alakított ki, amely alapján a magánszakvélemény elkészítése esetén is alkalmazni kell a Szaktv. rendelkezéseit [Szaktv. 52. § (2) bekezdés], továbbá a Szaktv. kifejezetten rögzíti, hogy az igazságügyi szakértő a magánszakértői vélemény szakmai tartalmával kapcsolatban nem utasítható, a megbízója érdekeitől függetlenül, pártatlanul köteles eljárni [Szaktv. 52. § (5) bekezdés].

Korábban is utalás történt arra, hogy amennyiben a bizonyító fél magánszakvélemény benyújtását indítványozza, és a bíróság az indítványnak helyt ad, úgy a bizonyító fél azt köteles csatolni. A bizonyító fél ellenfele csak akkor indítványozhatja a saját részéről magánszakvélemény benyújtását, ha a bizonyító fél magánszakvélemény benyújtását indítványozta.

A Pp. annak érdekében, hogy a magánszakvélemény esetében is biztosított legyen, hogy ne csak a bizonyító fél által rendelkezésre bocsátott adatok alapján készüljön az el, számos kötelezettséget ír elő a magánszakértő részére. A magánszakértő köteles

- a megbízója ellenfelét értesíteni a megbízás tárgyáról, a vizsgálandó kérdések köréről, az általa kitérített helyszíni szemlérről és vizsgálatról,
- lehetővé tenni, hogy az ellenfél a megbízás tárgyára

vonatkozó nyilatkozatát, a vizsgálat tárgya szempontjából lényeges észrevételeit előterjessze,

- a szakvéleményét az ellenfél vele közölt nyilatkozatát, észrevételeit is értékelő módon elkészíteni, és
- a tárgyaláson vagy egyébként a bizonyításfelvételnél a bíróság, a felek, valamint az ellenfél magánszakértőjének a kérdéseire válaszolni [Pp. 303. § (2) bekezdés].

Súlyos következménnyel jár, ha a magánszakértő a kötelezettségeit nem tartja be, ugyanis a Pp. rögzíti, hogy ha a magánszakértő a Pp.-ben foglalt perbeli kötelezettségeit nem teljesítette, úgy a magánszakértői vélemény aggályos, és így bizonyítékként nem vehető figyelembe.

A magánszakértői vélemény esetében is sor kerülhet a törvényben meghatározott esetekben – a fél indítványára – a magánszakértői vélemény kiegészítésére, pl. annak érdekében, hogy az ellenfélnek a magánszakértői véleményre vonatkozó kérdéseire válaszoljon a magánszakértő, vagy annak érdekében, hogy a magánszakértői vélemény aggályosságának kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítást megadja a magánszakértő. A magánszakértői vélemény kiegészítésére sor kerülhet akár írásban, akár szóban. A Pp. arra az esetre is tartalmaz rendelkezéseket, ha a bizonyító fél és a bizonyító fél ellenfele is magánszakértőt vesz igénybe. Ebben az esetben, ha a magánszakértői vélemények között a szakkérdésben ellentét áll fenn, bármelyik fél indítványozhatja, hogy a magánszakértők a magánszakértői véleményeket ugyanazon a tárgyaláson szóban egészítsék ki. Ha a magánszakértői vélemény kiegészítésére szóban kerül sor, a magánszakértőt nem a bíróság idézi a tárgyalásra, hanem a magánszakértői véleményt becsatoló felet hívja fel arra, hogy a magánszakértőt a tárgyalásra állítsa elő.

2.5. Más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása

A más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása esetén a fél valamely más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményének felhasználását indítványozhatja, ha a más eljárásban a szakvélemény ugyanazon szakkérdés tárgyában készült, amely szakkérdés az adott perben is felmerül. Ilyen más eljárásnak minősülhet akár valamely hatósági eljárás, akár a büntetőeljárás, akár a szakértő kirendelése iránti bírósági vagy közjegyzői nemperes eljárás. Tehát a félnek változatlanul lehetősége van arra, hogy a pert megelőzően nemperes eljárás során szakértő kirendelését kérje a bíróságtól vagy közjegyzőtől, és az esetlegesen később megindult perben e szakvélemény felhasználását indítványozza.

A más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleménye esetében is lehetőségük van a feleknek arra, hogy kérdések feltevését, valamint – a szakvélemény aggályossága esetén – az aggályosság kiküszöböléséhez szükséges felvilágosítás megadását indítványozzák. Ez esetben szakértő kirendelésének van helye, kirendelni pedig a más eljárásban alkalmazott, a szakvéleményt készítő szakértőt kell. Amennyiben erre a kirendelésre kerül sor, a továbbiakban a kirendelt szakértőkre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

2.6. A szakértő kirendelésének megújult szabályai

Indítványra – kivéve természetesen, ha törvény a hivatalbóli bizonyítást lehetővé teszi – szakértő kirendelésére kerül sor, ha a jogvita kereteinek meghatározásához vagy a perben jelentős tények megállapításához, megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, és a bizonyító fél nem indítványozza magánszakértő vagy más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását. Ez a kirendelés tulajdonképpen az 1952-es Pp. szerinti kirendelésnek megfelelő, általános kirendelés. A szakértő kirendelésére azonban sor kerülhet két újonnan meghatározott okból is. E két új kirendelési ok rögzítését a szakértő alkalmazása új formáinak – a magánszakértő, illetve a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának – szabályozása alapozza meg. Sor kerülhet egyrészt a szakértő kirendelésére akkor, ha a bizonyító fél – vagy a bizonyító fél és az ellenfele – magánszakértőt alkalmazott, és valamennyi magánszakértői vélemény aggályos. Másrészt sor kerülhet szakértő kirendelésére akkor is, ha a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos, és az aggályosság kiküszöböléséhez további felvilágosítást kell adnia a szakértőnek vagy a szakvéleménnyel kapcsolatosan további kérdések merülnek fel, és ezek megválaszolása szükséges.

A kirendelendő szakértő személyének meghatározására elsősorban közösen a felek jogosultak, tehát az általuk közösen megjelölt szakértőt kell kirendelni akkor, ha a szakértő kirendelésére úgy kerül sor, hogy a fél nem indítványozta sem magánszakértőt, sem más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását, továbbá akkor is, ha a szakértő kirendelésére azért kerül sor, mert a magánszakértői vélemények aggályosak. Ha a szakértő kirendelése azért indokolt, mert a más eljárásban kirendelt szakvéleményt kell kiegészíteni, abban az esetben azt a szakértőt kell kirendelni, aki a másik eljárásban a szakvéleményt adta.

Az 1952-es Pp.-hez képest eltérően szabályoz a Pp., és a bírósági gyakorlatnak megfelelően akként rendelkezik, hogy a kirendelésben a bíróság a szakértőt fő szabály szerint a szakvélemény írásbeli előterjesztésére hívja fel, és csak kivételesen

kerül sor a kirendelésben azonnal a tárgyalásra szóló idézésre, és így a szakvélemény tárgyaláson, szóban történő előterjesztésére. A szakvélemény szóbeli előterjesztésére elsősorban akkor kerül sor, ha a jogvita kereteinek meghatározása során szükséges a szakértő közreműködése.

A bíróság ugyanazon szakkérdés tekintetében rendszerint egy szakértőt rendel ki, tehát kirendelés esetén sem lehet egy szakkérdésre nézve több szakértő jelen a perben. Azonban ugyanazon szakkérdés tekintetében a Pp. szerint sor kerülhet más szakértő kirendelésére vagy új szakértő kirendelésére. Az 1952-es Pp. minden esetben, ha ugyanazon szakkérdés tekintetében lehetőséget adott a szakértő kirendelését követően egy másik szakértő kirendelésére, akkor a „más szakértő” fogalmat alkalmazta. A Pp. e vonatkozásban is strukturáltabbá teszi a szabályozást. „Más szakértő” kirendelésére akkor kerülhet sor, ha a szakértő személyében rejlő okból szükséges a csere, azért mert a kirendelt szakértőt a bíróság a perből kizárta vagy a kirendelés alól felmentette. „Új szakértőt” pedig akkor rendel ki a bíróság, ha az a kirendelt szakértő szakvéleményben rejlő okból szükséges, azért mert a kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos, és az aggályosság nem kiküszöbölhető ki.

3. Záró gondolatok

A fent leírtak alapján a Pp. szakértőkre vonatkozó rendelkezéseiről elmondható, hogy a bizonyítás szabályozásában az 1952-es Pp. előírásaihoz képest a legnagyobb mértékű változás e területen történt. A Pp. a Koncepcióban megfogalmazott elvárásoknak megfelelően következetesen végigviszi a rendelkezési elv érvényesülését a szakértői bizonyítás egészén, továbbá a hatékonyság követelményének megvalósulása érdekében bevezeti a szakértő alkalmazásának új formáit, amelyek közül különös jelentőséggel bír a magánszakértőre és a magánszakértői véleményre vonatkozó rendelkezések rögzítése.

A 2016. ÉVI CXXX. TÖRVÉNYBEN SZABÁLYOZOTT PERORVOSLATOK A GYAKORLÓ BÍRÓ SZEMÉVEL

A Pp. a perorvoslatok jelenlegi rendszerét nem változtatta meg. A rendes perorvoslati forma változatlanul a fellebbezés, amely biztosítja az Alaptörvény XXVIII. cikkének (7) bekezdése által deklarált jogorvoslati jogot. A perújítás a jogerős ítélet, illetve az ítélet hatályával bíró jogerős határozatok elleni rendkívüli perorvoslat, míg a felülvizsgálat a perjogi hagyományoknak megfelelően a Kúria hatáskörébe tartozó, a jogerős döntések jogszabálysértő voltának orvoslását célzó perorvoslati forma maradt.

1. A fellebbezés

A fellebbezés új szabályainak megalkotásánál a Pp. épített a bírói gyakorlat – különösen az 1/2014. (VI. 30.) PK vélemény – által kimunkált elvekre, más elvi alapokra helyezte a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének gyakorlását, olyan szabályok kialakítására törekedett, amely a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását szolgálja.

Tanulmányomban a teljesség igénye nélkül azt elemeztem, hogy a fellebbezés új szabályai biztosítják-e a jogalkotó által elérni kívánt célokat.

1.1. A határozatok fellebbezhetősége

A Pp. az 1952-es Pp.-vel egyezően szabályozza a fellebbezési eljárás megindítását, a fellebbezhető határozatok körét, a fellebbezésre jogosultakat, a másodfokú tanács elnökének lehetséges intézkedéseit. Kiemelést érdemel a 365. § (1) bekezdés c) pontja, azaz a végzések fellebbezhetősége, illetőleg e körben a perrendtartás következetessége. Ugyanis azt a szabályozási módot követi, hogy az egyes végzésekhez kapcsolódóan külön kimondja, hogy a végzés ellen fellebbezésnek van helye. Ahol fellebbezést nem említ, ott értelemszerűen kizárt a fellebbezés. Ezzel a szabályozási technikával egyértelmű helyzetet teremtett a végzések fellebbezhetőségét illetően.

1.2. A másodfokú bíróság felülbírálati jogköre

Az eljárás meghatározó eleme, hogy a másodfokú bíróság milyen körben bírálhatja felül az elsőfokú bíróság ítéletét (kasszációs, reformatórius rendszer), illetve, hogy a perorvoslat következtében az elsőfokú bíróság jogköre mennyiben hárul át a másodfokú bíróságra (átszármaztató hatályú, nem átszármaztató hatályú perorvoslat).

Az 1952-es Pp. nem határozta meg a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét, pontosabban a másodfokú határozata-

tok fajtáinak felsorolásával kísérelte meg. Ehhez képest a Pp. pontosan definiálja a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét (369. §), amely döntően devolutív hatályú, mert maga orvosolhatja az elsőfokú döntés hibáit, azaz az ügy érdemében hozhatja meg döntését. E körben felülbíráltatja az elsőfokú eljárás szabályszerűségét. Nem bírálhatja felül azokat a végzéseket, amelyek külön fellebbezéssel támadhatók meg. Az anyagi jogi felülbírálat kiterjed az anyagi jogi minősítésre, e körben a másodfokú bíróság felülbírálati jogköre korlátlan. A tényállást módosíthatja, kiegészítheti, a másodfokon felvett bizonyítás eredményeként. Ugyanakkor a bizonyítás eredményének felülmérlegelését – és ezáltal a tényállás megváltoztatását – kizárólag okszerűtlen mérlegelés esetén teszi lehetővé az új rendelkezés. A bizonyítás eredményének felülmérlegelési tilalma az elsőfokú bíróság mérlegelési szabadságának tiszteletben tartását és a közvetlenség elvének maradéktalan érvényre juttatását jelenti.

A Pp. külön kimondja, hogy az anyagi jog által biztosított, mérlegelési jogkörben hozott első bírói döntés is felülmérlegelhető, azaz akkor is megváltoztatható, ha a döntés nem jogszabálysértő. Pl. a Ptk. 6:108. § (3) bekezdése alapján az elsőfokú bíróság az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeként az eredeti állapotot helyreállította, a másodfokú bíróság döntését felülmérlegelve az érvénytelenség más jogkövetkezményét alkalmazhatja.

Változatlan rendelkezés biztosítja, hogy a másodfokú bíróság olyan kérdésben is dönthet, amelyet az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve amelyben nem határozott. Pl. az elsőfokú bíróság valamely a másodfokú bíróság által az ügy eldöntése szempontjából releváns tényről nem döntött, e kérdésben a másodfokú bíróság tényállást állapíthat meg és határozatot hozhat.

A felülbírálati jogkör definiálása régi hiányt pótol, öncélú nem volt, hiszen egyértelműen meghatározza, hogy a másodfokú bíróság milyen körben bírálhatja felül az elsőfokú bíróság döntését, ugyanakkor ezek a szabályok vissza is hatnak a fellebbezési kérelem tartalmára.

1.3. A fellebbezés tartalma

A fellebbező félnek fellebbezésében egyértelműen meg kell határoznia, hogy a másodfokú bíróságtól milyen felülbírálati jogkör alkalmazását kéri és meg kell határozni az alapjául szolgáló indokokat is. [371. § (1) bek. c) pont] Mindez a követelmény fokozott szakmaiságot, felkészülést követel meg a fellebbező féltől, illetve a képviselőjétől.

A törvény a fellebbezés tartalmát illetően egyébként is szigorúbb szabályokat határoz meg. Egyik lényegi változás, hogy az anyagi, vagy eljárási jogszabálysértés mellett meg kell je-

¹ Tanácselnök, Miskolci Törvényszék

lőlni az adott jogszabályhelyre való hivatkozást is [371. § (1) bek. d) pont].

További lényeges változás, hogy a hatályon kívül helyezés önálló fellebbezési kérelemként is előterjeszthető [371. § (2) bek.] kizárólag abszolút hatályon kívül helyezési okra, vagy lényeges eljárási szabálysértésre hivatkozással. Rendezi a jogalkotó azt a kérdést is, ha a fellebbezés kizárólag az ítélet hatályon kívül helyezésére irányul, úgy csatlakozó fellebbezésben az ítélet megváltoztatását kérni nem lehet.

1.4. A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének korlátai

Elvi jelentőségű kérdés az is, hogy a másodfokú bíróság a felülbírálati jogkörét kérelemre, vagy hivatalból gyakorolhatja. Főszabály a kérelemre történő felülbírálat. Erre irányuló fellebbezési kérelem, csatlakozó fellebbezés és fellebbezési ellenkérelem korlátaira tekintet nélkül, azaz hivatalból veszi azonban figyelembe, ha az ítélet kötelező hatályon kívül helyezésére okot adó körülményt észlel (380. §). Lényegét tekintve ezzel egyező szabályokra épült az 1952-es Pp. is.

Új rendelkezés, hogy a kötelező hatályon kívül helyezési okokat meghaladó, azok körén kívül eső eljárási szabálysértéseket a másodfokú bíróság csak akkor veheti figyelembe, ha azok figyelembe vételét a fél kéri. Ezzel a szabállyal egyet lehet érteni, azzal azonban már kevésbé, amely úgy rendelkezik, hogy ha a másodfokú bíróság a fellebbezésben nem hivatkozott eljárási szabálysértést észlel, erre a felek figyelmét köteles felhívni, és csupán a fellebbező fél kérelmére veheti figyelembe. Nem célszerű a felek figyelmét felhívni az általuk nem sérelmezett eljárási szabálysértésre, különösen akkor, ha az ügy érdemi eldöntésére kihatással sem volt. Mindemellett kérdéses, hogy e figyelemfelhívás elmaradása a másodfokú bíróság részéről eljárási szabálysértésnek minősül-e a felülvizsgálat szempontjából, azaz megalapozhat-e hatályon kívül helyezést, vagy sem.

1.5. Az anyagi pervezetés

A jogalkalmazók körében a leghevesebb vitát az anyagi pervezetés szabályai váltották ki. Tény, hogy a másodfokú bíróságot is terheli az anyagi pervezetés, amely valóban megváltozott szerepet szán a másodfokú bíróságnak. A jogalkalmazók félelme, hogy megnövekedhet a hatályon kívül helyezések száma, ha ugyanis a másodfokú bíróság nem ért egyet az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével, úgy sor kerülhet az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére, amely jelentős pertartam növekedést eredményez, és nem szolgálja a felek érdekét sem. Mindemellett általános vélemény, hogy a másodfokú eljárás jellegének megváltoztatása azt eredményezi, hogy a felek két egymást követő „elsőfokú” eljárással számolhatnak, mindez a jogorvoslathoz való jog sérelmét eredményezheti.

A nem kívánatos hatályon kívül helyezés elkerülése érdekében a Pp. leszögezi, hogy önmagában nem hatályon kívül helyezési ok, ha a másodfokú bíróság nem ért egyet az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével, ilyen okból a felek sem kérhetnek hatályon kívül helyezést. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetését csakis az anyagi jogi felülbírálat részeként vizsgálhatja [369. § (4) bek.], vagy-

is nem tekintheti eljárásjogi hibának, nem írhatja elő, hogy az elsőfokú bíróság végezze el a megismételt eljárás során a másodfokú bíróság iránymutatásának megfelelő anyagi pervezetést, hanem a saját jogi álláspontjának megfelelő anyagi pervezetést a másodfokú bíróság maga köteles elvégezni.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetését rendszerint a fél kérelmének megfelelően a fellebbezési, csatlakozó fellebbezési és fellebbezési ellenkérelem korlátai között az anyagi jogi felülbírálat részeként fogja vizsgálni. Az új rendelkezések szerint azonban a másodfokú bíróság megteheti, hogy hivatalból érvényesíti saját anyagi jogkérdésben elfoglalt álláspontját, ha úgy ítéli meg, hogy az elsőfokú bíróság anyagi jogi pervezetése nem volt megfelelő, mert a másodfokú bíróság jogi álláspontja más anyagi pervezetést igényelt volna az elsőfokú bíróság részéről. Ilyen esetben jogköre csak a figyelemfelhívásra terjedhet ki [370. § (4) bek.]. Ahhoz, hogy felülbírálata ténylegesen ki is terjedhessen az adott kérdésre, a fél kérelme szükséges. Ilyen kérelmet nyilván a bíróság figyelemfelhívása után a fél elő is fog terjeszteni, amennyiben ez megtörténik, úgy a másodfokú bíróság elvégzi a saját anyagi jogi álláspontjának megfelelő pervezetését [369. § (4) bek.].

Lényeges hangsúlyozni, hogy ilyen esetben a fellebbezési kérelem, csatlakozó fellebbezési kérelem és ellenkérelem korlátai nem érvényesülnek [370. § (1) bek.].

A másodfokú bíróság anyagi jogi pervezetése tehát megnyitja az utat, hogy a fél perfelvételi jellegű nyilatkozatot, teljesen új bizonyítási indítványt terjeszthessen elő a másodfokú eljárásban.

Látható tehát, hogy a törvény az anyagi pervezetés hiányossága esetén érdemi korrekcióra törekszik és pedig úgy, hogy a másodfokú bíróság saját anyagi pervezetése mellett a felek nyilatkozatának megfelelő bizonyítás lefolytatása után érdemben határoz. Ha a felhívás ellenére a fél nem teszi meg a megkívánt nyilatkozatokat, úgy a bizonyítási teher szabályai alapján vonja le a másodfokú bíróság a bizonyítatlanság jogkövetkezményét, ekkor is érdemben határozva. Másodfokon az anyagi pervezetés előírása a másodfokú eljárás jelentős elhúzóadását eredményezheti. Nincs azonban elzárva a másodfokú bíróság a hatályon kívül helyezéstől sem, ha annak szigorúbb feltételei fennállnak. A hatályon kívül helyezés, azaz az elsőfokú eljárás megismétlésére kötelezés is pertartam növekedést eredményez. A gyakorlat néhány éven belül választ ad arra a kérdésre, hogy a másodfokú bíróságtól megkövetelt teljesen új szerepvállalás megfelelően szolgálta-e a perhatékonyság rendszerszintű megvalósítását.

1.6. Kereset-, ellenkérelem-változtatás, utólagos bizonyítás

A törvény ugyan leszögezi, hogy a másodfokú eljárásban főszabályként kizárt a kereset, ellenkérelem változtatás, utólagos bizonyítás [373. § (1) bek.]. Lényeges változás – e szabállyal ellentétben –, hogy a keresetváltoztatás és új bizonyítás lehetőségét nyitja meg a másodfokú bíróság anyagi pervezetése, így a másodfokú eljárásban a fél korlátlanul élhet a keresetváltoztatás és az új bizonyítási indítvány előterjesztésének lehetőségével.

Hasonlóképpen a fellebbező fél a fellebbezésében akkor élhet keresetváltoztatással, illetőleg ajánlhat fel utólagos bizonyítást, ha az elsőfokú bíróság a felekkel előzetesen nem közölte az ítéletben a hivatalból figyelembe vett tényt, vagy a felektől eltérő jogszabály értelmezését, illetve a kérelemtől jogszabály alapján való eltérési szándékát, következésképpen az elsőfokú bíróság nem megfelelően gyakorolta az anyagi pervezetést.

Ezekben az esetekben a keresetváltoztatás korlátlan megengedése, új bizonyítékok előterjesztésének lehetősége növeli az eljárás időtartamát és azzal az eredménnyel jár, hogy a másodfokú bíróság quasi elsőfokú szerepet kap, azaz a megváltoztatott kereset alapján első bíróként hozza meg a döntését, amennyiben a megváltoztatott keresetről érdemben dönt. Ugyanakkor a keresetváltoztatás és utólagos bizonyítás ilyen okból való megengedése mellett hangsúlyosabb szerepet kap a másodfokú bíróság reformatórius jogköre, érdemben tudja korrigálni az elsőfokú bíróság döntési hibáit a hatályon kívül helyezés helyett.

1.7. A fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálása

A Pp. szakít az 1952. év óta érvényesülő fő szabállyal és úgy rendelkezik, hogy az ítélet elleni fellebbezés elbírálása tárgyaláson kívül történik. A szabály ellenzői a közvetlenség elve sérelmére hivatkoznak, amely azért súlytalan, mert az új rendelkezések szerint bármelyik fél kérelmére a bíróság tárgyalást tart, úgyszintén tárgyalást tart akkor is, ha bizonyítást foganatosít, valamint, ha a bíróság maga indokoltnak tartja a tárgyalás megtartását.

A jelenleg mérlegelhető döntés helyett kötelező lesz a fellebbezés tárgyaláson kívüli elbírálása – még az esetben is, ha a fél tárgyalás tartását kéri –, a kötelező hatályon kívül helyezési ok fennállása esetén, valamint, ha a fellebbezés a per főtárgyat nem érinti, illetőleg, ha az ítélet indokolása ellen irányul.

Az új szabályozással elkerülhetők a formális tárgyalások, rövidülhet a másodfokú eljárás időtartama, ugyanakkor nem sérül a közvetlenség elve sem, mert kérelemre kötelező lesz másodfokú bírósági tárgyalást tartani.

1.8. Az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére vonatkozó új szabályozás

2014 nyarán megszületett a Kúria 1/2014. (VI. 30.) PK véleménye, melyet megelőzőtt a Kúria Polgári Kollégiumának a perorvoslati bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának vizsgálatára felállított joggyakorlat elemző csoport által készített vizsgálati összefoglaló. Az iránymutatás nem titkolt célja volt a hatályon kívül helyezések számának visszaszorítása, átgondoltabb alkalmazása, hogy valójában ott történjék meg az eljárás megismétlésének elrendelése, ahol ez ténylegesen indokolt. A hatályon kívül helyezés ugyanis a leggyakoribb pertartamnövelő tényező.

A Pp. 381. §-a törvényi szintre emelte a Kúria iránymutatásában megfogalmazott elveket, azaz eljárási szabálysértés miatt akkor kerülhet sor az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére, ha „az elsőfokú eljárás lényeges szabályainak megsértése az ügy érdemi eldöntésére kihatott és annak orvoslása

a másodfokú eljárásban nem lehetséges, vagy nem időszerű”. Ez a szabályozás elősegítheti az eljárások gyorsabb lezárását, azaz elkerülhető az indokolatlan hatályon kívül helyezéssel a pertartam megnövekedése.

Fenntartja a Pp. az 1952-es Pp. 252. § (1) bekezdése által meghatározott két abszolút hatályon kívül helyezési okot, melyek fennállása esetén kötelező az ítélet hatályon kívül helyezése (az elsőfokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva, vagy az ítélet meghozatalában kizárt bíró vett részt). A Pp. a kötelező hatályon kívül helyezési okokat kibővíti [380. § c) pont]. Amennyiben az ítélet olyan orvosolhatatlan formai hibában szenved, amely miatt érdemi felülbírálatra alkalmatlan, kötelező lesz a hatályon kívül helyezés. Ez utóbbi tényállással szemben megfogalmazott jogalkalmazói kritika, hogy indokolatlan egy új hatályon kívül helyezési ok nevesítése, hiszen a Pp. 381. §-a ilyen esetekre is alkalmazható. A gyakorlat fogja kimunkálni, hogy mit értünk kötelező hatályon kívül helyezési okként megfogalmazott „ítélet formai hiányosságán.”

Az 1952-es Pp. 252. § (3) bekezdése relatív hatályon kívül helyezési okként szabályozza azt az esetet, amikor a bizonyítás nagy terjedelme, vagy teljes megismétlése miatt szükséges az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése. Már a Kúria kollégiumi véleménye hangsúlyozta, hogy a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezés körében folytatott gyakorlatában irány és szemléletváltoztatásra van szükség, azaz több bizonyítás felvállalása indokolt a másodfokú bíróság részéről. A Pp. elhagyja ezt a hatályon kívül helyezési okot. A miniszteri indokolás szerint önmagában az a körülmény, hogy a bizonyítás nagy terjedelmű, nem indokolja a hatályon kívül helyezést. Mit tehet tehát a másodfokú bíróság, ha azt állapítja meg, hogy az ítélet megalapozatlan, a tényállás teljes felderítése terjedelmes bizonyítást tesz szükségessé? Amennyiben a tényállás felderítetlensége egyben eljárási szabálysértés is, úgy a 381. §-a eredményezheti az ítélet hatályon kívül helyezését az egyéb feltételek fennállása esetében. Ha a tényállás azért felderítetlen, mert az elsőfokú bíróság nem megfelelően végezte el az anyagi pervezetést, úgy a másodfokú bíróság elvégzi azt, szükség esetén bizonyítást foganatosít és ennek eredményeként érdemben korrigálja az elsőfokú bíróság döntését. Amennyiben a fél a szükséges nyilatkozatokat, bizonyítási indítványokat nem teszi meg, úgy a másodfokú bíróság levonja a bizonyítatlanság jogkövetkezményét és ekkor is érdemben dönt.

Az 1952-es Pp. 252. § (3) bekezdésének elhagyása, az 1952-es Pp. 252. § (2) bekezdése szerinti hatályon kívül helyezési ok feltételeinek – az irányadó gyakorlattal egyező – meghatározása, fokozott felelősségvállalásra készíti a másodfokú bíróságot. Több bizonyítás felvállalásával, az orvosolható hibák kiküszöbölésével, törekedve a jogvita érdemi eldöntésre, eredményezheti az eljárás időtartamának csökkenését, a felek elégedettségének növelését.

2. Perújítás

A Pp. a perújítást változatlanul a jogerős ítélet, illetve az ítélet hatályával bíró jogerős határozatok elleni rendkívüli perorvoslatként szabályozza.

A perújítási eljárás során a bíróság speciális rendelkezések hiányában az alapperre irányadó szabályok szerint jár el, tehát vagy a törvényszéki vagy a járásbírói szabályok, illetve a jogerős fizetési meghagyás elleni perújítás esetén a fizetési meghagyással összefüggő szabályok szerint köteles eljárni.

A törvény a perújítás jogintézményét fenntartva néhány új rendelkezést tartalmaz, amely alapvetően a perújítás dogmatikai jellegén nem változtat.

2.1. A perújítási okok eddigi rendszerét fenntartja, azonban a Pp. 393. § c) pont új perújítási okot szabályoz

Abban az esetben, ha peres felet a bírósági eljárás során vagy a bíróság döntése révén alapjogi sérelem érte, és ennek tényét az EJEB döntésében megállapította, úgy a fél erre a jogerős ítéletre alapítottan perújítással élhet. Ennek feltétele a jogsértés azonossága, valamint, hogy az EJEB-től elégtételt nem kapott, vagy a sérelem kártalanítással nem orvosolható.

A perújítás klasszikus értelemben a jogerős határozat ténybeli alapon történő megtámadását lehetővé tevő perorvoslatként definiálható, ezt a klasszikus dogmatikai elvet áttörő új perújítási okként szabályozott EJEB jogerős ítéletre hivatkozás, hisz mindez az alapperben elkövetett jogsértés orvoslását célozza.

A perújítási kérelem benyújtásának határideje változatlan, 6 hónap, melyet a megtámadott ítélet jogerőre emelkedésétől, illetőleg a tudomásszerzéstől kell számítani, míg a perújítási kérelem előterjesztésének lehetőségét lezárja az objektív határidő, amely a jogerőre emelkedéstől számított 5 esztendő. Ez alól egyetlen kivételt fogalmaz meg a törvény 395. § (4) bekezdése, ugyanis az EJEB ítéletére alapított perújítási kérelmet az uniós bíróság ítéletének átvételéről számított 60 napon belül lehet előterjeszteni.

2.2. A jelenlegi Pp. 260. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott perújítás – el nem bírált tény, bizonyíték, jogerős bírói vagy más hatósági határozat – előterjesztésének előfeltételeit a törvény újra fogalmazta [Pp. 394. § (1) bek.]

A jelenlegi szabályozás szerint a fentiekre hivatkozással a fél akkor élhet perújítással, ha a kérelmében felhozott tény, bizonyítékot, stb., a korábbi eljárás során önhibáján kívül nem érvényesítette. Az önhiba a perújítás megengedhetőségét kizárja.

A bírói gyakorlatban az önhiba megítélésénél bizonytalan-ság mutatkozott. Szigorú értelmezés mellett a jogerős fizetési meghagyás ellen előterjesztett perújítás sok esetben azért került elutasításra, mert az ellentmondás hiányát önmagában perújítást kizáró önhibaként kezelte a gyakorlat. A törvény e szigorúság feloldására törekszik, és arra az álláspontra helyezkedik, hogy önhibán kívüliséget megalapozhat minden olyan személyes, de objektív alapon nyugvó körülmény (betegség, tartós távollét), amely igazolási kérelem előterjesztése esetén a mulasztás kimentését eredményezhetné.

A fél tehát igazolhatja, hogy „önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a perújítás alapjául szolgáló tény, bizonyítékot, határozatot a megelőző eljárás során érvényesíthesse, így különösen, hogy azt ellentmondás, fellebbezés keretében előadhassa”.

2.3. A hatályos szabályozás szerint a bíróság a perújítási kérelem megengedhetőségéről kizárólag tárgyalás eredményeként határozhat (két esetben nem tart tárgyalást, nevezetesen, ha a fél az objektív perújítási határidőt elmulasztja, avagy hiánypótlási kötelezettségét nem teljesíti). Akkor is tárgyalást kell tartani a perújítási kérelem megengedhetőségéről, ha az nyilvánvalóan alaptalan. A bírói gyakorlat által megfogalmazott régi igényt teljesíti a Pp. 401.§-a, amely újításként lehetővé teszi, hogy a bíróság a perújítás megengedhetőségéről tárgyaláson kívül határozzon, ha úgy ítéli meg, hogy a perújítási perfelvételi tárgyalás szükségtelen.

A perújítási eljárás során is érvényesül az osztott perszerkezet (az eljárás elkülönül perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra).

A jogerős fizetési meghagyás elleni perújítás szabályait a Pp. 398. §-a rendezi. A perújítás lefolytatására az a bíróság rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel, amelyik ellentmondás esetén a perré alakult eljárás lefolytatására jogosult lenne. Amennyiben pedig a bíróság a perújítási tárgyalás eredményeként a jogerős fizetési meghagyást hatályon kívül helyezte és új határozatot hozott, úgy a jogerőt követően a határozatot köteles megküldeni az eljárás közjegyzőnek.

3. Felülvizsgálat

A törvény a felülvizsgálat intézményét változatlanul rendkívüli perorvoslatként szabályozza.

A kodifikációt előkészítő koncepció vitája során felvetődött a felülvizsgálati hatáskör megosztása a Kúria és az ítéletábrák között (az ítéletábrák jogerős határozatait a Kúria, a törvényszékek jogerős határozatait a táblák bírálják felül). Ez a megoldás ellentétes volt a magyar perjogi hagyományokkal, de nem lett volna szerencsés megoldás a jogegység biztosítása szempontjából sem. Így a törvény változatlanul a Kúria hatáskörébe utalja a felülvizsgálatot.

A jogbiztonság megköveteli, hogy egy ponton a jogviták véglegesen, többé nem vitatható módon befejeződjenek, melyhez adott esetben fontosabb érdek fűződik, mint az anyagi igazság kiderítéséhez, a döntésnek jogszabálynak való megfeleléséhez. A jogbiztonság elvének biztosítására szolgál a jogerő intézménye, amely csak szűk körben, valóban indokolt esetben, kivételesen törhető át. A rendkívüli jogorvoslat előterjesztésének lehetőségét korlátozni kell, amely történhet értékhatár meghatározásával, a felülvizsgálatból kizárt ügyek, helyzetek meghatározásával, illetőleg a felülvizsgálat megengedhetőségi feltételhez kötésével.

- A Pp. általánosságban biztosítja a felülvizsgálati kérelem előterjesztéséhez való jogot az ügy érdemére kiható jogszabálysértésre hivatkozással (406. §).
- Ugyanakkor szűkíti a felülvizsgálat lehetőségét a felülvizsgálatból objektív alapon kizárt határozatok meghatározásával [407. § (1)-(2) bek.]. Megjegyzem, szerkezetileg a jogalkotó az egyes különleges eljárások szabályainál helyezi el, ha az adott eljárás esetén a felülvizsgálat kizárt.

- Vagyonjogi perben a törvény a felülvizsgálat lehetőségét értékhatárhoz köti, amely a jelenlegi 3.000.000,- forinttól eltérően – hosszas vita után – 5.000.000,- forintban nyert meghatározást. Mindemellett kizárt a felülvizsgálat vagyonjogi perekben, ha az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság azonos jogi indokkal, azonos jogszabályi rendelkezésre hivatkozással hagyta helyben (új szabály).

A Kúria ítélező feladatát meghaladóan köteles ellátni az Alaptörvényben deklarált jogegységesítő funkcióját. A joggyakorlat továbbfejlesztését és egységesítését hatékonyan úgy tudja ellátni, ha a legmagasabb bírói fórum elé konkrét ügyek kerülnek, ezekből azonban szelektálhat, kiválaszthatja azokat az ügyeket, amelyeknek jellege, súlya, olyan megítélésű, amely elősegíti alkotmányos feladatának teljesítését.

A Pp. ennek érdekében bevezeti az engedélyhez kötött felülvizsgálatot (409. §). Ez közelebbről azt jelenti, hogy az értékhatár alatti vagyonjogi perekben, továbbá azokban a vagyonjogi perekben, ahol az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság azonos jogi indokkal, azonos jogszabályhelyre utalással hagyta helyben, a Kúria kivételes esetben engedélyezheti a felülvizsgálatot.

A jogalkotó pontosan meghatározta azokat az okokat, amelyek fennállása esetén a Kúria engedélyezheti, hogy a felülvizsgálattal egyébként nem támadható határozatok jogereje feloldható legyen. (Joggyakorlat egységének, továbbfejlesztésének biztosítása, a felvetett jogkérdés különleges súlya, a közzétett ítélezési gyakorlattól eltérő döntés miatt indokolt az ügy érdemére kiható jogszabálysértés vizsgálata, avagy azt előzetes döntéshozatali eljárás szükségessége indokolja.)

Részletesen szabályozza az engedélyezési eljárás lefolytatását, a kérelem tartalmát, melyet a felülvizsgálati kérelemmel egyidejűleg kell az elsőfokú bíróságnál előterjeszteni az ítélet közzétételétől számított 45 napon belül. Amennyiben a felülvizsgálat engedélyezése iránti kérelem érdemi elbírálásra alkal-

mas, úgy 3 tagú tanácsban dönt a Kúria az engedély megadásáról vagy megtagadásáról. Az engedély és a felülvizsgálati kérelemről való döntés időben elkülönül, mert az ellenérdekű fél csupán az engedélyt követően kapcsolódik be az eljárásba, és nyílik lehetősége felülvizsgálati ellenkérelem, csatlakozó felülvizsgálat előterjesztésére.

A felülvizsgálati kérelem tartalmára, felterjesztésére, elbírálására, a határozatokra vonatkozóan lényeges változást a törvény nem tartalmaz.

A gyakorlatban nem kizárt, hogy az arra jogosult a felülvizsgálati kérelem előterjesztésével egyidejűleg alkotmányjogi panaszt is előterjeszt, arra hivatkozással, hogy az ügyében alaptörvény-ellenes bírói döntés született, illetőleg alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása vezetett az Alaptörvényben biztosított joga sérelméhez. A Pp. 418. §-a új rendelkezésként megfogalmazza, hogy ilyen esetben a Kúria haladéktalanul értesíti az Alkotmánybíróságot a felülvizsgálati eljárásról. Ennek pedig alapvető feltétele, hogy a Kúria maga is tudomást szerezzen az alkotmányjogi panasz előterjesztéséről, ezért a törvény az elsőfokú bíróság számára értesítési kötelezettséget fogalmaz meg, nevezetesen, ha az alkotmányjogi panaszban támadott határozat ellen felülvizsgálati eljárás is indult, úgy az elsőfokon eljáró bíróság az alkotmányjogi panasz előterjesztéséről a Kúriát haladéktalanul értesíteni köteles [425. § (2) bek.].

4. Záró gondolatok

Összességében tehát a rendkívüli perorvoslatok körében lényeges változás nincs. A kérelmek tartalmi követelményei szigorodnak, feszelesebb eljárási rend érvényesül, hangsúlyosabb szerepet kap a Kúria jogegységesítő tevékenysége. Néhány új rendelkezés alapjaiban nem változtatja meg a perorvoslatok lényegét.

A BÍRÓSÁG ÉS A FELEK KÖTELEZETTSÉGEIBEN BEÁLLÓ VÁLTOZÁSOK AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁSBAN

1. Bevezetés

A jogirodalom általánosan elfogadott álláspontja szerint a per maga összefüggő eljárási cselekmények láncolata,² ahol az eljárási cselekmények a polgári eljárásban részt vevő személyek egymással összefüggő, a polgári eljárásjog által szabályozott, rendszerint a bíróság előtt folyó cselekményei, amelyeknek az előfeltételeit, hatását és következményeit az eljárásjog szabályozza.³ Az eljárásjogi cselekmények elhatárolandók az anyagi jogi cselekményektől, mégpedig az általuk kiváltott joghatás révén, a polgári eljárási cselekmények ugyanis az eljárás menetére, folytatására nézve gyakorolnak joghatást. Ez alól kivételt képeznek a rendelkező cselekmények, amelyek közvetlen anyagi jogi kihatással is bírnak a perbevit jogviszonyra nézve, de ilyen anyagi joghatása van például a keresetindításnak is. A perbeli cselekmények számos szempontból oszthatóak, legszembeötlőbb tipizálásuk alanyuk szerint történhet. Ebből a szempontból megkülönböztethetők a bíróság és a felek, valamint a per egyéb szereplőinek cselekményei.⁴ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) egyik alapvető újítása az osztott perszerkezet bevezetése. Az eljárás két szakaszra, a perfelvételi szakra és az érdemi tárgyalásra tagolódik. Mivel a perfelvétel lényege, hogy a jogvita elbírálása szempontjából releváns információk lehetőleg a legkorábbi időpontban és teljes egészében a felek és a bíróság rendelkezésére álljanak, és ezáltal a jogvitát a lehető leggyorsabban el lehessen dönteni. Ez természetesen mind a felek, mind pedig a bíróság részéről fokozottabb aktivitást és együttműködést vár el. A bíróság azon döntését, hogy a jogvita érdemi eldöntéséhez az eljárási cselekményes sorrendjét hogyan határozza meg, nevezzük pervezetésnek. A pervezetés körében a Pp. külön nevesíti az alaki, valamint az anyagi pervezetést.

Tanulmányomban arra kívánok rávilágítani, hogy milyen összefüggés van az osztott perszerkezet, a perkoncentráció, valamint a felek eljárástámogatási kötelezettsége és a bíróság pervezetése körében bekövetkező változásokban.

Mivel az osztott perszerkezet bevezetése természetesen az alapelvekben is változást hozott, így szükségesnek tartom,

hogy tanulmányomban ezekről legalább egy rövid említést tegyek, mely segít megvilágítani, hogy mi is az a jogalkotói cél, melynek elérése érdekében az eljárás szereplőitől az eddiginél fokozottabb együttműködést várnak el.

2. Az alapelvek eljárási kötelezettségekre gyakorolt hatása

Az Alkotmánybíróság az ügyészi perindítással kapcsolatos 1/1994. (I. 7.) AB határozatában kifejtette, hogy a feleket megillető *rendelkezési jog* azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezik, így mindenki szabadon dönti el, hogy kívánja-e igényét bírósági úton érvényesíteni, vagy pedig ettől eltekint. Ez az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa. Másrészt a kérelemhez kötöttség elvét is magában foglalja. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a felek szabadon, saját belátásuk szerint gyakorolhatnák a perbeli jogaikat, ennek korlátot szabnak a törvényi rendelkezések, valamint a bíróság pervezetése is, melynek célja, hogy a felek a jogaikat rendeltetésszerűen, a per mielőbbi eredményes befejezését célzó módon gyakorolják.⁵

A *perkoncentráció elve* szerint a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időben álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen (3. §). Ez az elvárás mind a bíróságtól, mind a felektől a korábbiaktól részben eltérő szerepfelfogást kíván, és bár a törvény mind alapvető szinten, mind tételesjogi szabályai körében is kifejezésre juttatja ezeket az elvárásokat, a perkoncentráció elvét annak fontossága és újszerűsége miatt a törvényalkotó indokoltan látta önálló alapelvként megjeleníteni. A perkoncentrációnak, ahhoz, hogy érvényesülni tudjon, a polgári per egészét át kell hatnia, a per szerkezetében, a részletszabályokban, a felek pervitelében és a bírói attitűdben is egyaránt meg kell jelennie.⁶ A perkoncentráció akkor tud megvalósulni, ha a pert egymástól jól elhatárolható szakaszokra tagoljuk, és ezek a funkciók nem keverednek. Az osztott perszerkezet jelentősége tehát abban áll, hogy a megfelelően előkészített perfelvételi szaknak lezárását követően, lehetőleg egy koncentrált érdemi tárgyaláson lefolytatható legyen. Ez a felfogás az eljárás résztvevőitől értelemszerűen aktívabb közrehatást igényel, mely a bíróság pervezetési kötelezettségében, és a felek eljárástámogatási kötelezettségében nyilvánul meg. Természe-

¹ Tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

² Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*; Osiris, Budapest, 2012, 188. o.

³ Móra Mihály: *Polgári eljárásjog I.* Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1958, 215-216. o.; Szilbereky Jenő: *A perbeli cselekmények*. In: Magyar polgári perjog, Ligatura, Budapest, 1996, 259-260. o.

⁴ Udvarny Sándor: *A bíróság általános intézkedési és tájékoztatási kötelezettsége*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 159-160. o.

⁵ Wopera Zsuzsa: *Alapelvek*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 19-21. o.

⁶ Wopera Zsuzsa: *Alapelvek*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 21-24. o.

tesen a perfelvétel lezárása nem jelenti azt, hogy ezt követően már semmilyen esetben nincs lehetőség a kereset/ellenkérelem megváltoztatására, de erre később még részletesen kitérek.

Ezzel át is térhetünk a következő alapelvre. A *felek eljárás Támogatási kötelezettsége* juttatja kifejezésre a felek fokozott eljárásjogi felelősségét a bíróság elé vitt jogvita előre vitelével kapcsolatban. Ennek részét képezi a peranyag szolgáltatási kötelezettség is. Az elv valamennyi eljárás cselekményre vonatkozik, így a nyilatkozatok, indítványok, bizonyítékok előterjesztésére és a tárgyaláson történő megjelenésre is. A Pp. az eljárás Támogatási kötelezettség megsértésének jogkövetkezményeit, azok sokrétűsége miatt az alapelvek fejezetben értelem szerűen nem nevesíti, mert ezeket a jogkövetkezményeket az egyes eljárás szakokra, szakaszokra vagy jogintézményekre vonatkozó rendelkezések pontosan meghatározzák mind az első-, mind a másodfokú eljárás szabályai között. A perfelvételi szak befejeztével az ún. állítási szak lezárul, rögzülnek az állítások, indítványok, ezzel a további állítások megtételére nézve preklúzió áll be, amely alól csak kivételes okból enged eltérést a törvény. Így, ha a fél az eljárás Támogatási kötelezettségét megsértve elmulasztja megtenni, vagy késedelmesen teljesít egy eljárás cselekményt, az adott cselekményre irányadó rendelkezés szerint ahhoz jogkövetkezményként fűződhet, pl. a bírósági meghagyás kibocsátása, a határidőt követően tett nyilatkozatok/eljárás cselekmények hatálytalansága, önhiba esetén pénzbírság kiszabása.⁷

A Pp. 1952-es Pp.-től eltérő szemlélettel, a felek eljárás Támogatási kötelezettségével köti össze, annak elemeként nevesíti az igazmondási kötelezettséget. A Pp.-ben előírt igazmondási kötelezettség alapján a felek a valóság feltárására csak annyiban kötelezhetők, amennyiben nyilatkozatot kívánnak tenni. Olyan tények, körülmények feltárására, amely a bíróság elé vitt jogaik érvényesítésével, perbeli érdekeikkel ellentétesek, nem kötelezhetők, vagyis nem ír elő abszolút igazmondási kötelezettséget a törvény. A felek igazmondási kötelezettsége az aktív és a passzív tényállításokra terjed ki, azaz az állításokra és a tagadásokra. Az igazmondási kötelezettség irányadó a képviselőre és a beavatkozóra is, amennyiben tényállítást vagy nyilatkozatot tesz. Mivel az eljárás egyéb résztvevői, különösen a bizonyítási eszköznek tekintett tanú, szakértő dogmatikai szempontból a félétől eltérő megítélés alá eső tényállításokat tesznek, ezért az ő tekintetükben a rájuk vonatkozó speciális szabályok (hamis tanúzás, hamis véleményadás stb.) és jogkövetkezmények irányadók.⁸

A jóhiszemű eljárás követelménye a feleken kívül az eljárás egyéb résztvevőire (képviseelő, beavatkozó, tanú, szakértő, tolmács) is vonatkozik. A jóhiszeműség tartalmát tekintve is túlmutat az igazmondási kötelezettségen, mert általános módon fogalmazza meg a jóhiszemű joggyakorlás követelményét: ebbe beletartozik a per elhúzásától, a felesleges többletköltség okozásától, valamint mindazon magatartásoktól való tartózkodás is, amelyek az eljárást egyéb módon elnehezítik vagy egyébként

az eljárási jogok visszaélészerű gyakorlását valószínűsítik meg. A Pp. szándékosan nem nevesíti, hogy milyen magatartással valószínűsíthetők meg a jóhiszeműség követelményével ellentétes magatartást, ezek megítélése és szankcionálása a bíróság hatáskörébe tartozik. A jóhiszeműség a magánjogban olyan objektív követelmény, amely az eljárási jogok gyakorlása és a perbeli kötelezettségek teljesítése tekintetében is objektív zsinórmértéket jelent. Az objektivitás alatt azt értjük, hogy a jóhiszemű eljárással ellentétes magatartások, cselekmények megállapíthatósága független a jogalany szubjektív tudatától, annak megítélése körében a magatartás szubjektív oldalának nincs relevanciája.⁹

A Pp.-ben nevesített utolsó alapelv a *bíróság közrehatási tevékenységének alapelve*, mely szerint a perkoncentráció érvényesülése érdekében a Pp. által meghatározott módon és eszközökkel a bíróság hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék. Gyakorlatilag ez a bíróság anyagi pervezetését jelenti. A bíróság szerepének ilyen jellegű erősítése a jogvita kereteinek tisztázása, azaz a koncentrált eljárás megvalósulását célozza. A bíróság közrehatási tevékenységének a feleket megillető rendelkezési jog érvényesülését kell hatékonyan elősegítenie. A bírói közrehatás eszközei a kérdésés, a nyilatkozattételre felhívás, a tájékoztatás, mind a perkoncentrációt biztosítja. A Pp. az elsőfokú eljárás szabályai között, a 237. § alatt pontosan meghatározza, hogy milyen keretek között gyakorolhatja a bíróság az anyagi pervezetési tevékenységét, annak melyek a megengedett formái és eszközei,¹⁰ ezekre a későbbiekben részletesen is kitérek.

3. A per előre vitelét és az együttműködési kötelezettséget célzó szabályok

A következőkben szeretném ismertetni, melyek az eljárás szereplőinek a legfontosabb eljárási kötelezettségei, illetve, hogy mi lesz ezek megsértésének a szankciója. Az eljárási cselekményeket aszerint csoportosítom, hogy azokat a bíróságnak vagy a feleknek kell elvégeznie. Terjedelmi korlátok miatt nem áll módomban bemutatni valamennyi eljárási cselekményt és az azok elmulasztásához fűződő szankciókat, igyekszem elsősorban azokra fókuszálni, melyek az osztott perszerkezet miatt jelentősen megváltoztak, és az eljárás egyéb résztvevőit terhelő kötelezettségeket sem áll módomban bemutatni.

3.1. A bíróság, mint a koncentrált per eredményes befejezésének őre

A bíróság cselekményeit az alábbi három szakaszba tudjuk sorolni: *észlelés, következtetés és döntés*,¹¹ amely utóbbin belül Szilbereky a pervezető döntéseket külön is kiemelte.¹²

7 Wopera Zsuzsa: *Alapelvek*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 24-26. o.

8 Wopera Zsuzsa: *Alapelvek*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 26. o.

9 Gáspárdy László: *Alapvető elvek*; In: Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-ORAC, Budapest, 1994. 21. o.

10 Wopera Zsuzsa: *Alapelvek*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 28-29. o.

11 Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: *Magyar polgári perjog*; Franklin Társulat, Budapest, 1939. 228-244. o.

12 Szilbereky Jenő: *A perbeli cselekmények*; In: *Magyar polgári perjog*, Ligatura, Budapest, 1996. 261. o.

Az észlelés történhet kérelem alapján vagy hivatalból is. A bírósági észlelés terepe leginkább a tárgyalás, ahol is a bizonyítás folyik. Ugyanakkor a bíróság nem csak a bizonyítással összefüggő előadásokat észlelhet, hanem a felek és képviselőik más nyilatkozatának eljárás becsatornázása is szükségessé válhat. A jogintézmény azt a célt szolgálja, hogy az eljáró bíróságnak a tárgyaláson kívül is lehetősége legyen a felektől információt, felvilágosítást vagy nyilatkozatot kérni, azaz ne csak az írásbeli előkészítés keretei között élhessen ezzel a lehetőséggel. A rendelkezés továbbra is megtartja a szóbeli utat, így a bíróságnak lehetőséget biztosít arra, hogy a felet maga elé idézze szóbeli (személyes) meghallgatás lefolytatása érdekében. A törvény a korábbi rendelkezésektől eltérően ezt a lehetőséget csak a jogi képviselő nélkül eljáró fél esetén hagyja nyitva, mivel a jogi képviselővel eljáró féltől elvárható, hogy nyilatkozatait írásban nyújtsa be.¹³ A következtetés lehet ténybeli vagy jogi. A ténybeli következtetés az a bíró tudatában lezajló logikai művelet, amelynek során egy bizonyító tényből egy másik bizonyítandó tényre jut a formális logika szabályainak megtartásával. A következtetésről annak indokolásában kell számot adni, ez a kötelezettség a bíróságot terheli az ügy érdemi eldöntése kapcsán, illetve ha azt törvény kifejezetten előírja. Az eljárást lezáró *döntés* a bíróság legjelentősebb cselekménye, az ügy érdemében ítéletet, minden egyéb kérdésben pedig végzést hoz.¹⁴

A *pervezetést* Szilbereky és Kengyel is külön említi. Ezek a cselekmények ugyan bírói döntések, de az érdemi döntéstől való elkülönítésüket tárgyak indokolja, mivel nem a per érdemének eldöntésére irányulnak, hanem az eljárás e végcélja felé való előmozdulást segítik elő.

A Pp. a pervezetés két fajtáját ismeri: az alaki és az anyagi pervezetést. *Alaki pervezetés* alatt az eljárás menetének irányítására vonatkozó bírói cselekményeket értjük. Ez gyakorlatilag az eljárási cselekmények egymásutánosságának meghatározását, valamint a rendfenntartással kapcsolatos bírói intézkedéseket foglalja magában. Az alábbiakban néhány az alaki pervezetés szempontjából jelentős bírói döntés rövid ismertetése következik.

A bíróság a beadvány bírósághoz történő érkezésétől, a beadvány benyújtására nyitva álló határidő lejártától, vagy az intézkedésre okot adó egyéb körülmény bekövetkezésétől számított legkésőbb harminc napon belül megteszi a szükséges intézkedéseket. Az általános intézkedési határidő meghatározása biztosítja, hogy a törvényben ne kelljen minden egyes intézkedés vonatkozásában külön nevesíteni az adott intézkedéssel kapcsolatos határidőt, csak azokban az esetekben, amikor a határidő eltér az általánostól. Ha a fél a bíróság felhívásának határidőben nem tesz eleget, ennek következményeit a bíróságnak legkésőbb a határidő lejártától számított harminc napon belül le kell vonnia. Az általános intézkedési határidő kérdése összefügg az eljárás elhúzódása miatti kifogás kérdéskörével. A konkrét bírósági mulasztással szemben emelhető kifogás [157. § (1) bek. a) pont] esetén a mulasztás feltétele, hogy a bíróságot valamilyen törvényi határidő kösse. Az általános intézkedési határidő előírásával ez minden olyan

bírói cselekményre nézve igaz, amelyre nézve a törvény nem ír elő az általánostól eltérő határidőt.¹⁵

A szoros tartalmi összefüggésre tekintettel az általános intézkedési kötelezettség részeként itt kerül elhelyezésre az a rendelkezés is, amely szerint a bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. A jogérvényesítés segítése elvének e részeleme – a tájékoztatási kötelezettségen túl – lehetőséget ad a bíróságnak, hogy a helyes(nek vélt) tartalommal helyettesítse be a helytelen alakszerű megjelölésű kérelem elemeit. A most elemzett rendelkezés nem korlátozza ezt a jogi képviselő nélkül eljáró félre, igaz azonban, hogy a bíróságok a jogi képviselő szakszerűtlenségeként értékelhetik a helytelenül megjelölt kérelmeket, például az eljárástámogatási kötelezettség megfelelő teljesítésének körében.¹⁶

A Pp. ugyan a perindítás szabályai között rendezi, de a bíróságot terhelő kötelezettségek vizsgálata szempontjából logikailag ide kapcsolódik a keresetlevél megvizsgálását követően tehető intézkedések köre is. A bíróság annak függvényében, hogy a keresetlevél szenved-e valamilyen hibában, és hogy ez a hiba milyen súlyú, rendelkezhet az ügy áttételéről, hiánypótlás elrendeléséről, a keresetlevél visszautasításáról vagy amennyiben a keresetlevél perfelvételre alkalmas, felhívja az alperest írásbeli ellenkérelmének előterjesztésére.

Az áttételnek – főszabály szerint – három feltétele van: egyrészt a keresetlevélben előterjesztett kereset a Pp. hatálya alá eső polgári peres útra tartozik, másrészt a per elbírálása nem tartozik annak a bíróságnak a hatáskörébe, illetve illetékességébe, ahová benyújtották, végül a keresetlevél alapján megállapítható a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság.¹⁷

A keresetlevél visszautasítása csak a kereset alperessel való közlése, azaz a perindítás joghatásainak beállta előtt lehetséges, a visszautasítási ok későbbi észlelése esetén már csak az eljárás megszüntetésének van helye.

Az ügyek különbözősége, egyedi körülményei folytán nem célszerű – sőt kifejezetten a perhatékonyság ellen hathat –, ha a törvény az egyedi ügy sajátosságainak ismerete hiányában sematikusan előre meghatározza az eljárás menetét és lefolyását. A Pp. erre tekintettel rugalmas kereteket és lépéseket alakít ki és a bíróság kezébe adja a perfelvétel irányítását. E körben a Pp. egyik lényeges újítása, hogy az írásbeli ellenkérelem (esetleges viszontkereset, beszámítás) beérkezésétől három lehetséges útvonalat ad a perfelvétel lezárásának eléréséhez: a bíróság elrendelhet további írásbeli perfelvételt, kitzúzheti a perfelvételi tárgyalást, vagy a perfelvételt lezárhatja a perfelvételi tárgyalás mellőzésével.¹⁸

15 Udvarny Sándor: *A bíróság általános intézkedési és tájékoztatási kötelezettsége*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 159-160. o.

16 Udvarny Sándor: *A bíróság általános intézkedési és tájékoztatási kötelezettsége*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 159-160. o.

17 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 266-267 o.

18 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 288-289 o.

13 Indokolás a Pp. 155. §-ához

14 Udvarny Sándor: *A bíróság általános intézkedési és tájékoztatási kötelezettsége*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 159-160. o.

További írásbeli perfelvétel elrendelése jellemzően egy bonyolultabb, a kereset és a védekezés tartalma alapján ténybelileg és/vagy jogilag összetettebb jellegű ügy esetén indokolt, különösen akkor, ha az alperes viszontkeresetet vagy beszámítást is előterjeszt. A további írásbeli perfelvétel elrendelése esetén a bíróság az írásbeli ellenkérelem (esetleges viszontkereset, beszámítás) beérkezését követően a perfelvételi tárgyalást még nem tűzi ki, hanem felhívja a felperest, hogy az írásbeli ellenkérelemre *válasziratot* (201. §) terjesszen elő. Fontos kiemelni, hogy további írásbeli perfelvétel csak az írásbeli ellenkérelem beérkezése után rendelhető el és a perfelvételi tárgyalásig a további írásbeli perfelvétel legfeljebb egy újabb iratváltás (válaszirat és viszontválasz) elrendelésére korlátozott. Megjegyzendő, hogy perfelvételre alkalmas viszontkereset vagy beszámítás előterjesztése esetén a bíróság az azokkal szembeni írásbeli ellenkérelem előterjesztésére (is) köteles felhívni a felperest a Pp. 213. § (1) bekezdés alapján.

Ha a bíróság sem a perfelvételi tárgyalás mellőzését, sem további írásbeli perfelvételt nem tartja indokoltnak, az írásbeli ellenkérelem beérkezését követően *kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját* és arra a feleket idézi. E perfelvételi útvonal választása esetén a bíróságnak az idézéssel egyidejűleg kézbesíteni kell a felperesnek az írásbeli ellenkérelmet. A bíróságnak a perfelvételi tárgyalás határnapjának kitűzését illetően az alábbi szempontokra kell figyelemmel lennie. A kitűző végzés meghozatalának határidejére a bíróság általános intézkedési kötelezettségére vonatkozik, azaz a Pp. 110. § (1) bekezdése alapján a választott perfelvételi úttól függően az ellenkérelem vagy a válaszirat benyújtásának (vagy határideje lejártának) napjától számított 30 napon belül kell a kitűzés iránt intézkedni. A bíróságnak a perfelvételi tárgyalás határnapjául a Pp. 226. § (1) bekezdése alapján - főszabály szerint - ugyanezen kezdő időponttól számított 4 hónapon belüli időpontot kell választania. E határidőn belül azonban figyelemmel kell lennie egyrészt a tárgyalási időköz megtartására, másrészt amennyiben a bíróság valamilyen irat előterjesztésére hívta fel a felet, a megadott határidőre és az irat többi félnek való kézbesíthetőségre tekintettel olyan határnapot állapítson meg, hogy mindezekre lehetőleg elegendő idő legyen és ténylegesen sor is kerülhessen. A Pp. - a fél eljárás támogatási kötelezettségének elvételéből kiindulva - egy új eljárásjogi kötelezettséget nevesít, amikor kimondja, hogy a fél a tárgyaláson megfelelően felkészülten köteles részt venni.¹⁹ Ennek azért is van nagy jelentősége, hiszen az első, azaz a perfelvételi tárgyalás elmulasztásának a jogkövetkezményei jelentősen szigorodtak. Ha valamennyi fél elmulasztja a perfelvételi tárgyalást, a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. Ha valamelyik fél megjelenik, az ő kérelmére tartható meg a tárgyalás, de a tárgyalás megtartása iránti kérelem hiányában a bíróság az eljárást hivatalból megszünteti. A törvény lényeges újítása, hogy a *perfelvételi szakban a felperes nem kérheti előzőleg a tárgyalás távollétében való megtartását*. Ez ösztönzi a felet perbeli kötelezettségei teljesítésére, a megfelelő eljárási gondosság tanúsítására és a mulasztó félre telepíti a saját ügyének viteléért való felelősséget.

¹⁹ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 290-291 o.

A perfelvételi tárgyaláson teljesíthető perbeli cselekmény alapvetően a *perfelvételi nyilatkozatok* előterjesztése, véglegzése és a perfelvétel lezárása. A perfelvételi tárgyalás elmulasztásához a Pp. ezért olyan jogkövetkezményeket fűz, hogy a fél mulasztása - főszabály szerint - ne akadályozhassa a többi fél és a bíróság perbeli cselekményeinek megtételét és hatályosulását, ne eredményezhesse a tárgyalás elhalasztását. Az eljárás folytathatósága érdekében a Pp. eljárásjogi vélelmet állít fel arra, hogy egyrészt - korábbi ellentétes tartalmú nyilatkozat hiányában - a mulasztó fél által nem vitatottnak, nem ellenzettnek kell tekinteni a többi fél perfelvételi nyilatkozatát, egyéb perbeli cselekményét, másrészt a mulasztó féllel közöltnek kell tekinteni a többi fél tárgyalási nyilatkozatát és minden tárgyaláson csatolt, illetve kézbesíthető iratot. Ha a perfelvétel nem kerül lezárásra és a bíróság a tárgyalást elhalasztja, a mulasztó fél nincs elzárva attól, hogy később nyilatkozatot tegyen és ezzel a fenti eljárásjogi vélelmekkel előállt helyzetet megváltoztassa, ez azonban pénzbírság kiszabását fogja maga után vonni.²⁰

A perfelvételi tárgyalás elhalasztásának törvényi szintű tilalma nem lenne ésszerű, de a Pp. annak érdekében, hogy a perfelvétel minél koncentráltabb legyen, az indokolatlan halasztások megakadályozása és az eljárás kiszámíthatósága érdekében ésszerű korlátokat állít a perfelvétel folytatásának elrendelésére azzal, hogy meghatározza a perfelvételi tárgyalás elhalaszthatóságának esetköreit. A törvény előírja, hogy a perfelvételi tárgyalás elhalasztása esetén a bíróságnak meg kell jelölni a halasztás okát, nyomban ki kell tűzni az új határnapot, valamint rendelkeznie kell a további perfelvételi lépésekről. E körben - szükség esetén - felhívhatja a felet a perfelvételi iratok fajtái közül előkészítő irat benyújtására. Megjegyzendő, hogy a perfelvételre utóbb alkalmassá vált viszontkereset vagy beszámítás esetén felhívható a fél írásbeli ellenkérelem előterjesztésére is a Pp. 213. § (4)-(5) bekezdése alapján.²¹

A *perfelvételi tárgyalás mellőzése* akkor alkalmazható, ha nincs szükség sem perfelvételi tárgyalásra, sem további írásbeli perfelvételre. Ez történhet azért, mert a jogvita kifejezetten egyszerű vagy egyértelműen megfelelően előkészítésre került írásban. Ez az útvonal követhető akkor is, ha az alperes az ellenkérelmében a keresetet elismerte vagy csak - nyilvánvalóan alaptalan és azonnal elutasítható - alaki védekezést terjesztett elő.²² A perfelvételi tárgyalás mellőzésével történő perfelvétel esetén a bíróság tárgyalás tartása nélkül és tárgyaláson kívül hozza meg a perfelvételt lezáró végzést, amely tartalmában és joghatásában nem különbözik a tárgyaláson hozott végzéstől. A bíróság köteles a végzés meghozatalával egyidejűleg kitűzni az érdemi tárgyalás határnapját.

A *perfelvétel lezárásának* két feltétele van: egyrészt a felek megtették perfelvételi nyilatkozataikat, (de legalábbis erre

²⁰ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 292-293 o.

²¹ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 296-298. o.

²² Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 288-289 o.

lehetőségük volt), másrészt a tárgyalás elhalasztásának nincs törvényes oka. A perfelvétel lezárásához kapcsolódó lényeges joghatások miatt a bíróságnak figyelmeztetni kell a feleket arra, hogy a perfelvételt le kívánja zárni. A bíróság a perfelvételt nem fellebbezhető végzéssel zárja le, a határozat a perfelvételi szak lezárásának tényét tartalmazza. A végzés pervezető jellege ellenére a törvény kimondja, hogy ahhoz a bíróság köve van, azt nem változtathatja meg. Egy későbbi megengedett kereset- vagy ellenkérelem-változtatás, keresetkiterjesztés esetén sem helyezheti hatályon kívül a végzést a bíróság, hanem a perfelvétel kiegészítését kell elrendelnie. A perfelvétel lezárásának alapvetően preklúziós joghatása van a perfelvételi szakban tehető perceselexményekre, azaz a perfelvétel lezárásával bizonyos perceselexmények megtétele kizárt vagy korlátozott, mert arra csak a törvény által megengedett esetekben és feltételekkel kerülhet sor. A perfelvétel lezárásának legfontosabb joghatásai a következők: a perfelvétel lezárását követően nincs helye önkéntes beavatkozásnak (kivéve az önálló beavatkozót), perbehívásnak, a felek személyében történő változásnak (kivéve a jogutódlást és a kötelező perben állást), egyesítésnek, nem vehető figyelembe a pertárgyértéktől függő hatáskör hiánya megengedett keresetváltogatás esetén. A perfelvétel lezárását követően korlátozott, azaz csak a törvény által meghatározott esetekben és feltételekkel van helye kereset- és ellenkérelem-változtatásnak, bizonyíték csatolásának, bizonyítási indítványnak.²³

Amennyiben a perfelvétel lezárását követően egyezség nem jött létre²⁴ és szünetelésben sem egyeztek meg a felek, a perfelvételi szak nyomban átfordul érdemi tárgyalási szakba. A perfelvétel lezárásának határnapján az érdemi tárgyalás is nyomban megtartható és akár az ítélet is meghozható, ha bizonyításra nincs szükség vagy a bizonyítási eszközök rendelkezésre állnak, illetve a szükséges bizonyítás lefolytatható. Abban az esetben, ha az ügy körülményei az érdemi tárgyalás azonnali megtartását nem teszik lehetővé, a bíróságnak nyomban ki kell tűznie az érdemi tárgyalás határnapját és arra a feleket idéznie kell.

Az anyagi pervezetés magában foglalja egyrészt a felek eljárástámogatási kötelezettségét, másrészt a bíróság közrehatási tevékenységét is, mely a per gyors és hatékony befejezését célzott előmozdítani. A bíróság szükség esetén aktív fellépéssel a feleknek a jogvita tartalmának és kereteinek a meghatározására irányuló cselexményeit maga is előmozdítja, ha a peranyag valamely fogyatékoságát észleli. A bírói közrehatás arra irányul, hogy elősegítse a kereset és a védekezés alapjául felhozottaknak az érdemi elbíráláshoz szükséges körben és módon való előterjesztését. Az anyagi pervezetéssel a bíróság tehát csupán orientálja a felet abban, hogy a jogvita eldöntéséhez milyen tárgyban, milyen jellegű nyilatkozatok szükségesek a részéről, de nem jelenti a fél anyagi jogi

kitanítását, anyagi jogi jogai és érdekei érvényesítéséhez jogi segítség vagy tanácsadás nyújtását. Az anyagi pervezetés fő színtere a perfelvételi szak, de felmerülhet a szükségessége az érdemi tárgyalási szakban is, ezért a törvény e jogintézmény főszabályait a perfelvételi és érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések között helyezi el.²⁵ Az anyagi pervezetés a másodfokú eljárásban is megjelenik az elsőfokú bíróság ítéletének és eljárásának az anyagi pervezetéssel összefüggő felülbírálatával kapcsolatos rendelkezésekben. Az anyagi pervezetési tevékenység gyakorlásának eszközei elsősorban a kérdés, tájékoztatás, nyilatkozattételre való felhívás, melyek közül a bíróság a beavatkozási szükség jellegétől függően maga választja meg a megfelelőt.²⁶

A Pp. a bíróság általános tájékoztatási kötelezettségét az általános intézkedési kötelezettséggel együtt jeleníti meg, azaz a bíróság köteles a jogi képviselő nélkül eljáró felet perbeli eljárási jogairól és kötelezettségeiről, indokolt esetben a támogató perben való részvételéről, valamint a pártfogó ügyvédi képviselő engedélyezésének lehetőségéről a szükséges tájékoztatással ellátni. A korábbi szabályokkal áll összhangban, hogy kizárólag az eljárási jogokról és kötelezettségekről szólhat a tájékoztatás, vagyis annak nem lehet anyagi jogi szempontból releváns tartalma.²⁷

A perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésében a bíróságnak irányító szerepe van, amelynek során a bíróság feladata az is, hogy az anyagi pervezetés eszközeivel közrehasson és lehetőséget biztosítson a feleknek a per elbírálásához szükségesnek tartott peranyag szolgáltatásához. Nem cél azonban, hogy a bíróság ezt mindenáron elérje. A fél rendelkezési jogába és saját ügye vételért való felelősségébe tartozik az, hogy perfelvételi nyilatkozatait megtegye. Amennyiben a bíróság anyagi pervezetési cselexménye ellenére a fél ezt elmulasztja, a bíróságnak nem feladata ennek érdekében többször is intézkedni, hanem a rendelkezésre álló peranyag alapján, azaz a fél hiányos perfelvételi nyilatkozata alapján köteles az eljárást lefolytatni. Ez adott esetben a perfelvétel lezárását vagy akár az érdemi döntés meghozatalát is jelenti.²⁸

Ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, a bíróság a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg felhívja az alperest, hogy a keresetlevél kézbesítésétől számított negyvenöt napon belül terjessze elő az írásbeli ellenkérelmét. Ezt a határidőt a bíróság az alperes indokolt kérelmére legfeljebb negyvenöt nappal meghosszabbíthatja.

A törvény a tárgyalás előkészítése, a perfelvétel koncentrált menetének biztosítása érdekében írja elő a védekezés min-

23 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 298-299 o.

24 Ez a legalkalmasabb időpont és helyzet arra, hogy a bíróság megkísérlelje a felek között egyezség létrehozását, ha arra esély mutatkozik. Az egyezség iránti hajlamtól függetlenül a Pp. előírja a bíróságnak, hogy az eljárás e pontján a közvetítéstről való tájékoztatással közvetítő igénybevétele felé próbálja a feleket terelni.

25 Zsitva Ágnes: *A perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 346-347 o.

26 Zsitva Ágnes: *A perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban alkalmazandó közös rendelkezések*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 347-350 o.

27 Udvarny Sándor: *A bíróság általános intézkedési és tájékoztatási kötelezettsége*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 163-164. o.

28 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 281-284. o.

den formájának előzetes írásbeli előterjesztését és határozza meg az ellenkérelemmel, beszámítással szembeni tartalmi követelményeket, a beszámítás feltételeit. Ezek megsértése bizonyos esetekben visszautasításhoz vezet, így joghatályos védekezés hiányában bírósági meghagyás kibocsátásának van helye. A keresettel szembeni védekezés hiányában nincsen jogvita a felek közt, melynek jogkövetkezménye a bírósági meghagyás kibocsátása, kivéve, ha az eljárás megszüntetésének van helye. A meghagyás kibocsátását azonban csak a joghatályos ellenkérelem, illetve beszámítás hárítja el. Írásbeli ellenkérelemnek minősül az is, ha az alperes abban a keresetet elismeri, ezért ilyenkor nincs helye bírósági meghagyás kibocsátásának, célszerű a perfelvételt tárgyalás mellőzésével lezárni. A Pp. a 2/2009. Polgári jogegységi határozat megállapításait alapul véve csak az olyan ellenkérelmet tekinti a meghagyás akadályának, amelyből egyértelműen és konkrétan megállapítható a védekezés iránya (alaki vagy érdemi) és a vitatás oka. Ugyanis a törvény a keresetlevélben előadottakra teljeskörű perfelvételi nyilatkozat megtételét várja el az alperestől az írásbeli ellenkérelemben annak érdekében, hogy a jogvita mibenléte minél hamarabb tisztázódjon. E céllal, a fél eljárás támogatási kötelezettségével és a jóhiszeműség elvével is ellentétes, ha az alperes továbblépésre alkalmatlan, a keresetet általánosságban vitató, formális ellenkérelmet terjeszt elő. Azonban érdemi védekezés előterjesztésének hiányában a Pp. eljárásjogi törvényi vélelmet állít fel lényegében arra, hogy az alperes a keresetet érdemben nem vitatja. Ez egyrészt a visszaélészszerű, időhúzási célzattól, másrészt a nem megfelelő perbeli gondosságból fakadóan nem teljeskörű ellenkérelem előterjesztését gátolja. Abban az esetben ugyanis, ha csak egy nyilvánvalóan alaptalan alaki védekezést terjeszt elő az alperes, a bíróság tárgyaláson kívül nyomban meghozhatja az eljárás megszüntetése iránti kérelmet elutasító (nem fellebbezhető) végzést és érdemi védekezés, azaz érdemi jogvita hiányában a perfelvétel tárgyalás mellőzésével való lezárását határozhatja el. Abban az esetben, ha az alaki védekezés körében további vizsgálódásra van szükség vagy a perfelvétel tárgyalás mellőzésével történő lezárásáról szóló értesítés alapján az alperes tárgyalás tartását kéri, és a perfelvétel lezárása előtt később mégis érdemi védekezést is előterjeszt, az pénzbírság kiszabását vonja maga után.²⁹

A perfelvételi tárgyalás azzal kezdődik, hogy a bíróság *összszegzi* a jogvita szempontjából lényeges nyilatkozatokat. Az *összszegzés* az anyagi pervezetés egyik lényeges megnyilvánulási formája, mivel a felek számára ebből ki tűnik, hogy a bíróság miként és miben látja jogvitájukat, mit tart lényegesnek, miben látja az ellentéteket és a még tisztázatlan dolgokat. Az *összszegzés* alkalmas a félreértések, félreértelmezések elkerülésére, a bíróság meggyőződhet arról, hogy helyesen értelmezi a fél nyilatkozatai, jogérvényesítési szándékát. Ezt szolgálja a felek észrevételezési lehetősége is. a bíróságnak először az alperes eljárás megszüntetése iránti kérelmét kell tárgyalnia és arról határoznia, ha az alperes alaki védekezést (is) előterjesztett.³⁰

29 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 277-279 o.

30 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári*

A bíróság szerepe túlmutat azon, mintsem egyszerűen egy végzéssel felhívást intézzen a félhez válaszirát, viszontválasz benyújtására, hanem a bíróságnak tartalmilag is irányítani kell a feleket a törvényben megadott szempontok szerint. A feleknek pedig az a feladata, hogy ne rekedjenek meg a két alapiratból már megismert álláspontjaik kölcsönös ismétlésénél, ellenvetéseiket ne az eljárás során széthúzódnak, rendszertelenül, összhang nélkül, egymás iratait kerülve terjesszék elő, hanem a két alapirat alapján körvonalazódott ellentétekre reagáljanak, azaz az alperesi ellenkérelemben felhozott összes ellenvetésre adjon feleletet (választ) a felperes, majd pedig ezekre feleljen meg az alperes (vizontválasz).³¹

A perfelvételi iratok olyan speciális beadványok, amelyek lényegében a kereset és ellenkérelem érdemére tartozó perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésére szolgálnak. A Pp. a felek számára perfelvételi irat csatolását – tárgyaláson és tárgyaláson kívül egyaránt – csak törvény által megengedett és szabályozott esetben vagy bírói felhívásra teszi lehetővé. A perfelvételi iratok közül bírói felhívás nélkül a viszontkeresetlevél és beszámítást tartalmazó irat terjeszthető elő, míg bírói felhívásra terjeszthető elő az írásbeli ellenkérelem, válaszirát, viszontválasz és előkészítő irat. A fél bírói felhívás hiányában sincs azonban elzárva perfelvételi nyilatkozatai előterjesztésétől, mivel perfelvételi tárgyaláson bármely perfelvételi nyilatkozatot előterjeszthet és annak sincs akadálya, hogy a fél indítványozza perfelvételi irat előterjesztésének elrendelését a fél által megjelölt és szükségesnek tartott körben. Ez elősegíti a bíróság perszervező és irányító tevékenységét is, valamint kiszámíthatóvá teszi az eljárást mind a felek, mind a bíróság számára. A bírói felhívás vagy törvényi felhatalmazás nélkül benyújtott perfelvételi irat főszabály szerint hatálytalan. A hatálytalanság alól a viszontkeresetlevél és beszámítást tartalmazó irat kivételt képez, mivel ezeknek a törvény megsértésével történő előterjesztése esetén visszautasításnak van helye.³²

A perfelvétel lezárása preklúziós hatással választóvonalat húz az eljárásban, a perfelvételi nyilatkozatok főszabály szerint rögzülnek, mivel az érdemi tárgyalási szakban perfelvételi nyilatkozat már csak törvényben meghatározott esetben és feltételekkel tehető vagy változtatható meg.

Az érdemi tárgyalási szak funkciója a perfelvételi szakban tisztázott jogvita és felajánlott bizonyítás keretei között a per eldöntéséhez szükséges bizonyítás lefolytatása, valamint az érdemi döntés meghozatala.

A felek jelenléte az érdemi tárgyalási szakban már nem elengedhetetlen, így a Pp. – változtatva az 1952-es Pp. egyoldalúan felperesnek kedvező szabályozásán – lehetővé teszi, hogy bármelyik fél, így az alperes is kérelmezhesse az érdemi tárgyalás távollétében való megtartását. Az érdemi tárgyalás elmulasztásának következménye a Pp. 121. § (1) bek. b) pontja alapján a szünetelés. Ha azonban a perfelvételi tárgyalás fordul át nyomban érdemi tárgyalásba, a mulasztás és a tá-

perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 294-295. o.

31 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 306-307. o.

32 Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 308-310. o.

vollétben történő megtartás iránti kérelem hiánya az érdemi tárgyalás megtartásának nem akadálya.³³

3.2. A felek együttműködési kötelezettségének megnyilvánulási formái

A felperes első kötelezettsége – a keresetlevél hiánytalan benyújtása

A pert keresetlevél benyújtásával kell megindítani. Ez történhet elektronikus úton vagy – járásbírói perben jogi képviselő nélkül eljáró fél esetén – a bíróság tájékoztató irodáján szóban előadott keresetnek formanyomtatványon való rögzítése útján. A keresetlevél benyújtása még nem perbeli cselekmény, hanem a peres eljárást megindító cselekmény, a per megindulása a – formailag és tartalmilag megfelelő – keresetlevélnek az alperessel való közléséhez kapcsolódik. A keresetlevél tartalmi kellékeit illetően a Pp. – a szükséges peranyag mihamarabbi rendelkezésre állása és a hiánypótlás elkerülése érdekében – részletesebb és fokozott követelményeket támaszt, melyek a főszabály szerint kötelező jogi képviselőhöz igazodóan a jogi képviselővel eljáró fél professzionális pervitelére szabott elvárások. A járásbírói eljárást jogi képviselő nélkül eljáró fél vonatkozásában a Pp. 247. § tartalmaz eltérést. Az új szabályozás célja, hogy a felperesnek mintegy sorvezetőként szolgáljon, a bíróságnak valamennyi anyagi és eljárásjogi adat a kereset azonnali tárgyalhatóságához biztosítva legyen, valamint az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá tegye a teljeskörű ellenkérelem előterjesztését.³⁴

Új tartalmi követelmény a keresettel érvényesíteni kívánt jog nevesítése, valamint jogi érvelés előterjesztése. A kereset elemei közül a sorrendben a kereseti kérelem (a kereset tartalma) és a keresettel érvényesíteni kívánt jog (a kereset tárgya) kerül előre és csak ezek után nevezi meg a törvény a jog és a kérelem alapjául szolgáló tények előadására (a kereset tényalapja) vonatkozó kötelezettséget. Mindez azt juttatja kifejezésre, hogy a felperesnek kell a bíróság felé egyértelműen kijelölnie azon jogvédelmet, amelyet a bíróságtól kér és amitől a bíróság – a fél rendelkezési joga folytán – nem térhet el. A keresettel érvényesíteni kívánt jog vonatkozásában elegendő, ha az a keresetlevélben előadott tényekből és bizonyítékokból megállapítható („kiolvasható”), így azt lényegében a tények jogi minősítése útján, azaz jogi következtetéssel a bíróságnak (és az alperesnek) kell meghatározni. Az érvényesített jogot illetően tapasztalható többféle értelmezés miatt a Pp. az Értelmező rendelkezések közt definiálja a jogállítással kapcsolatban használt két alapfogalmat: a keresettel érvényesített jogot és a jogalapot. Fontos kiemelni, hogy az érvényesített joghoz kötöttség és az anyagi igazság érvényesülése közötti esetleges feszültséget – ha nem is kiküszöböli, de – lényegesen enyhíti az anyagi pervezetés jogintézménye.³⁵ Amennyiben a kere-

setlevél nem felel meg a formai vagy tartalmi követelményeknek, a bíróság vagy hiánypótlást rendel el, vagy a hiánypótlás mellőzésével a keresetet visszautasítja.

A csatolt bizonyítékokkal kapcsolatban az idegen nyelvű iratok vonatkozásában alapvető követelmény azok egyszerű magyar nyelvű fordításának csatolása, mivel az eljárás nyelve a magyar és az eljárás gyorsítását szolgálja, ha nem külön bírói felhíváshoz kötött a fordítás csatolása. A Pp. az okirati bizonyítékok vonatkozásában ezt külön is szabályozza, a keresetlevél mellékletével kapcsolatos e rendelkezés alapvetően a meghatalmazásra, a záró részben szereplő adatok igazolására szolgáló okiratokra vonatkozik.³⁶

A Pp. az uralkodó bírói gyakorlatnak megfelelően rendezi a látszólagos személyi keresethalmazatok kérdését és azt egyértelműen kizárja. Nem terjeszthető elő tehát olyan kereset, amelyben a felperes az alperesek valamelyikét vagy elsődlegesen az I. r. alperest, másodlagosan a II. r. alperest (stb.) kéri kötelezni. Ugyancsak kizárt a felperesi oldalon a látszólagos személyi keresethalmazat, amelyben az alperest a felperesek valamelyikének vagy elsődlegesen az I. r. felperes, másodlagosan a II. r. felperes (stb.) javára kéri kötelezni. A látszólagos személyi keresethalmazat ugyanis nem tekinthető határozott keresetnek valamennyi alperes, illetve felperes vonatkozásában, a sorrendben előbb álló alperes vagy felperes tekintetében alaposnak bizonyuló kereset esetén a többi perben álló peres fél tekintetében nem hozható semmilyen ítéleti rendelkezés, a jogvita nem kerül érdemben elbírálásra, és nem egyeztethető össze az osztott perszerkezet céljával és eljárásrendjével sem. Ez nem érinti, ha törvény által megengedett a feltételhez kötött együttes perlés.³⁷

Perfelvételi nyilatkozatok

A Pp. a teljes elsőfokú eljárás helyett a perfelvételi szakra koncentrálja a felek támadási és védekezési eszközeinek előterjesztését. A felek e perbeli cselekményeire a Pp. egy új fogalmat vezet be. A perfelvételi nyilatkozat egy gyűjtőfogalom, amely lényegében a felperes, illetve az alperes három csoportba osztható perbeli cselekményeit fedi le. A kereset, illetve az ellenkérelem érdemi részébe tartozik a felperes, illetve alperes részéről a kereset, illetve a védekezés körében jogállítást, tényállítást, kérelem, jogi érvelés előadása, rendelkezésre álló bizonyítási eszköz megjelölése, bizonyítási indítvány előterjesztése, valamint a bizonyítékok értékelése. A felperesi, illetve alperesi jogállítást megalapozó jogi érvelés és annak cáfolata is a perfelvételi nyilatkozat körébe sorolandó. A perfelvételi nyilatkozat fogalmába tartozik a bizonyítás témakörét illetően nem csak a bizonyítási eszköz megjelölése és a bizonyítási indítvány előterjesztése, hanem ezek bizonyításra való alkalmaságának indokolása (a bizonyíték értékelése) is. A jogvita tartalmának és kereteinek meghatározása szempontjából lényeges perfelvételi nyilatkozatnak minősül a félnek arról történő állásfoglalása, hogy az ellenfél jogállítást elismeri-e

33 Zsitva Ágnes: *Érdemi tárgyalási szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 335. o.

34 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 252. o.

35 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 254-256. o.

36 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 260. o.

37 Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 260-262. o.

vagy vitatja, tényállítást beismeri-e vagy tagadja, az ezekből levezetett kérelmet – ideértve a levezetésre adott jogi érvelést is – elismeri-e vagy vitatja, valamint az ellenfél által előterjesztett bizonyítási eszköznek, illetve bizonyítási indítványnak a bizonyításra való alkalmasságát miként értékeli.³⁸

Fontos kiemelni, hogy a perfelvételi nyilatkozat változtatása és a kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás csak részben egymást fedő fogalmak. A kereset- illetve ellenkérelem-változtatás törvény szerinti fogalma szűkebb, mert nem tartoznak bele a bizonyítással kapcsolatos perfelvételi nyilatkozatok.

Kereset- és ellenkérelem-változtatás

A perek elhúzódásának egyik gyakori oka, hogy az 1952-es Pp. a keresetváltogatást nem, vagy csak részben korlátozza, továbbá a védekezés az elsőfokú eljárás során lényegében korlátlanul megváltoztatható. Ezzel szemben a Pp. – a perkoncentráció és a fél eljárástámogatási kötelezettségének elvéből kiindulva – elvárja, hogy a felperes a keresetét, az alperes pedig a védekezését megfelelően készítse elő, ne kelljen a fél új tényelődadásait, jogállításait, érveit, kérelmeit követnie, vagy éppen attól tartania, hogy az ellenfele „csepegteti a peranyagot.” Ezek korlátozások a viszontkeresetre és beszámításra, valamint az ezekkel szembeni ellenkérelemre is alkalmazandók.

A Pp. a *perfelvételt lezáró végzés* meghozatalának időpontjában határozza meg azt a pontot, amelyen túl a változtatási lehetőség csak kivételesen engedhető meg, így eltérő szabályok vonatkoznak a perfelvételi és az érdemi tárgyalási szakban történő kereset-, illetve ellenkérelem-változtatásra.³⁹

A bizonytalanságok elkerülése végett a Pp. az értelmező rendelkezések között meghatározza a fogalmukat. Ennek megfelelően *keresetváltogatás*: ha a fél a keresetével – ideértve a viszontkeresetet és beszámítást is – összefüggésben előadott korábbi

a) tényállításhoz képest eltérő vagy további tényre hivatkozik,

b) jogállításhoz, illetve jogi érveléséhez képest eltérő vagy további érvényesíteni kívánt jogot állít, illetve jogi érvelésre hivatkozik, vagy

c) kérelméhez képest a kérelem, illetve annak valamely része összességét vagy tartalmát megváltoztatja, vagy további kérelmet terjeszt elő.

Ellenkérelem-változtatás: ha a fél az ellenkérelmével – ideértve a viszontkeresettel és beszámítással szembeni ellenkérelmét is – összefüggésben előadott korábbi

a) tényállításhoz képest eltérő vagy további tényre hivatkozik,

b) jogállításhoz, illetve jogi érveléséhez képest eltérő vagy további anyagi jogi kifogásra, illetve jogi érvelésre hivatkozik, vagy

c) tényállítást, jogállítást, kérelmet részben vagy egészben elismerő, illetve azokat nem vitató nyilatkozatát visszavonja, ideértve azt is, ha a nem vitatottnak, illetve nem ellenzettnek tekintendő tény-, illetve jogállítást vagy kérelmet utóbb vitatja.

A *keresetkiterjesztés viszont* a felperes más által indított perbe történő belépése vagy további alperes perbevonása, ide értve, ha a perbelépés vagy perbevonás jogutódlás miatt következik be.

A perfelvételi szakban a keresetváltogatásnak lényegében egyetlen *érdemi korlátja* van, a megváltoztatott kereset ugyanabból vagy legalább ténybelileg és jogilag összefüggő jogviszonyból eredjen, mint az eredeti kereset. Az ez iránti kérelem írásban vagy a tárgyaláson szóban is előterjeszhető, írásban csak akkor ha a bíróság a felperest a perfelvételi irat előterjesztésére felhívta. Természetesen a keresetlevélre vonatkozó tartalmi követelményeknek meg kell felelnie.⁴⁰ A keresetváltogatással kapcsolatos nyilatkozat esetében a hiánypótlási felhívás kiadásának szükségességét illetően keresetlevél visszautasítására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, e végzés ellen fellebbezésnek helye nincs, perfelvétel lezárásáig azonban a félnek lehetősége van a keresetváltogatást újra szabályszerűen előterjeszteni.

Az ellenkérelem-változtatás előterjesztésére – a keresetváltogatás előterjesztéséhez hasonlóan – a törvény az írásbeli ellenkérelemre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni. Az ezzel kapcsolatban ott írtak az ellenkérelemre is irányadók. Az ellenkérelem-változtatás előterjesztésére vonatkozó előírásoknak nem megfelelő előterjesztés esetében azonban speciális szabály nincs, az általános hiánypótlási szabályok alkalmazandók.⁴¹

Az érdemi tárgyalási szakban a perfelvétel lezárásával rögzült végleges nyilatkozathoz képest eltérő vagy további nyilatkozat minősül változtatásnak. A keresetváltogatás megengedhetőségének az érdemi tárgyalási szakban három konjunktív törvényi előfeltétele van, melyekből az első a keresetváltogatás okától függően határozza meg a feltételeket, a második a jogviszony, a harmadik pedig a bíróság hatásköre, illetve illetékessége szempontjából. E három feltétel bármelyikének hiánya a keresetváltogatás megengedésének elutasításához vezet. Mindhárom esetben a fél önhibáján kívül álló ok miatt van helye, és megengedésének oka a későbbiekben a perújítás elkerülése.⁴² Határideje a változtatásra okot adó tényről történő tudomásszerzéstől számított tizenöt nap.

Éppen a keresetváltogatás miatt vált szükségesség a *perfelvétel kiegészítésének* intézménye, hiszen a perfelvétel lezárásával a nyilatkozatok rögzülnek. Így perfelvételi szakra tartozó percesekek teljesítésének a későbbiekben csak a perfelvétel kiegészítése keretében, a bíróságnak a perfelvétel kiegészítését elrendelő végzése alapján van helye. A per-

³⁸ Zsitva Ágnes: *Perfelvételi szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 281-282. o.

³⁹ Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 286-288. o.

⁴⁰ Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 286-288. o.

⁴¹ Zsitva Ágnes: *Perindítás*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 286-288. o.

⁴² Zsitva Ágnes: *Érdemi tárgyalási szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 323-325. o.

felvétel kiegészítését a bíróság három esetben rendelheti el: keresetkiterjesztés, kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás engedélyezése, valamint az érdemi tárgyalási szakban is megengedett beszámítás esetén. Lényeges, hogy a perfelvétel kiegészítésének elrendelésével nem nyílik meg újra a teljes perfelvételi szak és a perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésének szabadsága, hanem csak az új elemmel érintett körben szükséges nyilatkozatok beszerzése, megvitatása történik. A perfelvételi szakra tartozó perccselekmények teljesítésének csak a perfelvétel kiegészítése keretében, a bíróságnak a perfelvétel kiegészítését elrendelő végzése alapján van helye.⁴³

A pénzbírság alkalmazásnak kiterjesztése

A pénzbírsággal kapcsolatos egyik legjelentősebb módosítás, hogy annak kiszabható legmagasabb összege egymillió forintra emelkedett. Természetesen az értékhatár felemelésének célja nem az, hogy a bírósági eljárásban alapvetően magasabb összegű pénzbírság kiszabására ösztönözzön, hanem az, hogy az adott perbeli személy teljesítőképességéhez igazodva hatékony eszközként szolgálja az eljárási kötelezettségek teljesülését, a per észszerű időn belül történő és eredményes lefolytatását. Főszabályként fennmarad, hogy a kiszabott pénzbírság összege nem haladhatja meg a pertárgy értékét. Főszabály alóli kivételként ugyanakkor meghatározásra kerül, hogy ha a pertárgyérték az ötvenezer forintot nem haladja meg, a kiszabható pénzbírság százezer forintig terjedhet.

A másik dolog, amire indokolt felhívni a figyelmet, hogy bővült azoknak az esetköröknek a száma, amelyek megvalósulása esetén pénzbírság kiszabása kötelező, azaz a bíróság nem mérlegelheti, hogy szükségesnek ítéli-e a pénzbírság kiszabását, hanem azt feltétlenül alkalmazza. Ilyen eset például, ha a fél ugyanabban a perben ugyanazon bíró ellen ismételtan alaptalan kizárásra irányuló bejelentést tesz, de kötelező a pénzbírság alkalmazása meghatározott esetekben a perbeli személyváltozás indokolatlanul késedelmes kezdeményezése esetén is. A bíróság azt a felet is feltétlenül pénzbírsággal sújtja, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során – perfelvételi iratban vagy tárgyaláson – korábban már lehetősége lett volna, de az ismételtan alaptalan kereset-, illetve ellenkérelem-változtatás is ezzel a következménnyel jár. E szigorúbb szabályok is a hatékonyabb és gördülékenyebb pervitel biztosítását szolgálják, aminek az alapját az adja, hogy a megújult perrendi szabályozás a perbeli személyek vonatkozásában koncentráltabb perbeli részvételt feltételez, az eredményesség érdekében.⁴⁴

4. Összegzés

Az osztott perszerkezetben a per hatékony és koncentrált lefolytatása érdekében a perfelvételi szak a perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésének fő színtere. A perfelvétel lezárása preklúziós hatással választóvonalat húz az eljárásban, a perfelvételi nyilatkozatok főszabály szerint rögzülnek, mivel az érdemi tárgyalási szakban perfelvételi nyilatkozat már csak törvényben meghatározott esetben és feltételekkel tehető vagy változtatható meg. E korlátozás az alapelvi szintre emelt perkonzentráció elvén és a felek eljárástámogatási kötelezettségén nyugszik. A perfelvételi szak – alapvetően érdemi és eljárásjogi korlátok nélkül – lehetőséget biztosít a megfelelően gondos és felkészült feleknek a kereset (vizontkereset, beszámítás) és ellenkérelem minden elemének előadására, megvitatására és szükség esetén bármelyik elem módosítására. A perfelvétel lezárására történő előzetes bírói figyelmeztetés eljárásjogi garanciát is nyújt az igény és a védekezés megalapozásához szükséges perfelvételi nyilatkozatok teljeskörű előterjeszhetőségére. Mindez megalapozza a fél eljárásjogi felelősségét saját ügyének viteléért. A félnek ugyanis a törvény által megszabott eljárási szakban kell az ide tartozó perccselekményeit megtenni, az eljárásjogi mulasztás eljárásjogi következményét a mulasztó félnek kell viselni. A mulasztás eljárásjogi jogkövetkezménye, hogy az elmulasztott perccselekményt az érdemi tárgyalási szakban már nem teljesítheti (preklúzió).⁴⁵

Láthatjuk tehát, hogy különösen a per előkészítése kapcsán a feleket, és – amire jelen tanulmányban külön nem tértem ki – a professzionális képviselőket olyan fokozott eljárástámogatási kötelezettség terheli, mely nagyban megkönnyíti a bíróság számára, hogy az ügy érdemében a lehető leghamarabb megszülethessen a döntés. És fordítva is igaz, a bírák kötelezettsége sem korlátozódik csupán a rendfenntartásra, és az eljárási cselekmények sorrendjének meghatározására, hanem ösztönöznie kell a feleket arra, hogy a szükséges perfelvételi iratokat még a perfelvétel lezárása előtt teljeskörűen rendelkezésre bocsássák.

⁴³ Zsitva Ágnes: *Érdemi tárgyalási szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 333-334. o.

⁴⁴ Somogyi Dávid: *Pénzbírság*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 246-247. o.

⁴⁵ Zsitva Ágnes: *Érdemi tárgyalási szak*; In: Wopera Zsuzsa (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*, Wolters Kluwer Kiadó, Budapest 2017. 322. o.

A VÉGREHAJTÓI KÉZBESÍTÉS AZ ÚJ POLGÁRI PERRENDTARTÁSBAN

1. Bevezetés

A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) több mint egymillió nemperes eljárás háttérjogszabályaként szolgál. Ezek között említhető a bírósági végrehajtás is, melyre irányadó az 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról (a továbbiakban: Vht.) 9. §-a szerint „azokra az eljárási kérdésekre, amelyeket ez a törvény külön nem szabályoz, a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) és a végrehajtásáról szóló jogszabályok - a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel – megfelelően irányadók.”

A jelen tanulmányban egy olyan jogintézmény bemutatására vállalkozom, mely korábban nem szerepelt a Pp.-ben – csupán a Vht.-ben –, azonban a gyökeresen megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok között kialakuló jogvitákat rendezni kívánó 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: új Pp.) részét képezi. E jogintézmény a végrehajtói kézbesítés. A tanulmány első részében a végrehajtói kézbesítés jelenlegi szabályait, majd a második szakaszban a jogintézménynek az új Pp.-be történő beültetését vizsgálom.

2. Végrehajtói kézbesítés a Vht. alapján

2.1. A végrehajtói kézbesítésről általában

Az önálló bírósági végrehajtó (a továbbiakban: végrehajtó) által történő kézbesítésnek a Vht. alapján két módja lehetséges: az egyik a Vht. 36. §-a szerint történő kézbesítés, mely során a végrehajtó a végrehajtható okiratot átadja az adósnak, a végrehajtás foganatosításának megkezdésekor a helyszínen és egyúttal felhívja őt az azonnali teljesítésre. A másik esetkör a Vht. 31/D. § szerinti kézbesítés (a továbbiakban: végrehajtói kézbesítés), mely során a végrehajtó – ideértve a végrehajtó-helyettes, illetve a végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott végrehajtó jelöltet is – a Vht.-ban meghatározott „bírósági iratot” kézbesíti a címzettnek. Lényeges kiemelni a két esetkör közötti különbséget, hiszen míg az első esetben már egy elrendelt végrehajtás kezdőiratának kézbesítése történik, a második esetben még a végrehajtás kezdeményezése előtt kerül sor a kézbesítésre.

A végrehajtói kézbesítés szabályait a 2004. évi LXV. törvény iktatta be a Vht.-ba. A Vht. miniszteri indokolásában megfogalmazottak szerint a törvénynek a Vht. 31/D. §-át beiktató rendelkezése mint speciális végrehajtási eljárást vezeti be a végrehajtói kézbesítés intézményét.

A végrehajtó kézbesítés részletes eljárási szabályait azonban nem a Vht., hanem a 250/2004. (VIII. 27.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kézbesítési rendelet) tartalmazza, melynek ismertetésétől jelen tanulmányban eltekintek.

A végrehajtói kézbesítés a címzett felkutatását és az irat személyes kézbesítését jelenti annak érdekében, hogy az ténylegesen eljusson a címzethez, és a kézbesítés ténye hatósági eljárásban kerüljön megállapításra.

A Vht. rögzíti, hogy ha a 15. §, valamint a 16. § a) és b) pontja szerinti határozat kézbesítése esetén a kézbesítési vélelem beállt, az a fél, aki a határozat alapján végrehajtási kérelem előterjesztésére jogosult, a végrehajtói kézbesítés költségeinek megelőlegezésével kérheti, hogy a határozatot tartalmazó iratot a végrehajtó kézbesítse a címzettnek. Tehát az iratok végrehajtói kézbesítésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha azokat postai úton már megkísérelték kézbesíteni, és esetükben beállt a kézbesítési vélelem.

A költségeket tekintve a végrehajtói kézbesítés költségére külön törvény szerinti költségkedvezmény nem vehető igénybe. A kézbesítés költségét a kézbesítést kérő fizeti meg, ha pedig a határozat alapján végrehajtás indul, a végrehajtói kézbesítés költségét –mint a végrehajtás kérésével kapcsolatos költséget – az adós viseli.

A végrehajtó az iratot a Kézbesítési rendeletben foglalt szabályok szerint kézbesíti a címzettnek.

A kézbesítés eredményéről jegyzőkönyvet készít, amelynek egy példányát megküldi annak a bíróságnak, amelynek eljárása során a határozatra vonatkozóan a kézbesítési vélelem beállt, és a kézbesítés eredményéről a kézbesítést kérőt is értesíti.

A végrehajtó – kérelemre – annak érdekében, hogy a címzett lakóhelye, tartózkodási helye, illetőleg a címzett részére történő kézbesítés helye elérhető, felkutatható legyen, a Vht. 47. §-a szerinti megkeresések megtételére [például megkeresi a személyi adat- és laccímnyilvántartó szerveket, a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatalát stb.] jogosult. A végrehajtó az eljárása során a címzetről beszerzett adatokról – kivéve a kézbesítés helyére vonatkozó adatot – nem tájékoztathatja a kézbesítést kérőt.

A fentiekben már utaltam arra, hogy a végrehajtói kézbesítést önálló bírósági végrehajtó, illetve helyette eljárva önálló bírósági végrehajtó-helyettes vagy végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott önálló bírósági végrehajtójelölt végezheti. A végrehajtó-helyettes általi kézbesítés nem szorul magyarázatra, hiszen a Vht. 240/D. § (1) bekezdése alapján az önálló bírósági végrehajtó-helyettes önállóan foganatosíthat eljárási cselekményeket, az ebből eredő kártérítési, illetve sérelemdíj iránti igényeket a végrehajtóval szemben kell érvényesíteni. A végrehajtó-helyettes csupán hagyományos ingóárverést nem tarthat, árverési jegyzőkönyvet nem készíthet és meghatá-

¹ PhD hallgató, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, végrehajtó-helyettes

rozott cselekmény végrehajtását sem foganatosíthatja. Ezzel szemben azonban a Vht. 241. § (5) bekezdésében külön nevesíti, hogy a végrehajtójelölt – aki egyebekben végrehajtási cselekményt önállóan a végrehajtó nevében sem foganatosíthat – mikor végezhet végrehajtói kézbesítést: csak abban az esetben, ha a végrehajtó-jelölti kézbesítési vizsgát letette.

Felmerül a kérdés: miért célszerű a végrehajtói kézbesítés? Milyen előnyökkel járhat? A válasz a két különböző oldalon álló fél szempontjából közelítve adható meg: A címzett vonatkozásában a kézbesítés előnyeként emelhető ki, hogy a kézbesítés hatósági eljárás keretében történik, szigorú szabályok mentén, ami a címzett számára is garancia. A végrehajtói kézbesítést kérelmező oldal számára pedig előnyös, hiszen a végrehajtói kézbesítés kizárja a kézbesítési vélelem beálltát, tehát, ha a végrehajtó azt állapítja meg, hogy a fizetési meghagyás címzettje a címhelyen tartózkodik, de a két helyszíni eljárás eredménytelen volt, azaz „nem kereste” jelzéssel érkezett vissza a tértivevény, maga a kézbesítés ettől függetlenül eredményesnek minősül, és éppen ugyanolyan helyzetet eredményez, mintha az iratot átvette volna a címzett. Szabálytalanság esetén a címzett végrehajtási kifogással, önhibán kívüli mulasztás esetén pedig igazolási kérelemmel élhet, viszont a kézbesítési vélelem megdöntése iránti kérelem kizárt, hiszen a Pp. 99. § (2) bekezdése alapján kézbesítési vélelem csak a postai úton kézbesíteni rendelt hivatalos iratokhoz kapcsolódhat.

2.2. A végrehajtói kézbesítés lehetséges esetei

A végrehajtói kézbesítés öt nagy esetkörben kérelmezhető.

Első körben, ahogyan az fent említésre került, a Vht. 31/D. § alapján végrehajtói kézbesítéssel kézbesíthető a Vht. 15.§-ában megjelölt határozatok, azaz a bíróság polgári ügyben hozott marasztaló határozata alapján, a bíróság büntetőügyben hozott határozatának a polgári jogi igénnyel kapcsolatos marasztalást tartalmazó része, a bíróság által jóváhagyott egyezség alapján, illetőleg az első fokon eljáró bíróság a jogi segítségnyújtó szolgáltatnak a pártfogó ügyvédi díjnak a pártfogó ügyvéd részére történő megfizetésére kötelező határozata alapján. A Vht. 31/D. §-a ide sorolja a Vht. 16. §-ának a) és b) pontjait is, azaz a közjegyző által hozott, marasztalást tartalmazó határozat és a közjegyző által jóváhagyott – a bírósági egyezséggel azonos hatályú – egyezség alapján bármelyik közjegyző, továbbá a közjegyzőnek a közjegyzői nemperes eljárás lefolytatásáért felszámított díjról és költségről kiállított költségjegyzéke alapján a költségjegyzéket kiállító közjegyzőn kívüli bármelyik közjegyző, illetve a bíróság szolgálati bíróságának kártérítésre kötelező határozata, a közjegyzői fegyelmi bíróságnak pénzbírság és eljárási költség megfizetésére kötelező határozata, valamint a bírósági végrehajtói fegyelmi bíróságnak eljárási költség megfizetésére kötelező határozata.

Másodikként a Vht. meghatározott cselekmények végrehajtása fejezetében a 183/B. § (1) bekezdésében a bérbeadó, a tulajdonos, vagy az egyébként rendelkezésre jogosult (a továbbiakban: bérbeadó) a közösségi közlekedés, mint közszolgáltatás biztonságát és zavartalan működését szolgáló, vagy az ide nem, személy- vagy teherszállítás céljára használt, a közforgalom számára nyitva álló hivatali, vállalati vagy más épü-

letre, helyiségre, épületnek nem minősülő építményre vagy területre (a továbbiakban együtt: helyiség) megkötött helyiségbérelti - vagy egyéb, helyiség használati jogot is biztosító - szerződés (a továbbiakban együtt: szerződés) megszűnését követő 60 napon belül kérheti a 183. §-ban meghatározott rendelkezések megfelelő alkalmazását. Ha a bérbeadó ezt kéri, a 31/D. § szerinti végrehajtói kézbesítés útján kell kézbesíteni a szerződés megszűnését eredményező, közjegyzői okiratba foglalt kérelmezői nyilatkozatot a helyiséget használó részére.

Harmadikként meg kell említeni, hogy a 2009. évi L. törvény (a továbbiakban: Fmhtv.) 16. § (3) bekezdése lehetővé teszi azt, hogy a fizetési meghagyás jogosultja már az eljárás megindításakor kérhesse, a fizetési meghagyás végrehajtó általi kézbesítését. Ebben az esetben a végrehajtó külön jogszabályban meghatározott díját a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (a továbbiakban: MOKK) részére előlegezni kell, és azt a MOKK a végrehajtónak átutalja. Az ellentmondás előterjesztésre nyitva álló határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor a fizetési meghagyást tartalmazó irat végrehajtói kézbesítése a külön jogszabály szerint eredményesen megtörtént.

Negyedikként az ingatlan nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény 52/A. § (2) bekezdése alapján az az adott ügyben érintett ügyfél, akinek jogi érdeke fűződik az ingatlanügyi hatóság által hozott határozat kézbesítéséhez, saját költségére kérheti a határozatot tartalmazó irat végrehajtói kézbesítését az ingatlan tulajdonosa (érintett tulajdonosa) és annak a részére, akinek bejegyzett joga keletkezett, módosult vagy megszűnt. A végrehajtói kézbesítés eredményéről a kézbesítést kérő és az ingatlanügyi hatóság kap értesítést. Ha a végrehajtói kézbesítés során a címzett az irat másolatát átvette, tizenöt napon belül kezdeményezheti a kézbesítési vélelem megdöntését.

Ötödikként a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 33. § (1) bekezdése arról rendelkezik, hogy ha a gazdálkodó szervezet vezetője a 31. § szerinti kötelezettségeit, továbbá a felszámolóval való együttműködési kötelezettségét nem teljesíti, a felszámoló az iratokat a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 31/D. §-a szerinti végrehajtói kézbesítés útján is eljuttathatja.

3. Végrehajtói kézbesítés az új Pp. alapján

3.1. A végrehajtói kézbesítés intézménye az új Pp. tükrében

A jelenleg hatályos polgári perrendtartás, azaz az 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) nem rendelkezik a végrehajtói kézbesítésről, ellentétben az új Pp.-vel, mely a IX. fejezetben az „Egyéb általános szabályok” cím alatt a 41. pontban a 141.§-ban szabályozza a jogintézményt.

A postai úton történő kézbesítés során felmerülő hibák, hiányosságok bizonyos szintű elkerülése esetére vált indokoltá az elsősorban a frankofón jogterületen (például Franciaország, Belgium stb.) már általánosan működő végrehajtói kézbesítés a polgári perekben való meghatározott körben történő bevezetése.

Az új Pp. miniszteri indokolása alapján a végrehajtói kézbesítés nemperes eljárás, a kézbesítésről közokirat – hiszen a

végrehajtó mint igazságügyi hatóság jár el – és nem magánokirat kerül kiállításra, a nemperes eljárás keretén belül lehet jogorvoslattal élni (végrehajtási kifogás). A gyakorlati tapasztalatok szerint nagyobb arányban valósul meg általa a kézbesítés tényleges megtörténte, mert a végrehajtó – a számára biztosított jogosultságok miatt – jobban képes megtalálni a címzettet.

Előnye a végrehajtói kézbesítésnek – a kézbesítésben érdekelt fél szempontjából –, hogy kizárja a kézbesítési fikció beállását, a címzett szempontjából pedig azért pozitív, mert mint nemperes eljárás, magában hordozza annak garanciáit is. A bíróság szempontjából is hordoz magában előnyös elemet a végrehajtói kézbesítés: számára is könnyítést jelent az, ha a kézbesítés kapcsán egy szintén hatósági szervvel – jelen esetben a végrehajtóval – kell kommunikálnia. A fentiekre tekintettel indokolt volt, hogy a postai kézbesítés mellett alternatív jelleggel a végrehajtói kézbesítésre szélesebb körben is lehetőség nyíljon.

Ellenérvként hozható fel a jogintézménnyel szemben, hogy lassíthatja a bírósági eljárást, de csak meghatározott iratok kézbesítésével összefüggésben (keresetlevél, eljárást befejező érdemi határozat) alkalmazva – ahogy a törvény is tartalmazza – alkalmas lehet a hirdetményi kézbesítés és az ügygondnok rendelés kiküszöbölésére, a kézbesítés tényleges teljesülésének biztosítására.

Nem hagyható figyelmen kívül azonban, hogy a végrehajtói kézbesítésnek külön jogszabályban meghatározott díja van – melynek előlegezése a perköltségre vonatkozó szabályozás alapján a kérelmezőt terheli, és amivel kapcsolatban a Vht. 31/D. § (2) bekezdése alapján külön törvény szerinti költségkedvezmény nem vehető igénybe – nem célszerű elsődleges kézbesítési módként meghatározni, hanem a kézbesítésben érdekelt fél kérelmére, „csupán” fakultatív lehetőségként indokolt alkalmazását biztosítani.

Adott esetben azonban felmerülhet a végrehajtói kézbesítésnél egyszerűbb, praktikusabb kézbesítési mód, így nem indokolt a végrehajtói kézbesítés az elektronikus kézbesítés esetén, hiszen azon esetekben gyorsabb, egyszerűbb és biztosabb kézbesítési mód áll rendelkezésre, ha a fél (jogi képviselője) köteles az elektronikus kapcsolattartásra, illetve vállalta azt.

3.2. A végrehajtói kézbesítés szabályai az új Pp. alapján

Az új Pp. tehát a végrehajtói kézbesítés alatt a következőket érti: Ha a belföldi lakóhellyel, tartózkodási hellyel vagy székhellyel rendelkező címzett megadott címére a postai szolgáltató útján kézbesíteni megkísérelt keresetlevél, illetve az eljárást befejező érdemi határozat kézbesíthetetlen – ide nem értve a kézbesítési fikció eseteit, valamint azokat az eseteket, amikor a kézbesíthetetlenség oka a címzett halála vagy megszűnése –, és a kézbesíthetetlenség nem a bíróság vagy a postai szolgáltató érdekkörében felmerült elhárítható ok miatt következett be, a kézbesítés teljesülésében érdekelt fél kérelmére az irat kézbesítését a bírósági végrehajtásról szóló törvénynek a bírósági irat végrehajtói kézbesítésére vonatkozó rendelkezései szerint kell megkísérelni, az új Pp. végrehajtói kézbesítéssel kapcsolatos szakaszában foglalt eltérésekkel. Az új Pp.-be iktatott végrehajtói kézbesítés „fogalmából” egyértelműen kitű-

nik, hogy a kézbesítésre csak belföldi címzett vonatkozásában kerülhet sor, mivel a végrehajtó csak belföldön járhat el.

Az új Pp. 141. §-ának (2)-(5) bekezdései speciális eljárási szabályokat tartalmaznak a Vht. rendelkezéseihez képest, ugyanis a bírósági irat végrehajtói kézbesítése iránti kérelmet – a végrehajtói kézbesítés részletes eljárási szabályairól szóló jogszabályban meghatározott, a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar honlapjáról letölthető, formanyomtatvány kitöltésével – annál a bíróságnál kell előterjeszteni, amelynek eljárása alatt a sikertelen kézbesítési kísérlet történt. Kiemelendő, hogy részletes eljárási szabályozást itt sem találunk, az új Pp. utal a részletes eljárási szabályokról szóló egyéb jogszabályra: a végrehajtó eljárását a Vht., valamint a végrehajtói kézbesítés részletes eljárási szabályairól szóló, már fent említett Kézbesítési rendelet szabályozza, így a polgári perrendtartásnak a végrehajtó eljárását nem kell szabályoznia, csak a külön jogszabályra elegendő utalnia.

A törvény kifejezetten rögzíti, hogy végrehajtói kézbesítés csak a fél kérelmére rendelhető el, azaz hivatalból a végrehajtói kézbesítés elrendelésének nincs helye.

A végrehajtó jogszabályban meghatározott díját a kérelmező fél köteles a bíróság részére történő teljesítéssel előlegezni, amit a bíróság utal át – az eljáró bíróságra és bírósági ügyszámra hivatkozással – a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar részére. A végrehajtót megillető díjelőleg bírósági letétbe helyezéséről történő tudomásszerzést követően a bíróság a kérelmet és a kézbesítendő iratot – a szükséges intézkedések megtétele érdekében, hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – haladéktalanul továbbítja a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar részére. A végrehajtói kézbesítés díjának előlegezése – miután a végrehajtói kézbesítés nem kizárólagos kézbesítési mód – nyilvánvalóan a kérelmezőt terheli, hiszen ez elsődlegesen az ő érdeke, illetőleg mivel ő kérelmezi tudnia kell, hogy fel fog merülni ez a költség.

A korábbiakhoz képest változás, s itt érdemes erről néhány szót ejteni, hogy a bírósági végrehajtás szervezetről szóló 16/2001. (X. 26.) IM rendelet 2017. január 1. napjától hatályos rendelkezései szerint az önálló bírósági végrehajtók ügyeinek elosztása egy új rendszer szerint történik. A végrehajtási ügyeket a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar hivatali szerve a Kar hivatali szervéhez érkezésük sorrendjében a központi nyilvántartó rendszer útján, egyesével osztja ki az ugyanazon járásbíróság mellett működő önálló bírósági végrehajtók között.

A törvény szerint, ha a postai szolgáltató útján kézbesíteni megkísérelt keresetlevél, illetve eljárást befejező érdemi határozat kézbesíthetetlen – ide nem értve a kézbesítési fikció eseteit, valamint azokat az eseteket, amikor a kézbesíthetetlenség oka a címzett halála, vagy megszűnése – végrehajtói kézbesítés kérhető. A kézbesíthetetlenségi okokat jelenleg a 335/2012. (XII. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Postavhr.) 25. §-a tartalmazza.

Az átvétel megtagadása, vagy „nem kereste” jelzéssel visszaérkezett küldemény esetében beáll a kézbesítési vélelem vagy fikció: ilyen esetekben a kézbesítés szabályszerűnek minősül, rendelkezésre áll ismert lakcím, nincs szükség ügygondnok kirendelésére, nem kell hirdetményi kézbesítést elrendelni, vagyis ezekben az esetekben a keresetlevél kézbesítése esetén

a végrehajtói kézbesítés szükségtelenül lassítaná az eljárást. Ha az érdemi határozat (amely végrehajtás alapjául szolgálhat) érkezik vissza „nem kereste” jelzéssel, annak végrehajtói kézbesítése a Vht. 31/D. §-a alapján van lehetőség. Ha a küldemény meghalt, vagy megszűnt jelzéssel érkezik vissza, akkor az eljárás félbeszakadására, vagy az eljárás megszüntetésére kerül sor a körülmény hitelt érdemlő igazolása esetén.

A további kézbesíthetlenségi okok esetén ugyanakkor végrehajtói kézbesítésnek lehet helye. Ezek a következők: „cím nem azonosítható”, „címezett ismeretlen”, „elköltözött”, vagy „kézbesítés akadályozott”.

A gyakorlatban problémaként merült fel a „kézbesítés akadályozott” jelzéssel visszaérkezett küldemény, hiszen ebben az esetben egy valós és helyes cím áll rendelkezésre, azonban a bírósági irat közlése mégsem tud teljesülni.

Fontos kiemelni a miniszteri indokolás szerint, hogy ha az irat kézbesíthetetlen, de ez adott esetben arra vezethető vissza, hogy a bíróság a címet a borítékon elírta, vagy tévesen tüntette fel, tehát a kézbesítés sikertelenségét a bíróság érdekkörében felmerült anomália okozta, akkor nem végrehajtói kézbesítésnek, hanem az irat kézbesítésének ismételt megkísérlésére kell, hogy sor kerüljön.

A bírósági irat kézbesítésével kezdődő határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor a bírósági irat végrehajtói kézbesítése jogszabály szerint eredményesen megtörténik.

Ha a bíróság által - a kézbesítéssel összefüggésben - megkeresett végrehajtó késedelmes vagy hiányos nyilatkozatot

tesz, illetve nem válaszol, a megkeresett végrehajtót a bíróság pénzbírsággal sújthatja. A végrehajtói kézbesítése esetén is felmerülhet olyan ok, ami miatt a bíróságnak megkeresést kell intéznie a végrehajtóhoz, akárcsak jelenleg a postai szolgáltatóhoz. Ennek hatékony érvényesülése érdekében indokolt a pénzbírság alkalmazását lehetővé tenni a bíróság számára.

Végrehajtói kézbesítés esetén a kézbesítés szabályszerű megtörténte a bírósági végrehajtásról szóló törvény szerint igénybe vehető jogorvoslással vitatható.

4. Összegzés

A tanulmány célja a végrehajtói kézbesítés jogintézményének rövid ismertetése volt, mely az új Pp.-be való beiktatásával tágította a már meglévő kézbesítési forma alkalmazásának lehetséges területeit. A végrehajtói kézbesítés mellett és ellen is sorakoztathatók fel érvek, azonban az új Pp. hatályba lépését követően lesz valóban látható, hogy a joggyakorlat mely érveket tartja „erősebbnek”.

Jelenleg gyakorlati tapasztalatként elmondható, hogy bár egy részletesen kimunkált jogintézményről beszélhetünk, azonban nem jelentős a végrehajtói kézbesítések száma. Remélhetően az új Pp. hatályba lépést követően e tendencia változást mutat majd, s a jogalkalmazók és az arra jogosultak gyakrabban alkalmazzák majd e kézbesítési módot.

